

پنجم- وامن روپ ڪو ڌاري- اِي ڪو ڳوٺ هرايو- سوامي

دو ڀائرن ۾ ٺاپ ڪي اولي - تيسرو شيش ڌريو
ڪشٽم- پُرسرام اولار - پُرسِي هات ۾ لِهِي - پُرسِي هات ۾
سهسرا جن ماري - پُرتوي وڙن دِينِي

سپنم- رامچندر اولار - رگهوڪل ريت ڌري- سوامي رگهوڪل
رشيون مڻيون ڪا ڪشت لواڙيا - رانوَ لاس ڪري
اُشٽم- ڪرشن اولار ڌري - ڪنس ڪا لاس ڪيئا- سوامي
موه، مٽايا اُرجن ڪا - گيتا گيان دِيئا
نوم- ٻڌ اولار - آهِنسا مت ڪايو -

سوامي آهِنسا مت ڪايو

ڌيان ڌري ڌرُڻي پُريئو . جوڳ جڳت ساڌيو
ڏسم- ڪلڪي اولار- پُرتوي ٺه، ڪلڪي ڪرهي- پُرتوي
مار مليچن ڪو مد سوتن سڌ شيوڪ ڌرهي
جيئ ڌيو جيئ ڌيو جيئ، جا دو راي

هيءَ آرٽي سڌه ۾ ڪڇڪيءَ ٻوليءَ ۾ ٻڌل آهي ٺهندڪي
پنڊت سڀتلداس لالا ازار واري جي مدد سان سڌارو
ويو آهي .

سنتوس سميتي سادگي بخشش ڪريو ڀڳوان
سڀ جا ٻڙا پار ڪريو ڏيو- ڀڳتي گيان

* هري اوم شالتي - شالتي - شالتي !

ڏاکڻن کي پوڳه لڳائڻ لاءِ (پڇڻ مهراڻ پاڻي)

- ٿله - ٻر ٻو لهري زماني هه آج - ميري گهر آولا مهرآج
- ۱- سنگاسن يا جوت ٻرائڻن - سٺل جل جهاري ٻر لائڻن
- اڻي چنور جهلائڻن - لاڳو چي - هاڻا - مهرآج
- ۲- اهڙن مهراڻن مٺائي - چٽن پوڇڻن آب لمٽي پائي
- هاڻن سن گراس ٻرائڻن - چي - چي - هاڻا مهرآج
- ۳- بهي داڻا اٺاچي ماري - ڪاڻو چولو لوڳ - دٻاري
- پان ڪا پڙا مک ٻر دولتي - پوار ڪري چاهندا مهرآج
- ۴- مور مڪت پٽيهار - سولهن - سر لڙ مٺي جن ڪٿي من موعلي
- ميران ڪي سنگ رهيا - ميري من هاڻا مهرآج

آرٽي ڏهن اولادن جي

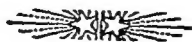
جڏهن جا دڙو راي - سوامي جڏهن ماڏو راي

آرٽي ڪهڙي ڪروڻا لڏڪي ويهي، لهن، مالا -

جڏهن دڙو جڏهن دڙو جڏهن دڙو

ٻارم - مع اولاد - مارو شڪار پائي - سوامي مارو سنگا سر
چار ويد ڪو لاکو رهيا ٿي ٿاڻي - جڏهن دڙو
ڏيئي - ڪڙم اولاد پرنس پٽ ٻر ڏارو - سوامي پٽ
سٺ سمندر ڪو مڪ - ڪو - چوڏهن - رڻ ڪاڏو - جڏهن
لڙي - واراھ روپ ڏري - هر ٿاڻي مارا - سوامي هر ٿاڻي مارا
دالمت ٻر ٻراري ڪڙي، آڻو - ڪڙي جڏهن ڪارا - جڏهن
چترت - ارسنگه - روپ ڪو ڌاري - هر ٿاڻي ڪش مارا - سوامي هر
رهيا ڪي ڌر ڌورن ڪرڪي - لاکه - سين آر ڌارو - جڏهن

جي محتاجي ڪاڏ ڪڍندي آهي ۽ مڙي جهڙي ۾ ڪم
 هاڃ پنهن جي هٿ سان ڪرڻ وڌيڪ پسند ڪندي آهي
 پر بعضي بعضي اداس رهندي آهي. سو چو جو
 سندس ڪرد هميشه لاءِ خالي رهڻي وڃي آهي
 پر ٿڌهين ۾ انهن ڳالهين کي ڪو خاص ڌيان نه ڏئي
 ايشور جو پاڻو مڇي صبر ۽ شالتيءَ سان پنهن جو جهون
 گذارڻ لڳي. ڪهر ۾ ۾ ٿڌهين پاڻن جو مٿس هٿ ۽ راز
 تمام گهڻو آهي جنهن ڪري هر طرح خوش گذارڻ لڳي.
 سن ۱۹۶۷ع کان اهڙو ڪو واڌ لڳو جو مهاراڻي
 ڪيڪي ۽ وانگر (استري چريتر) ۽ ٻيا سڀاءُ جي ڪري
 ڪن ڏوئين جي چنگل ۾ اچي پنهنجي پتي ۽ ٻئي پريءَ
 ۾ شڪ ڪرڻ لڳي ۽ انهيءَ وهم جي وس ٿي پنهنجي
 سندو ڪاٺا کي بگاڙي ڇڏيو اٿس. ڏوئين جي ڪا
 ڳري سازش سٽيل هئي پر وري ۾ ايشور جي ڪا مٿس
 ڪرايا ٿي آهي ۽ اڳتي جڏهن جا ڪي پنه ڪيل اٿس جن
 کيس جيئڻان بخشڻ سوڀارو ڪيو آهي.
 هن چوڻ ۾ نرو ۾ وڌاءُ ڪولهن نه سندس جهڙي
 سڪي ۽ سلڇڻي ڪروڙن ۾ ڪا مشڪل ملندي.

ديوي رکھڻي وريندمل

صفحہ ۲۰-۲۱ جي وچ واري ڦڙي ۾ ٽن ڀائرن سان گڏ هڪ ديوي لائين لڳي ٿي جهڙن سري وارن ۽ لڳهن جي وچ ۾ سڀيا.

هن ديويءَ جو جنم اتر ٻاهر جي سمستي ڀور شهر ۾ ٿيو هو پر ڏاڻي ڀاڻيءَ جي وس ٿي مارو ڪٽي ۽ مٿي ڪٽي. آندو هاءِ چڪي ٽنڊي ڪٽي. اي چوڻي آهي ته ڪٽي جا ٻاهر ته ڪٽي ٿيا ڪو هيٺا. پر ڪو هڪ ٻئي جو ليڪو لڳو. ڏيڏو وٺو هو. هن ديوي ارڙهن سالن جي عمر ۾ آري سماج جي ڇورا اُشور مان (وريندمل سان) شادي ڪري شهر مالئيءَ سنڌ ۾ ڀروش ڪيو. جهڙوڪ سنڌس سڀني ڳالهين ۾ ڪيڏو ڀرڙوڙن اچي ويا جو ديس وٺس. ٻهڙا ٻهڙا ڪاڌو خوراڪ ۽ اولي چالي لاءِ سڀ ڀاءُ ۽ بدلجي ويا پر جيڏن سرڻن جي جدائي ۽ مٿن ماڻهن سڳن سڀڻن جو زلڏي ۽ ڀر جو وڇوڙو. انهن سڀني ڳالهين کي پر داشت ڪري جلد ئي پنهنجا سڀ سڻڪار ۽ اُلي جي سڀني راتن رسمن رواجن کي ٽرڪ ڪري سنڌ جا رسمن رواج اپڏاڻا لڳي. ساهرن جي مٿن ماڻهن عزت ۽ مٿن سان ڀرڻ ۽ سڪ سان پيش اچي پنهنجا جو عزت مان شان بلند ڪيائين ۽ قرب ۽ مڃتا سان ڀراون کي پنهنجا جو ڪري آڻي وٺي مهمان مهمان جي

۳. ائڪو خيال راکو گهٽ پيتر جمع ڇهين مان سارو
ڪهي ٿيڻ داس سڌو ڀائي ساڌو مٿو اڳيان اٿڌارو

پڇڻ ۶.

ٿلهو. - ستر مهر ڪٿي وڙا ڀرد، ٿهي

وڙا ڀرد ٿهي ڀرالمع من جي ڪٿي

۱. ڪب ڪا وڇڙيا هري. ڀرمار سين ملها وري

ڏراي لڏم گهر م. پنهتو پاڻ ٻهي

۲. هٿم مٿم من منهنجي. ويٺي ال پر ٿهي

ڇنتا چاه ڪرڙو. وار کن م ڪهي

۳. ساڳي روپ سب پر. ڏلر رام صدي

من جا منورقت. ڀرا ٿيا سڀي

۴. مان ڦليلان اٿهن ٿڌن. آهيس هن. ڪٿي

اٿتارام چري. لن جا وڃن صدي

سلوڪ:- هي من ٿيندڙ هن سار پر ڪڇئون له آهي مال

هر اڇي سو بس هي کانگهه ڇم ڪال

موري ٿري چرڙ ڪي لرون مارڻ ساڳي ڄال

ڀڙه - ٻڇي اڀڙه لعل ٿيڻ سڄي ڪمان

سلوڪ:- ٿيڻ سڄي ڪمان پر بس ڀرمان جي ٻار

ڀڙو رکي ڀڙان ڇو ساڳي ڪر اڙن ڪار

هر دم هٿن موري هر وڇڙون وجهه. له وار

ٿڌهن لنگهي ڀرلڏيان ٻار ڇڏهن وڻاء رکڏين ڪرن پر

سلوڪ:- هي ٿن سراسي ڇو حرص ڇو ڪي ٻاء. ساڄا حرص ڇو رکي

ڪرڙي حرص پر چاه. مالا موه. روپ ڪي رکي من پر چاه

داس ٿيڻ ڪهي اس جهڙو ڪو. ڪال. هر ٿم ڪاء

پڄڻ ۳.

- ٿلهه - جڳهه ۾ رام لام رنگه لائي - ساڄا سمون ڪرلي پائي
 ۱- آرا پنگرا سڪهڙا سوڄهه-ي. واک لار اٿائين
 لائي ڪنول مان لام اٿائو-ڪنڪ ڪنول ۾ ڳاڻي
 ۲- من پون ڪو اٿندو آڻو- ٿرڪئي ڏيان لڳائي
 سار شبد جي سهجهه. لي پائي-ست سروب او لائي
 ۳- ٿرمل لام سدا گهٽ پيتر- پريم ري فوج چڙهائي
 ٿر من پورن پارس گهٽ ۾- گيان جي گولي کاڌي
 ۴- آوت جا وٽ ڪڇ لهين ديس-سو سنگر شبد سهائي
 سهجهه. ٿيڄن هيءَ بات ملڻ جي-جنم مرڻ مت جاني

پڄڻ ۴.

- ٿلهه- اٿي اٿڪه سان ٿون اوا- دنوي خيال ڏاڏا سڀ چوڙ
 ۱- اٿڪه وڃا گهٽي والا- گگل منڊل ۾ گهور- دنوي خيال
 ۲- ايڪو خيال هئي پاڪ خدائي-من پنهنجي ڪي-ٿر- اٿي اٿڪه
 ۳- آڀر آپ ۾ جانو سائين-سرت شبد ۾ ڪوڙ- دنوي خيال
 ۴- ڪهي ٿيڄن داس رهڙ اهاڻي-گر چرلن چت چور- اٿي اٿڪه

پڄڻ ۵.

- ٿلهه- سنگر سان چت سارو ٿون ڪرم سنگر سان چت سارو
 جوئي جوئي سهجهي سوئي سڪه پاوي ورڙو تنهن جو وارو
 ۱- هردي اندر اهوئي ٻولي- دوجو ٺاهين پيارو
 گر پراسد سدا گهٽ پيتر آهڻس هردي اچارو
 ۲- هيءَ دنيا ساري پرم ۾ ٻولي- هرڙو اڀرو هارڙو
 آڀر هي آپ ۾ جانو سائين چوڙ دنيا جو لاڙو

سند لڑگئی واٹھیء دو کج اش

پہچن ۱۰

۱۔ آئمہ و شکر ہمد اتاہا

۲۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

۳۔ شکر۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

۴۔ سارا۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

۵۔ ہوم سہا۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

۶۔ ہوم سہا۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

۷۔ آئمہ و شکر ہمد اتاہا

۸۔ دہت ہاتھ ہوم سارا۔ سوز توشت ہوم سہا

پہچن ۲۰

ڪندا هئا ۽ ٻولندا هئس. ۱. رائج، بند ڪر ڇا پيو ڳائين
 وغيره ڪندا هئا. ۲. استعمال ڪندا هئا لڏهين به. ڪين
 ڇڙ يا ڪو به اڪل ڪوڙا ايندو هو. پوءِ ڪو هتي به.
 اها ڪيترائي ٻڌي وڃي وري بهه ڪر اچي ٿي ڪوڙ
 ٻڌي ٿي درواس ٻڌهجي ٿو اڪي سمايت ڪري پوءِ به.
 ٻڌهجي آس ٿي انڌول رهندو هو ۽ وري به. اٺ ٿي
 سان ايندو ۽ رائج ڪندو هو. سندن اهڙي سياڻ ڪي ٿي
 منجهن ڪي ۽ شردا ٿيائين وڌيڪ ٿي لڳي. اٽڪل
 سميت ۱۹۸۷ ڌاري سندس گردن ڇڙو ڇڏيو ٿو ٿو ڪان
 پوءِ ڀڳت صاحب، ايجارام جن ٻڌهجي ڪنهن وقت مالڪي ۽
 وڃي رهيا ٿا ان وقت سندن جدالي به هئي ڀڳت
 (ڏو ص ۱۹۲ ڀڳت ۴۳) ڇڏيو هو.

ڀڳت صاحب جن اصل ملاڪا ٿيڻ ڳوٺ جا ويٺل
 هئا ڪين ٻڌهين وڃاڻ. لڳو ٿو ٿو ڪان پوءِ اچي هوسڙي ۽
 رهيا هئا سندن ڪنهن پوءِ مالڪي ۽ اچي رهيا لڳو ۽
 پاڻ به. اٺي سڌائين لار ڇو سمن ڪندا رهندا هئا.
 اڪاڱر ه ٿي ٿو ٿي لڳائي ڀڳت (سمن) ڪرڻ جو
 اهڙو ۱. آپاس هوندو هو ڇو سڌو اٺ ڪلاڪ
 سماڏي به رهندا هئا.

هتي هندستان به سندن ڀڳت جمع ٿي وڃي
 ڇڏيو منجهن ڇو ۱۰ سال ڪن لار ڇو سمن ڪندي
 چولي ڇوٽ سمايا.

پگت صاحب لیجاردام تاریخ ۲۳ آگاز ایسکادشی
 سہیت ۲۰۱۰ ہزار جولاء سن ۱۹۵۳ع ولنگکٹ دام

۳. اڃڙو مڙو له آهي ڏاڻا جي آرام ۾
 جڙو مڙو جهان جي شهروا سڪام ۾ .
 ڇا ليو پٺاڻي باغ ٻڌڻ ڏٺاڻين
 مشهور شاه سٺ شاهوڪار سڏيائين
 ۴. ڪڏهن جي له ڏٺاڻين، ڪڏهن سان ڏٺاڻين
 اڃ له سڏان ڏار هٿون لڏيائين .
 پوءِ ڇا ڏاڍو جواب ڏيڻ جي اٿس ڪال ۾
 جو عمر وهي ويئي سڄي خام خيال ۾ .
 ۵. ڇهن سڌي ڏيڻ ڪي آڏو له سان ڏو
 مٿس لڳي موه ۾ ڪهر گهاٽ پاڻ ڏو .
 ويندين له سڄو صاف ڇڏيندين وٺاڻ ڏون
 ۽ رهندين زارون زار اهو ڄاڻ ڄاڻ ڏون .
 ۶. سالي له لڏيڻ سان ڪو آخر انجام ۾
 هڪ ڪنن اڪر ڪهڙ جو ڏيڻءِ العام ۾ .
 سمجهين له سمجهه ڏار اهو وقت عجب ٿئي
 موجود الڳي مال اڪر ويئي له غضب ٿئي .
 ۷. رهندين ڏون ڀلا ڪيترو ڏاڻي جهان ۾
 رهندو ٿي ليڪ نام سڀ ڪنهن جي شان ۾ .
 وڌيل صلاح سهڻي سهڻو سبق اهو ٿئي
 مڃي له مڃي ڏار مگر مڃڻ حق اهو ٿئي .

(سوامي ليلاشاهه)

(عاستر ابن- ڪي- ڪتري جي پستڪ سنيما لان ورل)

ياڳن سان ڪنهن وراڻي ماڻهي

ماٹلی جمنھن سَو اہو ٿوڙو سمع سنگ کان

۲۔ شعر ٿئي ۽ ڳهاڻو ٺاهي۔ اهڙو سونو مستنگ آهي
وڻجارو ٿي ڪها ٿورو۔ مستنگ کان من

۳۔ ہندو مت، وادی مت، وادی مت، وادی مت

ڪري ڪلائون ۽ ڇوڪريون

ڪالهه اهڙي انڌي ڪا ڀڪال جي ڪروڙ - ستنڪڙهه کان

۴. کار لادی یا گور بر گهاردان

زمان و مکان و مسائل

مالش چند له ماٹکے اور۔۔۔ ستمگرہ کان من مولہن لا مولہ

سندھ سکياڻون

چاہیں ہی لمکے مدش لیاں نہ لمکے کار کرنا

ملڪي خدا جي سان ماليءَ جا بندوبست ٿيندا.

۱. مشهور ملڪ ۾ جي ٿيڻ شڪار ۽ ڀاڄي

مذہب پر اثرات ہیں جو کہ ان کی زندگی میں

ٻياري ڪرائڻ جي ٻاڳ ۾ ٻه ڇوڪرا خاص عام ۾ ۱

دفتري جي ڊوڪيومينٽون ۽ ٽيڪسٽ لاءِ.

۲. هر وقت جفاي مگر هيئن جي حال جي

۱۔ کجاہ دل و جان سے اپنا کمال دے۔

گر بهردي کون پاڻ به مختلف جي ڳڻال جي

پوری کجاء کھرخ جا سہی سوال ہے۔

۱. ڀاپ ڀڄتا موهه هٿ سان ڪاڌ ڪا ڀاري ڪڍي
 سڄي ڌرم ڀڳوان سان لب ڀڙي ڀڙي ڀاري
 ۲. مان ماڻا استري ٿيئي، ڪنهن ٿي سهرن ڪڍي
 وڌي وڌي موهه ڀڳتي، روزن وڃاري
 ۳. لاسٽ ڪٿي ڇور ڪر ڀڙ ڪن ڪي ڪڏهن ٿي
 ڀڳت ستواڻي سڀاڄو ٿي ڇڪت ڀڙ ڪهاري
 ۷. ڏان واهر ٿيڪ مڙس ڏي ڀڙ ڀڙ ڀڙ ڪڍي
 ڪار ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ۸. ڪهر ڇوڻا ڇو وڃي وڃي وڃي وڃي وڃي وڃي
 ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي

ڀڄن ۳-

ٿله. - ڀڄ ڪر ڀڄو ڀڄو ڀڄو ڀڄو ڀڄو ڀڄو
 آهه ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ۱. ڀڄن ڪڍائي ڪان ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن ڪن
 ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ۲. ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ
 ۳. ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ۴. ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي ڏي
 ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ

ڀڄن ۴-

ٿله. - ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ
 ۱. ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ ڀڄ

سوامی لالاشاهه جا لکایل پڄن ۱-

۱. لاهو - وساری پاڻ کي ويٺو - سڏائي هاڻ سڌاري
 ۲. ۱۰ کان چنهن سڄي ناسي - جڳه جي جوڙ هيءَ ساري
 ۳. جڳه راج ۾ رکيو چئائي - پل پٽگي نه آج لاهي
 ۴. ۲۰ ڏس ڏس جي ڏسي ڏاهي - مڙي لا مڙي مڙي
 ۵. لکي مايا لڀائي ٿي - سڀي ڏڙ کان نه لاهي ٿي
 ۶. ڪا ناليءَ مڙل جاهي ٿي - مڙي ماڃاڻ گهرواري
 ۷. ۳۰ وڏن سان نڌ ڀري گهاري - ڪري اي اي ٿو بهڪاري
 ۸. وساري شهر جي لاري - بندر جاڪر لڏاري
 ۹. ۴۰ لاهو آهي سم لاهي - مڙي پر ٿاڻ کسي واهي
 ۱۰. ۵۰ پسي هي پاڻ ۾ پڙي - سندس چالڊاڻ چوڌاري
 ۱۱. ۶۰ ڏرن کي گڏن رانهائي - وڃن وڏن جا دل لاهي
 ۱۲. ۷۰ ڏهن مڪتي وري پائي - مڙي اڪيان اڏڪاري
 پڄن ۲ -

۱. لاهو - ڪرم وڏا لک ڌاري من سڌا سڀڪار هي
 ۲. ۱۰ ڏن ڪهڙي جاءِ کي چئن صاف اوچو ڌارهي
 ۳. ۱۰ ۱۰ اب هر ڦل پڙهي ڏک نه نه مهڙ پڇ ڏي نه چو
 ۴. جيئن ٿوري ڪاڻ هڪ ۾ - هڙ نه پڙهي هارجي
 ۵. ۲۰ آس عرض هي نه ڏري - لک ٿي لکي ڪڍي
 ۶. چئن ڀرو چڙهي لا پرائي - چو پلائي ٿارهي
 ۷. ۳۰ سڌ سڌاري هي هجي - ٿان صاف من پڙهي ڪڍي
 ۸. ۴۰ ڪڍ سڌ پواري سان ٻو گهر شد بدرا ڪاري

وليرام جن جي ڪوئي منهنجي گهر سان اڳ هئي جنهن ڪري اهو پيرو سوامي جن جي درشن جو سڙاڳ ٻڌايت ٿيو. ٽئين لمبي ملاقات ساڻن مائلي شهر ۾ ٿي جو سنه ۱۹۹۴ ۾ منهن جو هميشه لاءِ رهڻ مائليءَ ۾ ٿيو. اُتي ئي سوامي جن جو آکاڙو هو. شهر کان ميل کن پنڌ تي ڦليليءَ جي ڪناري ٿي اُن آکاڙي ۾ صبح جو سوار ڪيترا سنگي وڃي گڏ ٿيندا هواسون ۽ اُسان ڪي ويانام (آسٽ) سيڪاريندا هئا. اُڌ ڪلاڪ کن اها ڪشرب ڪري وري واهي سندن ويانامان ٻڌبو هو. ويانامان ڪندي اهڙو عجيب ڪرشمو ڏيکاريندا هئا جو ڳالهائيندي ڳالهائيندي اهڙيءَ ريت اُتي ويندا هئا جو پتوئي ڪو نه ٿيندو هو اڪ ڪٿي لهاراو هو نه غالب. هاڻ جي رفتار امام نهز هوندي هين جو مان نه سندن پٺيان ٻوڙ پائيندو هوس نه به ڪو بههجي سگهندو هوس. اُن وقت سوامي جن جو پوڄن هو صرف ڪٽڪ جي روئي (ڦاڪو) پاڪ جي سڙي سوار هڪ ٽائيم منجهند جو پاڻ هين بهي. جنهن ڪوٺڙيءَ ۾ بڙڪ اُپياس (پڇن) ڪندا آهن. تنهنجو در سدائين اُٿلدران بند رهندو هو. اُن وقت سوامي جن مون کي چار پڇن ياد ڪرڻ لاءِ لکايا هئا تون جي انساني ڄمون تي سٺي روشني وجهن ٿا ۽ سوامي جن جي ياد ڏياريندا آهن.

هتي هندستان ۾ سوامي جن سان اهڙي اڪيلي ملاقات ڪانه ٿي آهي باقي به چار ٻيرا ٻري کان درشن سو ضرور مليو آهي.

[illegible]

- ۱- اچلو امارو سادو سڀا الو والڪو اي ڀرواعه سوامي
- ۲- ڪمال ڏال سڀا سڀا لائي روشن ڏيکاري راهه سوامي
- ۳- سڌا آهن ڀرو سڀا سڀا ڪنهن ڪنهن ڪي
- ۴- دل جو آهي لاء دراهه - سوامي ايلاشاهه
- ۵- اڪا ڪوڏ هتي سڌا مڙج هتي
- ۶- ڪر ڪر (شجڙ) ڀر ڪمراهه آهي سوامي ايلاشاهه
- ۷- اراهه ڪي ڀارو هٿ مڙجو
- ۸- ڏر وڌند وڏي واهه راهه سوامي ايلاشاهه

هي ڀاڙيءَ وارا ڀر ڪم ڇن ان مهاڀرشن تي چل
آهن ان جي ڏري ڀر واقعيه

سوامي ليلاشاهه

هيءَ درواش- مهاڀرشن سڀ ڪنهن سنڌي ڀاءُ جو
ڄاڻال- ڄاڻال ڏال يا نه اڏل ضرور هوندو-
هن مهاڀرگيءَ جي رڳي ڪهڙي جي مها- سڀاءُ ڀڳتن
جي تعريف جي ڪنهن کي ڄاڻال آهي. مان صرف ساڻن
سالن کان پراڻيءَ واقعيه جو سؤڪيم ڏڪر ڪريان ٿو.
اٽڪل ستيتاليهه سال کن اڳدا آسان جي پاڙي ڀر لئين
دروار لهي هتي هتي مان ايندو ويندو هوس خاص
ڪري رات جو راتال جي ڪٿا تي وڃو هرو. هڪ
ڏينهن سوامي جن آلاهي ڪٿان هڪ ڪڏا هڪ رات

۶. اڪلهڻ اڻ ڪي ڪاڻي ڪاڻي آهي
لاڏي لڏيڻو ڇڏي ورت شاعري سان آهي
لڪل پاڻ ۾ پاڻان پئي وڃن ماڻهن
۷. ڇاڻي نرس پنهڻ جو ڪرڻ ڇڪ مان شهر
پاڻي پڳوان ڏيڻ ڏيڻ مڙا ميرا
ستون لهر سڌوري راڌا ڪرڻ جي راڻي-اح
۸. مڙي جهلي مڙي رهن پاڻ ۾ رجي
ڏان سنڌ ڏاري سڪ سڄي
اڻو مليل آهي (ڪا) آهي اهاڻي-اح اوهانڪي
گيت ۴۳- (پڳت صاحب ٺهڻارام)
۱. اوهان وڃن اوهاڻا آهن- پڙ ساگر جي پڙ لنگهالن
اوهان ڪرڻ پاڻهارا- اوهان پڳت پڳت پڳت
۲. هڻن ڇو هڻن اوهان پڳت پڳت پڳت
ڇاڻي ڇاڻي هڻن- اوهان پڳت پڳت پڳت
۳. اوهان سڳي نه سڳي پڻان- ڪڏهنڪي دل ڇو حال پڻان
پڻان ڇا اڻ ڳارا- اوهان پڳت پڳت پڳت
۴. هر سڳي نه سڳي وڃا ڇاڻي- مڙي مڙي مڙي مڙي
پڻان وڃن وڃاڻي پڻان- اوهان پڳت پڳت پڳت
- گيت ۴۴- (سوانهي ابله شاهه)
اوهان سنڌ جو سڳي سڳي آهي سوانهي ليلا شاهه
سوانهي ليلا شاهه آهي اي واهن هي واهه

۵. قائم رهندو قرب اوهان جو

وريند کي بي ڪندا پر چالي پنهن جو

وانڙن وينا واجهائون۔ اڌل اوهان جون

اڌل اوهان جون اڌل اوهان جون ٿيون قبول ڪمائون

اڌل اوهان جون لک لک هجن وانڙون اڌل اسان جون

گيت ۴۲۔ (ڏيراڻين جو پاڻ ۾ پريم)

ٿله اڄ ٿو اوهان کي اڌان اکاڻي

ستئي سڪيون آهيو ڏکي ڪاڻي ل ڏيراڻي

۱. وڏي ڪرپان ڪهڙي تنهن جي وڏائي

لنگ ڀنگ ۾ لپي لپي اٿئي ڪڍائي

گهٽگهري گهٽسار جي گهر ڏهاڻي۔ اڄ ٿو اوهان کي

۲. پگڙالي آهين وڏي وڏي واري

پتورن ۾ پتورن جي پٺياري

ستئي سڀني لڏيڙي لڏائي۔ اڄ ٿو اوهان کي

۳. ڪيئن ل ڦيرين جو اچي گهر اٿئي ٺاهيو

ڇڻي اهل اوڪو جو ڪيئي لاءِ سجاو

پڪي آهين پختي ساواري سڀني۔ اڄ ٿو اوهان کي

۴. اهي ٿيندا ڏکڻا ڏوي ڏور تنهن جا

ٻاليندن ۾ پينگهن ۾ پٽڙا ٿون پنهن جا

پتيءَ جو پريم سڌا اٿئي ساڻي۔ اڄ ٿو اوهان کي

۵. وڻين ٿي سڀني کي ڏيراڻين ڏورن کي

رڪيو خوش ل ٿئي ڪملا ڪشن کي

ٻڌي بي وريند آهي تنهنجي واکاڻي۔ اڄ ٿو اوهان کي

۴. پرامچند پيارو - ڪشڻ قرب وارو
 لائق لڇهڻ لاهڻ وارو
 راڌا ڪرڻ جي رڙ لاري. هلي ڏسڻ اچي
 ۵. مالا سندن آهي اهڙي لاهڻي

پولي سڏائڻ مڙي پائي
 ڏن اهڙي لاري آهي پير پاري. علي ڏسڻ
 ۷. پڳڙان واراڻو الڻ وراڻد وارو

ڪڪ سان شورا ڪري ڪٽيب مارو
 آڻي ڪور م ڪورن هڪ سڙي. علي ڏسڻ
 گيت ۴. (پريم پٽلس جو مهورت)

ٿله. - ٿيون قبول ڪمارڻ اڌل اوڻان چورن
 لک لک هچانو وڌائون اڌل اسان چورن
 ۱. ڏينهن ڏکڻ جا گذري وڙا - مڪن جا آڇن سڃاڻا ٿه
 آڇون اڻسڻ آڇن پڇاڻن - اڌل اوڻان چورن - ٿيون قبول
 ۲. پرام پٽلس جو مهورت ڪراڻو

هرش ٿي خلق کي قرب ڪراڻو
 مارا مال مٽائون اڌل اوڻان چورن - ٿيون قبول ڪمارڻ
 ۳. اڻسڻ اچڻ لاءِ آهيون آڻا
 چاڻي ٿو هڪ دولهه ڏاڻا

ڪڏهن هڪ ماهر ماهاڻن - اڌل اوڻان چورن ٿيون قبول
 ۴. هراڻو سڏائڻ لاءِ لاهڻ لٽارا

مصلحت ماڻهون ۽ اڻل پندارا
 سڻاڻ ۽ اڻل مڙد ۽ ماڻهون - اڌل اوڻان چورن

۶. لائق ٿيو آهين نعل لائائي

لچمڻ مهينڪل جو وائي

اٿئي هر هيند هاڪ هاڪارا. مونکي منهنجا

۷. راتو رکي لڙو ۽ لياڙي

نيدرڙا ڪجانءِ وڏڙن ڪي راضي

نهن جا ٿيندا پاڳ پلازا. مون ڪي منهنجا

۸. آئون اندر ۾ آهن الاهي

ڪانه ڪيو ڪا وريند سان وائي

سال لنگهي ويا سارا. مون ڪي منهن جا

گيت ۴۰- (سچڻ جي ساراھ)

ٿلهو. ٻيو بگرو ٿي آهي بهاري

هلي ڏسو اچي هڪ واري

۱- (ڪٿي) احمد آباد جي شائي لگر ۾

پيٽرول پائپ جي ٻيو ٻيو ۾

لڳي موج ويئي مڇاري. هلي ڏسو اچي هڪ واري

۲- (ڪنهن ٺهرايو) چنڊچنداس جا پينگر نماڻا.

ستئي سهارو سو رهيو سماڻا

دائي دباوان آهن آڳاٽاڪاري هلي ڏسو اچي

۳- (ڪهڙا) گهنشام ساڻي آهي غريبن جو.

پهسومل پيارو آهي پريمن جو

ڏي لوڪومل دڪين کي دلداري. هلي ڏسو اچي

۳. وائي وراند اُهي هيءَ راءَ لاهير
 منڙي پن ملڻ ڪر ڪر ڪر
 ۽ ڪولي اڏاء پهن هيءَ دل ڪر راءِ
 ۱. هوني ايمان ۽ پهنجي ماءُ ڪڏهن هري چاڪار
 گيت ۲۹. پاءَ جو پاڙون ڪي ٿورا ٿورا
 ٺاه. ڇو نه ٿا ٿاڙو سڌ ٻارا.

مون ڪي مهن ها ماهر مڙا
 ۱. گهٽار ڪهڙي عاقل آهي
 پر ڪلهه ۾ اڃا آهي
 ۲. او سان لڏي کان لڏي لاهاراءِ مڙي مڙي
 ۳. ٻيو ٿو سان ٻيو ٻيو ٻيو
 حال اندر ڇو ٿو سڀ جاني
 ڪوئن قدر او رت ڪر ڪراره مڙي مڙي
 ۳. لوڪو لاهار آهي ٻيو ٻيو
 لاه سڀ سان ٻيو ٻيو
 مهن ها دوا ٻيو ٻيو دوا مڙي مڙي
 ۴. ٻيو ٻيو ٻيو ٻيو ٻيو ٻيو
 ڪرڻي اهي ڪا ٻيو ٻيو
 ۵. رڪ صاب دل سولهارا - مون ڪي مڙي مڙي
 ۶. رڪ ڪرڻي مهن جي ڪن ڪهڙي
 اهي اکن مان اڏي ٻيو ٻيو
 مهن جي گوڏ جا گل ڪراره - مون ڪي مهن جا

گيت ۳۷. (پليل پاءَ کي سمجهاڻي)

ٿله. ذرا سوچو سمجھو پائو ٿم هوئي ڪيون ناراض هي

چاهتي پرائي هو ميري مڻ رکتا ٿيرا لفظ هي

۱- هم ٿمي چاهين ٿم نا چاهو اٿسا ڪيون هونا هي

پائي اڀي پائي سين جهڳڙ کي جيئن لهين يا سکتا هي

بيهي اشور کا آواز هي- ٿم هوئي ڪيون ناراض هي

۲- ڪب نا چليگي ٿيري من مائي

پولسي والي ميري ڪمالي

جس ۾ اڙا اک راز هي- ٿم هوئي ڪيون ناراض هي

۳- وار وار وريند هي ڪهتا- ماس ٺاڪهن سين الڳا رهتا

ٿيرا هون مڻ ٺهين هو ميري سات پراڻا

ٺجه. پر مڃهي اڙا لاز هي- ٿم هوئي ڪيون ناراض

گيت ۳۸. (ساهيڙين جي جدائي)

ٿله. هري ڇا کان لڏي اجهي چڏي

ٻنهن جي ڀيٽ رکي ڪي وڇوڙو ٺله

۱- ٺوڪ روئي رکي ٿي ڊانهون ڪري

مڙي ڀيٽ مون کان ڇو ٿين ٻري

منهجي ٺو کان سواءِ ٿي ڪاه سري

وڃي آڱري ۾ آستان آڏي- هري ڇا کان لڏي

منهجي ڏاويءَ سان ڪيئن دل لڳي

۽ مون ان ڇو ٺهن جي دل لڳي

مون ل- سمجهو هو ٺوڪي ڀيٽ سڳي

اهڙو سڱ سدوري ڇا لاءِ ڇڏي- هري ڇا کان

۵۔ سپاهي سرڪار جا ايندء۔ وڻي وريءَ وٺند
هيندو ڪيس ڪوٽ ۾۔ ڏاڍي سزا ڏيندء
سنگي ساڻي سڀئي۔ مٽ مٽ وڙهي اوڏو ڪن ايندء

☆ سڳا سنڀڻي ☆

گيت ۳۵ (سيٺ جهامنداس)

ٿله۔ وڏو وڃائي پنهنجو وارء۔ سيٺ جهامنداس سڀاڙو

۱۔ حڪومت حاڪم وانگي هلايان

دشمن ڪي ڪي خوب دلايان

هو اڙين ڇڙ آڌارو۔ وڏو وڃائي پنهنجو وارو

۲۔ جيئري جن جون هيون ساڻس جدايون

مونجي الهن ڪي آئون وهان

(چوڻ) آيو تو ان آهي آڌارو۔ وڏو وڃائي...

۳۔ هيئر هر ڪو ڪيس سنڀاري

پل پل پراو ڪي ٿو پڪاري

۴۔ ڪر مڙ پيدا ڪو مڇارو۔ وڏو وڃائي...

۵۔ شهر مالڪيءَ جو ڀول پڪڙ هو

غريب گراي جو هٿڪاري سڄو جو

ڪري وريند سڀني کي ويچارو۔ وڏو وڃائي...

نوٽ :- جيئن لکيل صحيح لفظ کي ڳايهان ۾ سهي

ڪتب آڻيو آهي ليئن وريند کي وريند ڪتب آڻي سگهجي ٿو

گېټ ۲۰- (هن کي سمکھاډډ)

لله- بېدا وار وړاندي ډر وړاندي- وړاندي له ډر وړاندي ډر وړاندي

۱- بال اوښتا ټي ټي وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

چېږه وړاندي کېږي ډر وړاندي- بېدا وار وړاندي ډر وړاندي

۲- ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- بېدا وار وړاندي ډر وړاندي

۳- وړاندي ټي ټي وړاندي- وړاندي ډر وړاندي وړاندي

هک وړاندي هاء ګوړاندي- بېدا وار وړاندي وړاندي

۴- وړاندي وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ټون ډر وړاندي وړاندي ډر وړاندي- بېدا وار وړاندي ډر وړاندي

گېټ ۲۱- (هن کي ډاډ ګر)

لله- بېدا آهه ډر وړاندي- بېدا وار وړاندي ډر وړاندي

۱- ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

۲- ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

۳- ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

۴- ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

ډر وړاندي ډر وړاندي- څانګل سار الين کړوالي

☆ پڳتي ڀاڱو ☆

گيت ۲۸- (ستڱون کي ٻاڏائڻ)

۱. مهر ڪرڻو ڪا-ستڱر-موت-ي. پوڄل ٻار اڪارڻو ٿار مان ٿارڻو
۲. ڪهڙي ڪاهي ٻاڙي آهيان- ٿو اڳيان ٿو سڀس لمان
۳. ديا ڪاهي درشتي ٿارڻو- ٿار مان ٿارڻو
۴. ڏور داهڻو آڏو آندڻو- ٿس ٿو ڪو-ستڱر سڀسڻو
۵. روشن راه. ڏيکارڻو- ٿار مان ٿارڻو
۶. لمي ڪٽ آهي مڙو ٻاڙو- رڃي رسن ۾ آهي رڃهڻو
۷. سڌو ڪٽ- سڌو ڪارڻو- ٿار مان ٿارڻو
۸. وراند وار آهي ٻار ۾ رڃي- ستڱر ٿيڻو ڪي پڻهڻو سڀهڻي
۹. سڌا سڀي ٿارڻو- ٿار مان ٿارڻو

گيت ۲۹- (ستڱون جي سک)

۱. ٿارڻو- دهاڙو ڏيد پڻهڻي کان سکيل کي ٿو سکڻو
۲. ڪرڻو ڪرڻو ٿي ستڱر ملڻ جو ڪو ڪرڻو سڀو
۳. ڪا آهيان پاپ مون اڳيان- گناهن ۾ آهيان گرفتار
۴. ٿو مڙي اچي اٿار- پڻهڻ ٻارون اوهين آهيو
۵. ٿو سڌو ڪٽي ڪو- ٿو مان مڱڻو ڪٽي ڪو
۶. آهيان پيا- ٿو پڳتي ڪو مهر ڪري مڙي ڪو
۷. اٿم ٿان آس درشن جي- ٿو مليتا ڪو- ڪو
۸. ڪٿو رڳا ڪرڻ جي- شرن ٿيڻو ڪي آهيان آيو
۹. چوي وراند ٿي ٿو- ٿو سڌو ڪو سڌو آهيان
۱۰. ڏکي آهيان ڪرڻان داهڻو- اچي هڪوار اولڻو

۴- عدھن ملندن (اون) جانب اهو ڏينهن ٿيندو عيد
 لهندجي ملن لاءِ مڙا- وس ڪم وڌا ورید
 پر عدھن ڪمڻ (اون) پيارا ڪا اٽڪل اهڙي ٻڌائي
 (پر عدھن ڪمڻ پيارا اٽڪل اهڙي ڪا آهي
 گيت ۲۷- (تشنه ۽ ڇا ورلاب)

ٺاهو- آري اٺ (۱-۲) ڪاهي ويا اڌ رات جو
 ٻڌن جو پهل سيارا پر پات جو

۱- اٽڪو عشق ڪوڙي مون کي اڏاڻو
 اٽس اٽڪل پيو جو مون ڪمڻ اڏاڻو

۲- پاڻي پي پهل وار پريشان ڪري
 ڏيئي مصيبت وٺي مستان ڪري

۳- ڪوڙي ڪاڏ هئي وار ڪرامت جو پهل
 وڏو مون لڄاڻو (ڪر) جانب جدا ٿيندو

۴- رڪي من ۾ مڙي (مون وٽ) مهمان ٿيا
 چاڙهي چوريءَ ڇاڻي ٿي هڪڙو هٿ وٺا

۵- رهندس ڪن اٽڪل هائي هتي
 پيو ڪوڏ اٽڪل هائي ڏاڍو جو- آري اٺ ڪاهي

۶- رهندس ڪن اٽڪل هائي هتي
 پيو ڪوڏ اٽڪل هائي ڏاڍو جو- آري اٺ ڪاهي

۷- رهندس ڪن اٽڪل هائي هتي
 پيو ڪوڏ اٽڪل هائي ڏاڍو جو- آري اٺ ڪاهي

۸- رهندس ڪن اٽڪل هائي هتي
 پيو ڪوڏ اٽڪل هائي ڏاڍو جو- آري اٺ ڪاهي

- ۱- کيم تو لاء ڪيڏا ڪشالا- سٺي سر تي ٻڌڻون پالا
 - جند جان کيم ڪر بان- ڇو وٺي ٺهڙو لائي
 - ۲- جن لوي ڪوڙو ڪلڪلڳايو- ٺن سان وڃي تو رت ڳاڙايو
 - ڌار ٻئي ڪول- ڌيان- ڇو وٺي ٺهڙو لائي
 - ۳- گيدي توکي غيرت نه آئي- ويرون سان وري ڪهڙي وفائي
 - تو کي - ڇڏ هڃيندس مان نه- ڇو وٺي ٺهڙو لائي
 - ۴- آهي ئي ساڳيا احب ۽ اناڙي- ٺڄي وڃي ويٺن ڀرڻ ٻاڙي
 - آهي- ٺن سور و نادان- ڇو وٺي ٺهڙو لائي
 - ۵- ڪيئن ڪٿان ڪنڌهه ڪيئن ٻڌن- وري ٻڌي وڌن ٻار سون ٻڌن
 - اٽم اهو اڙمان- ڇو وٺي ٺهڙو لائي
- گيت ۲۶- (پريتم جي پريشاني)

ٿلهو- ڇا کان ڇڏي وٺي- ڇو ڪر (دلبر) مولهڙو مولڪان مڏائي
 سالن جي سنگت سهڻا- ڪيئن تو وڃي ڦٽائي
 ۱- معلوم نه هو ڪڇ مولڪي- ڪيو ڪيئن ٻيڙ آهي
 ڌري ڌري ڌار ٻئي- راجي راجي راجهائي
 جهازون پڙهي (ڪي) جهت پٽ- هڻي هڻي ڦهاري ڦاسائي
 ۲- (آش) آرزو هئي اهاڻي- سدائين سات رهندڻ
 مهجوب مولڪان منهنجي جيئري- جدا نه ٿيندڻ
 ڪيڏي نه ڪيم ڪوشش- ننڍڻ کان لڏينهن لڳائي
 ۳- (هئا) ٺهڻجا قول ڪوڙا- سمجهيم سچا سمورا
 واعدو ڇڏي- وساري- ڪيا تو ڪين پورا
 دغا باز ڏيئي وٺي- ٺن ٺوڪو- دلبر دولهين ڏکائي

گيت ۲۲- (بي وفا ۲-)

ڪوڙا ڪهڙي قرب ٻار انسان سان ڪهڙي حالت پٽائيندو
 ڪن وڻي اڃا چال اوعالجي سو دل چر نون ستائيندو
 ڪن ٻاريا سو ڦول پنهن جا دل ۾ درد دکائين سو
 ڪوڙا دلاسا ڏيئي دليرو منهن جو روح راجهائين سو
 سڄو ٻار سڏائي سنگتي ڀاءُ جو ڪوڙ ڪمائين سو
 ويساهه گهائي ڪري وريند سان پنهن جي پست وڃائيندو

گيت ۲۳- (محجوب لاءِ مانڊڪاڻي)

ٿلهه- اچڻ وڃڻ بند ڪري- ڇڏو اٿئي مڙا مولڪي ماري
 ڪر ۾ ساهه سڄو ڏينهن سهڻا ٺوڪي پيو سڀياري
 ۱- رهن سارو راجهائي- ڏاڙي ور ٿي ڏياري
 ڏيئي خوشي ڏينهن ۾ ئي ڪلائي- راندين ڇڏي ڏاڙي
 ۲- غلطان آهيان غم- من ۾- ڳڻين ڇڏو آهي ڳاري
 راجهن رڪرڪو پنهنجو- پڙهي آهيان پنهنجي ٻڌاري
 ۳- مڃ ڇيو ڪٿي منهنجو مڙا- ديا دل ۾ ڏاري
 هڪ وار هلي اڄ حال ٻڌائين- وڃ ۾ ئي گهڙيون گهاري
 ۴- لهه ڪا سار سڀار سهڻا- اچي منهنجي اوناري
 طالب طالب پنهنجي ۾ ويٺو- وريند وات لاهاري

گيت ۲۴- سوڍل جي سک

ٿلهه- ائين ڪرڻ لاهي واجب ڏڪاري مون ڇڏڻ ٺوڪي
 دلاسو ڏيئي مولڪي دلير وساري لا وهڻ ٺوڪي
 ۱- ڪري پاسو پنهنجن کان- گهمين گڏ پيو غمڙن سان
 وري ماڻهن اهڙن سان ڪهي لڄ اچڻ ٺوڪي

۳- هڪڙو يار ڪجهي هڪ جهڙو - ٻيو وريند هجي نا وڏو
نيون لنڊو لڏو - جڳائي دلير - ڏاڍي مڙهت

گيت ۱۵ (برهم بيقراري)

- ۱- ملڙا منهنجو ڏيکار مون کي ڇڏ نه وساري
ڇڏ نه وساري ڳوٺن ۾ ڳاري
ڇا مون سهڙو مان سهڙي ٺاهيان
مون منهنجو سهڙو ۽ مان نه آهيان
اڏو ڪري آهنگار مولڪي ڇڏ نه وساري - ڳوٺن ۾
- ۲- جهڙي ڪي نه ڇڙي آهيان نهنجي
پڪ چاڻ پيارا نا اڃي ڪنهن جي
واحيات ڪري ويچار - مولڪي ڇڏ نه وساري - ڳوٺن ۾
- ۳- اڪي اڪي لڏو ٿي ٻاڏيان
ڦر ڦر ٿو لاء ويٺي واجهايان
دلير ڏي ڪو دلدار - مولڪي ڇڏ نه وساري - ڳوٺن ۾
- ۴- جيسين ٿي ڏسان جالب ٿو ڪي
نيسين آرام نه اچي مون ڪي
آلڙي ٻهر انتظار - مولڪي ڇڏ نه وساري - ڳوٺن ۾
- ۵- هيءَ حقيقت سڃي اٿي سورهن آنه
ٺوڪي ڏسڻ لاء ڪرمان ڪنهن بهانا
هلي اچان هر وار - مولڪي ڇڏ نه وساري -
ڳوٺن ۾ ڳاري - ملڙا منهنجو ڏيکار - مولڪي ڳوٺن ۾

هو هليو ٻي سڏائين ڪرڙ ۽ ٿر-را-ب ٿي
 مان دل سڏي ڏر ٻار ۾ ڏانهن ٿيس محبوب ٿي
 ٻاران ٻيارل جي وڪايت عشق ٿي آڏو وڪيل
 هنن اچي ڇيلا هلايا آهن سچو مهنڊر اصيل
 مهنڊي ٻاران من مڃاڻي هرو ٻر-را-ب ٿي
 عشق جو اهڙو ارادو ڪين ڪي ٿين ڪي وڻو
 هنن ٻين ٻار ۾ ڏاڍو ٻڌڻ مڃس ڪو
 ڇڻ عدالت لاءِ اتي عئل اچي حاضر ٿي
 آخر شيرائي شروع ٿي وڻي وڻي شور سان
 دل ٻار اتي حاضر اچي ٿي ڏاڍي غور سان
 عئل جي آڏي ٻڃا ٿي صفا ٿي ٿي چڪو
 قرب ڪي ڪرڻ ڪيڙو محبوب ڪي ڏوھي ٿي
 مڪمل سزا منظور ٿي ٿوڻس ٿي ٿي ٿي
 ٻيو ٻڙ ٿي دل ڪڍي ڪرڻ ڪي ڄاري اٿل
 اٿل جي لائق ٿي ڪرڻ ڏلي هيءَ ٿي
 وريند معافي ڪا ملندي سچ چوڻ کان سواءِ
 گيت ۱۴ (ڪ ڪ ڪ ڪ ڪ ڪ ڪ ڪ)

- ٿي. ڏاڍي مڃت مڃاڻي آهي دل ٻار. ڏاڍي مڃت...
۱. ڪڙو ٻار وڪيل ٿي. ٿي ٿي ڪن ٿا ڪڙواري
 - ٿي ٿي وڻو ٿي ٿي دل ٻار. ڏاڍي مڃت...
 ۲. ڪڙو ٻار سڏائڻ سڏو آهي. ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 - ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي...

★ ڀر ڀر محبت ★

گيت ۱۲. (ورهه وچورو)

ٿله. - رات ساري اي پيارا- مون گذاري سخت آهي
 لڊ لڊن جي ڦٽائي- راهه- لهاري سخت آهي.
 ۱- اوچتو- احوال علو- اڃا تنهن جي اچڻ جو
 سينگهه مان سنڀري ڪئي- تو لاءِ لهاري سخت آهي.
 ۲- خوب خوشيون مون مڃيون- مهجوب تنهنجي مان لاءِ
 ڪهڙي ڪارڻ ڪن آئين- انتظار جي سخت آهي.
 ۳- ٿو ڪيا جي واعدن سڀ پارو- و اچي
 خالي خلت ۾ خواه خواه- ٿي خواري سخت آهي.
 ۴- اهڙي پيارڻي پيار جي پڪ- مدهوش جنهن مولڪي ڪيو
 ٿينهن رات آهي تات تنهنجي طلب ٿاري سخت آهي.
 ۵- هن ڪهڙيءَ حال هيڙيءَ ٿي- اچي ڪو ڦهاس ڪر
 منڍ ملڙا مڇ ٿون منهنجي- لڙت لهاري سخت آهي.
 ۶- موت جلدي ڪر دير نه دير- مفت ويندي سانءِ مري
 ٻاهر جا منهنجي بدن ٿي- ٻر ره ٻاري سخت آهي.
 ۷- سڌ ڪرڻ سولائي لاءِ- ٻر آهي ٿاڻي ٿڪي
 ولڊن محبت وريند سان- رڪڻ ٻاري سخت آهي.

شعر ۱۳. (ڪوڙو يار)

هڪ ڏهاڙي دانهن ٿلي دير اچي مولڪي اوچتي
 مان پڙي گهراھ ٿيس ٿاڻي خبر هئي انهي

- ۱- عثي نياان كون كي كشي كون بر
اول اوكن بدوند واپارن له كهره
- ۲- ابي اوچتي حژكي آست الهان
رشتي دارني ورسان لپان له كهره
- ۳- رو لوت موج مستي اهدتي بر اور
هسي اوك اهن كي سالن له كهره
- ۴- ازان اهن هكن سان بر بدوندون ايتارون
وراء والي كوكي ورانن له كهره

گفت ۱۱- (سمر ۹۶۹ع بر شازدا اذكن)

- لله انكران اوتن هكن لائي - پند شازدا بل كي هتاي
- ۱- هكن زمار هكركه اعي همن همن كي هكام سناي
هكهمي همت روحتي هي لاعي - اذ الكران اوتن ...
 - ۲- هكام هكهمان روحتو له لهدو - اهو براوا هكن اهدو
شل اهدو عروم اچالي - اذ الكران اوتن هكن لاي
 - ۳- وذلندو وچهار ابراهون اهد له همت - اهي
سشور هپني سدي و امداد السكربري
لهر باب ادهاني اعي - اذ الكران اوتن هكن لائي
 - ۴- بالي هكرو وكي لپان لاي - اذ الكران اوتن هكن لاي
لهر وراء بخو عرض اچالي - اذ الكران اوتن هكن لاي
چند شازدا اهل كي غم هتاي

ڪهڻن ٻيئي جنسي ڪاٺي ۽ مڏي سان
 رڪنن روپ ٿيئي ٿڙڪا ڏاڙهي
 زال- ٿڙڪي آهيان ٿاڙي عمر ويئي اڃاڻي
 ڪيل آهي اڳ جي ڪا اهڙي ڪهڻي
 ليڪو لهڻو ٿيڻو ڇوڪرو آهي ڇڪاڻي
 مڙد- پڙهين ۽ پوسين پاهين ٿون ٻيئي
 موجودهون وٽ مڙي ٿو لاء سڪه سڀيئي
 هل نه هردوار اڇين اڇ ٿي گهڻائي
 زال- اٿس-ي ڇڏا ڇڏون گهڻي گهڻ ٿي
 آهيان آهه پاهين اوهاريءَ پاسن ٿي
 سڪاڻ ٻيئي سڀ کان ڇڏو ٿي سڪاڻي
 مڙد- ٿيئي ڪاٺ ٿو لاء هردم ڪاٺ ڪيسو
 شڪر ڪونهين ٿوڪي رڳو ٿيڻ ٿيسو
 سڄو سرڳ ڇڏو ٿي سدورو ٿرڪ ٻڌائي
 زال- مڙا آهن موجودهون ٿيڻجي مڙد ۾
 ڪري سڀيڻ سڙما هائين هن عمر ۾
 اڇ شرم ٿو مان ويو مڙم موڪلائي
 مڙد- آهي نانا ٿيڻجا سڙما سڙمين ٿا
 اڃاڻا الزام ۽ مهڻا مڙمين ٿا
 ويئي آهين ورندي سان مڙو مڙي پائي
 گيت ۱۰ (ماڻ جو مڙو)
 ٿل- ٻڌا ٿوڪي غافل گذارڻ ٿي گهرجي
 ٿري ٿيان ٿارج ٿارڻ ٿي گهرجي

ڀلنامو:- صفح ۱۶۵ جي ٽئين سٽ ۾ (پنهجي
مڪاروند پڙهڻ گهرجي)

صفح ۱۶۶ ۾ گيت ۶ ۾ ٽئين پند جي پوئين لائين
هن ريت آهي (جوڳي جتي ستي مهنت ڇڏي ٿي منجهائي)
صفح ۱۶۸ ۾ گيت ۷ جو چوٿون پند هن ريت پڙهڻ گهرجي
۴- هر جنس جو ادي اندران توکي ٻي احساس ناهي
رکي هٿ هڻين ٿي ڏس ٿون هڻڻاڻي
اي حد ٿي آهي اڀاري ڪيئن نه ڪيائين جي)

گيت ۸ (نماڻي نياڻيءَ جي اندر جو آواز)
ٿل- ڪهڙا ڪن مائٽن جا ڳايان- (ادڻون) اڃان نه ٻيبي آهيان

- ۱- ٻارهن سالن ۾ آيا اڀري اٿس
ٿيس تيار تيرهن ۾ آيا من ۾ امنگ
ٻيبي پاڻڪي سينگارو سڃاڻان- اڃان نه ٻيبي....
- ۲- ڇوڙهي مهيتي ڇوڙهن سالن ۾
ڪوئي ڪوئي رهان ٿي خيالن ۾
ڪهڙو ڪيئن ڪهڙي حال ٻڌايان اڃان نه....
- ۳- گهرج گهرت جي پندرهن سال ٻيبي
ڪڏون ڏينهن ڏکيا راتون روئي
ٻيبي هڏي هٿوراڙيون ٻاڻان- اڃان نه ٻيبي....
- ۴- سورهن سٽ- رهن ۾ سڪائون سڪيم
ڪري پاڪ پوڄا وسيت ورت رکيم
ٻيبي منشا ديويءَ کي منايا- (ادڻون) اڃان

۲۔ اُسکولن ۾ بہ اُکھیاڻ پڻ جو آهي ۽ عام مشق ۾

کالبع پر ککوں جو نسی ساز و اشرو

ڪيئن ته اهڙي جوش ۾ جذبات جڙائجي

ۛ باء ساڻ گڏ سلاام ڪپاء ڪيئن رهندي

ٻائي ڏسي پري تان اڃا به ايتي وڌائي

پياڻي ڪندو ته پروا نه ڏيڻا بهي چوڻ هي

۴۔ شرحی جو اذی اندراج کو کی پی احساس ابھی

وکی عت جہیں ٹی ڈس' اور عبداللہ

کبڑی عالمہ عرواۃ کی کنوارا بن گئی

ۛ- وعشالیمفـ ہو کہ کینچن وروں آھی

لکتر ایوبین واسطی بیروز آهی

١٠٠

- وڇاڙين (چي) واسطي سٺي ئي آهي سولهه

یعنی کہیں ایسا کی (عن) لہجہ کا لڑکھٹا

”رهي ڪيئن وڻي آءُ سب ڏهه ڏن جي

۱- قه عی و لرناریء بیعی هتی بهما مشور و ماکن بر

١٠

سید علی و بعد ازیں مولیٰ نقشبند دامن حق

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشہ کیلئے لکھنؤ میں داخلہ ہوا۔

وہابیہ کے عقائد

- هلاڻ هـوڏ سان ۽ ڪشش ڪوڏ وارو
سامهون سيني جو لـزاکـت نظارو
اڙيل اکـ. الهي ۽ ۾ ايندن ويندن جي
اول لـها اگهاڙپ اميـرن ۾ آئي
۵- پوءِ نه غـريبن نه آهي ڪن گهٽـائي
ڏاڏا آهيون نـشن ۾ اچي ڪا نه ڦڪائي
پنهنجي پست پيريءَ ۾ وريند ٿو به وڃائي
سڏن جي به سيرت ويئي اون ٻالين جي
۶- چوي هر ڪو مانت مڃـو ر آهن
مان ٿو چـوان مؤ ۾ مـرو ر آهن
لها ڀل لسوري آهي ئي انهن جي
۷- پرتائڻ گهرجي پيءُ کي جيڪا جوان ناهي
انھن ڌار ڪان ائم ڪنـيا دان آهي
لها ساڪ سمرنن ويندن پراڻن جي
۸- نياڻين سان ناحق آهي سڳوئي سمجهي ٿو
وڏماڻهيءَ جي ور چڙهي ڪيڏو ٽهرڪجي ٿو
وڃايل سڀيتا سماج مان سرمائيدارن جي
گيت ۷ (ڏل ساڳيو) ڀاڱون ٻيو
۱- جيڪي نه لوڪري ڪرائڻي لڪو هت هلائڻو
ڪري وڻج واپار ناهي لائو ڪمائڻو
لڪي سائيس سمنڊو گمان و گمان پرائڻو
اڳي پوءِ آخر گهر گهرهت هلائڻو
آلهن جي به آهي ڪاليجن ئي ڪاه ڪڪن جي

- ۴- ڪنهن کي سڻاڻان حال ڏرو ڇو
 وس نه هلي ٿو ڪو نه وري ڇو
 هيٺ ٿو نه جيتال- ٿيڻجي رڳو ڪجهه رنج ۾
 گيت ۶ (ٺيڻن سان تعلق ۽ اجائي اڳهارپ)
 ۱- ٿاڻ هن زماني جي لڳي ٿي مان ماڻهن جي
 وهاري وڌيون ڳوهر ۾ کڻن ٻيا آه ٺيڻن جي
 ۱- آڏو ڪڍاڻ کان آهي وٽس وٽس ساري
 ۲- آهي پوڄا ڪندا ڪڍواري
 هلي سا هنن تي ڪرڻ غورداري
 پيل ڪڍو ڪڍو ٻائي آهي اڳهارپ
 سڙي سڙي ۽ وٺڻ لاءِ موڪليل ماڻهن جي
 ۲- هئا ڏوٽا جنهن جا پير آڻي اڳوڻو آهي
 ڳوهر سا ڳوهر ٿي لڳي وٽس ۾ لڳي
 لڳي لڳي وڌي سمجهو آهي
 ڏيکاري ٿي ڏاهڪي ڪي چاڻي والي
 چڪي چاڻي ڪي ڳاڙهه ٿيڻ جي - ٿاڻ هن...
 ۳- علي لڳي بازار ۾ ڀوڻاڪ ٻڌي ٻائي
 وٺي ڪڍي وارن کي سمجهاري چاڻي
 ڏنڊ لڳي چاڻي اڳوڻو آهي
 جوڳي چاڻي چاڻي چاڻي ٿي منجهاري
 ڏيکاري ٿي دل ڏاڍو ڪڍي نه ڏاڍو ڪڍي - ٿاڻ هن...
 ۴- ٿاڻي سڙي سڙي پير پير ڇو نه بار
 ٿاڻي ٿاڻي ڪوڙن کان سڙو سڙو اڳوڻو

۸- [پيءُ] وڏو وياءُ وهاريءَ سوچيم ته ويچاريم
پئسا خرچي پاڙهيءَ هٿ سان ڪين ڪاريم

پنهني جي پٽ پيري ۾ هئي و ريند وڃي

نوٽ ۱- اريڪيٽ وارا لفظ ڪٿي آيل يا نه آيل

ڳالھ واري جي اختيار آهي.

۲- اولاد لاءِ ڀرون ڏيرون ساڌن سنڌن کان بهتر ماڻا
جي آسرواد (دعا) اپار آهي. پنهنجي ڪري ماڻا ٿين ڪي
ڪهرجي نه. سڀ ڏيا مهل (جوت جاڳائي پنهنجي اچي
ڪي هيءَ اولي ڪاروند مان مٿر آواز سان ويهي ڏين
نه سندن نه وٽر ٿيندي ۽ اچي ڪي آسوس نه ضرور
ملندي. (اولي گيت صفحہ ۱۶۲ تي ڏسندا)

گيت ۵ (پٽيءَ جي پریشاني)

ٿلهه. هچا ٿيا اٿم حال پنهنجي راجهه ڪجهه راجهه

راجهه ڪجهه راجهه راجهه ڏيڻ ڏيڻهه.

۱- آءُ اڄه ل کان پنهنجي آهيان

ڀو کان منو پئي ڪنهن ڪي نه پائين

ڇڏ ٿون ڪوئا خيال - پنهنجي راجهه ڪجهه راجهه

۲- آهي اهو ڪي ڀرماڻو - سون ڀرا اٿم ويهي سمجهو

ڳري پنهنجي راجهه ڪجهه راجهه

ي- هر ڪر ڪا ٿي پنهنجي راضي

پنهنجي راجهه ڪجهه

- ۱- ٻراڻڪا (هولس) مڏهجا مٿڙا وٺي کڻي آيو ٿي (واڻڪو آيو ٿي)
 ڏاڍي ڏينهن کان اٽل گهرج گهرت جي گهڻي
- ۲- ڳوٺ وٽان مڏو لاءِ آيو (وڏ) گهر گهرائو
 چوڪر آيو پٺڙو هڻي آهي پٺس وٽ لاءِ
 ٿيندي آيون ڏينهن ۾ آئي مڏهجي مڏي. مڏهجا....
- ۳- ڄامهون هڪ ٻئي کي ٿا هڪ ٻئي کان
 اچي سمجه سان آهي پٺس ٻئي. مڏهجي مٿڙي....
- ۴- مڏو مڏو پٺي اڏي ٿي. اڏي پٺس جي
 [هي] چئي ٿي چئي سان لڳي اها ڏيئي. مڏهجا....
- [مڏو] پسند ٿا هٿيان پٺس کي ڪڍ ٿا. مڏو چاري
 ۵- مڏو مٿڙي مڏهجو پٺي ۽ پٺي جو. پوڄاري
 آيو اهو. چڙهي [ل] ڇڏيندو [وريندو] وڌي. مڏهجي....
- ۶- [هولس] ويندڙن جي کڻ وٺي آئي ٿي اڏاهي
 ڪڍيس پٺس پٺس ٿي هٿي. مڏو اڏي سڙهي
 مٿان وٺي وڃائي پوءِ هٿڙا هڻي. مڏهجا مٿڙا....
- ڏاڍي ڏينهن کان اٽل گهرج گهرت جي گهڻي
- ۷- [مڏو] مٿڙا مڏهجو مٿڙي مٿڙو ٿا هٿي
 پٺس ٿي آيو. مٿڙا ٿا هٿڙو آهي
 هيءُ مٿڙي جي شادي آهي ڪورن ڪرڻي. مڏهجا....

گيت ۳ (ايشور ڪي ڀڪار)

- ۱- (اچي) ايشور عرض اولاءِ - آهين ٿون دٻال دٻن ٿي
ڪلجڳ ۾ رڳي ڪوڙ جي آزي - ڪول ڪري ڪوڊل جوقاضي
(آهي) سڀ ڪچ لڙڪي ساءِ - ڪر ڪو غور غرابن ٿي
- ۲- ڪلا گيت ٻڌو ٻرائي - چڱي لڳي ڇاپو سي ڇترائي
وڳو وڪن ٿا وٺاءِ - چڱا مڙس چٽان ٿي
- ۳- هلي هلندي هتي ٿي حريشن جي - لڙجي شرافت ٻيٽي شريشن جي
ڪولهي ڪنهنڪي ڪهڪاءِ - آئي ٿي ٻيڙ ڀڳتن ٿي
- ۴- ٻاٻي ٻڙن اچيو ٿو ٻناري - ڏن رهن سدا لنهنجي سهار
لنهنڪي ڪرڪو ٺيڻاءِ - آهيان ڏانهن لنهنجي ڏون ٿي
- ۵- سٺ جڳ ٺهريتا ڏاڍو ۾ ڌار ٿي
او ٿار اچي ڪري دشت سنگهار ٿي
جن ڪيو ٿي ڪنڀاءِ - سدا چاري ستن ٿي
- ۶- ڀڳوان ڀڳت کي ڪين ڀلائيندين - ڦول ڪيل اٿي اوس ايندين
وربد کي آهي ويساءِ - ٿيندي لنهنجي مهر مڙين ٿي

گيت ۴ (ڀريمي جوڙي جي ڀاڻم گفنگو)

- ٿلهو - منهنجي مڙي مولڪي واه جو ٿي وڻي
ڀريمي (مذڪر) ڪري ڪنڌ مٿي ٿورو ڪل ڪٽي
- ۱- ڇا کان اڃ اڏاسي مڪڙي ٿي ماري سي
ڪجهه نه ٻول ڏل ڪول ڪٽي ڇڏ خاموشي
اٿي اندر ۾ ڪهڙي ڳالهه ڳڻي
ڪري ڪنڌ مٿي ٿورو ڪل ڪٽي

گيت ۲ (اولي)

ټله. - چنه پرکاش جالي جيء جا چټارا

پت پرچند جا داريء جا دلارا

هيء اولي پراچند کي ڪڪي جالي جي ٽاهر اسي

لاهي هئي. اڪري ٿل ۾ ٿالا وڌل آهن. عام چوڻيءَ

لاءِ ٿل هن ويس نه چئي يا ٽاهي سگهجي ٿو.

ٿل - لوڏي ڏيهانءِ لولي پيگهي ۾ پيارا

چڙاو هوندان هڪ ۾ هيء جا جهارا

۱- پيون اح آهون آشا وڌن جهون

لالهون اچي اٿي ڪون ڪنن جهون

الطهار وارن اکون جا ٿارا. لوڏي ڏيهان....

۲- رڙهي واڙهون ٻائي لڙا اڪر پچندان

خوش ٿي ڪلون ساڻ ڪيامندان

ڪڍي بهر ڪنڊن پنڌڙو پيارا. لوڏي ڏيهان....

۳- وڏو ويسر ٿيندڙن ديهانن دالي

جواهر لعل جهڙو شاستريءَ جو شالي

ولي واڙ هليندڙن هوس هون ٿا هارا. لوڏي ڏيهان....

۴- سڄي ڪٿانءَ شورا خدمت خلق جي

ٿيندي مهر لولي ملڙي مالڪ جي

ڪنڊن ڪل کي روشن سردار سولههءَ

۵- اٿي اها آيس وڏي ٿيندڙن وڏڙو

اساني ٻڌي ڪمان ٿيندڙن اون اسانڙو

ڏکيو ڏيهن نه ڏسندڙن ٻلي ٻاڙ وارا

وريڊن مل علم چنوري ۱۹۱۱ع
 ٺريڪ هو-ڙي، هندوآباد - سنڌ
 سنه ۱۹۵۲ع جي ڪتابيءَ کان ورتل

آهي سڀ ڪوٽا ٻهالا آهن. اصلي راز ڪو ٻيو آهي جو سچ نه ڪير سڀي ٿي ڪو نه ٿو.

اڳ جا ازرڪ برهمڇريءَ جي ٺهڻ جو پالڻ ڪندا هئا جنهن ڪري ٻههڙجي مرضيءَ موجب سڀني پيدا ڪندا هئا. اڄ نه جيئن مدد ٿي البن جو فصل ٿئي ٿو تيئن سال سال لڏون مهرو لڪڻو رکيو آهي ۽ اسانجي سرڪار انکي روڪڻ لاءِ ڪروڙين روپيا خرچ ڪري صلاح ڏئي رهي آهي ته آپريشن - بس بندي ۽ نوٽ استعمال ڪري سمورو ڪندا ٿي ڪريو. زياده سمورو ڪرڻ سان واپار جي بربادي. واپار وڌو ته خون خالص ٿيندو. ۽ انسان ڪمزور ٿيندو ڪمزور انسان جي سرڪار ٿي ڪئين بيمارين غالب پئجي سگهن ٿيون. پوءِ روپي يا ڪمزور ڪسان يا ڪارگر - مزدور چاهي جوان ديش جي شيوا ڪيئن ڪري سگهندو.

جيڪڏهن سرڪار برهمڇريءَ جي ٺهڻ ۽ اصولن جي تعليم اسڪولن ڪاليجن ۾ قائم رکي ديهانتن ۽ شهرن جي گلن ڪنڊ ڪوٺج ۾ ۽ اخبارن واپار ٿي ٿيائون ٿي برهمڇريءَ جي سکيا جو پرچار ڪري ته هڪ طرف برباد ٿيڻ جي وڌيڪ لاپ ٿيندو ٻئي طرف ديش جا پورش ۽ استرڻون نوجوان چاهي ٻار شڪتي شالي بڻبا ۽ ديش جي شيوا ۽ سڀال پليءَ پائڻ ڪري سگهندا. ٻيو ٻهالو آهي ته چوڪري پڙهي سگهي هنر هوندس

ڏاڻي رکي آهي. اڳي چولدا هئا ته جڏهن گوڏي کان مٿي
ڪٿي. تنهنڪي ڇوڙو ٿار. ٿوڙو ٿالڪهر اح ته سڀڪو سترن
کان به مٿي ڪٿي بهو هلي. الهيءَ کي اعتراض ڪندھي
آهڻي ڪرڻ. اڪو اسڪولن ۾ اڏهاڻڪ (استاد) نه وري
بازار ۽ محفل مجلس يا سڏيما ۾ سماج سڌارڪ، لکي
روئين ۽ مهلن يا سڏيڪ ۾ ساڏو سڏيڪ ڪهرئي ڪو نه
ٿو ڪڍي. مڙلي کي بهو اچي مڙو سڀڪو واس وٺو.
خوش ٿي رهيو آهي پوءِ ڇو ڪو ڪڍي لستري اچي
کان ٿي سڀاواڪ شرم ۽ اح حماءِ جو ٻيڪيل ٻاڪون آهي
پر اسان مڙدن پنهنجي ٿي هٿن سان سندس حماءِ جو پڙو
هٽائي ڇڏار آهي. اڳي ڪا اڃاڪ لپاڻي ڪڏهن ڪم
سان ڪٿي ٻاهر اڪرندي هئي ته ڪڏهن هڪ ڪري هلندي
هئي. اح ته مسائيءَ جرائيءَ ۾ ڇڙواڳ ڇيڪرائي، ڇڏي،
ڇاڙائي ۽ اڳهاڙپ سان اچڻ وڃڻ گهمڻ ڦرڻ ۽ ڦلڻ ڦسڻ
ڦڻڻ ڪرڻ مان جيڪي اڇوڳ لٽجا اڪرن گهرجن ۽
لڪتا آهن يا لڪرن بها ۽ لڪندا آهن کان الڳاڻا نه
ڪير آهي ڪرڻ. تنهن هوندي به اکين ٿي پٽي ٻڌي
اڃائي آڻان ۾ الڏا ٿي اولاد جي هٿن سان ستيا. لباس
ڪڏا پر پڙا ٿيندا پٽيءَ ڪين. پر ٿاڻاڻ لاءِ اهو بهالو سڀ
ڪندھي سوار اچي وار آهي ته ڇم وڌاڪ ٿيندو.
وڪرو نه جڏهن پنهنجي پٽن ٿي بهي ۽ ڇوڪري نه
ٿي. پڙهي، سڳي، هر هونديس ته ڪم اينديس

اشاروئي ڪاٺي آهي، سالين شال ڪا اسالجي سمجهه
 ساڃاهه سلامت رکي سگهجي ان اشور جي اختيار آهي.
 اڳ اهو رواج هوندو هو ته ماڻه پنهجي اولاد جون
 شاديون ننڍي عمر ۾ ئي ڪرائي ڇڏيندا هئا. سن ۱۹۲۹ع
 ۾ شادڙا اٽڪت لائي هڪڙو ال بحال ٿيو جنهن موجب
 شادي ڪرڻ جي عمر چوڪري لاءِ ارڙهن ۽ چوڪريءَ
 لاءِ چوڏهن سال مقرر ڪيل هئي. انهيءَ ال تي عمل ڪرڻ
 وارا هئا اُمر ۽ سرماڻيدار جو آهن ئي شايد اهو ال بحال
 ڪرايو هوندو. باقي وچولا ۽ غريب نه ننڍي عمر ۾ اولاد
 جون شاديون پيا ڪرائيندا هئا ڌيري ڌيري اها شاهوڪارن
 واري ڌپ (بالس) وچولن ۽ غريبن کي به اچڻا لڳي آزاديءَ
 ڪالھوءَ نه آڪي باقي هتي هندستان ۾ اچي هن ڌپ
 گندگي ڪري وڌي آهي هر هڪ ڇوٽي، مڙهي ڪٽنب
 ۾ وڌائون ڪيائون ويٺل ضرور آهن. اها وهي ماڻهن وٽان
 به آئي ۽ واپسي آهي. ڪين پنهجي بچڻ ۽ جوانيءَ جي
 بخوبي ڄاڻ آهي ته ڪيئن نه وهيءَ (عمر) سارو (پٽاندڙ)
 هڏوئي الکن ۽ اندران ۾ ڪهڙي قسم جي لرزش پيدا
 ٿئي ٿي ڪهڙي نه خواهش ۽ آنگهه آهن ٿيندا. وري ڪهر
 ۾ ماءُ ۽ پيءُ، ڀاءُ ۽ ڀاڻائي ڪهڙي نموني پاڻ ۾ پيش
 اچن ته ڪن ڳالهائين ته اها ڪهڙي ڏسي. لياڻيءَ جي
 اندر مان آه، ڪين ڪرلدي هوندي. انهيءَ اهڙا ڪري
 ماڻهن چوڪرين کي ڇڙواڳ ڪههه ڪههه جي ازخود آزادي

آزاديءَ کان اڳ ۽ پوءِ

سڀ ڪنهن جي وات ۾ لاءائي وائي آهي ته اڄ
 زمانو ڪهڙو آيو آهي. ملڪ جي هوائي ٿري وئي آهي.
 حقيقت ۾ نه ته ڪڇ ٿي ڪولهي باقي انسان جي
 ويچارن روپي هوا ۾ ڦيرو اچي ويو آهي. جو پلي-
 اري جي سهجهه هوندي به پاڻهن پاڻ کي اوتاهه ۾
 اچي وري ٻانهن ڪري رهيو آهي ته اڳتي الائجي
 ڇا ٿيندو. ڇا وري ڇا ٿيندو جيڪي ڪريون پيا ۽
 ڪنداسون اهو ئي ٿيندو. پاڻ کي بگاڙڻ يا ٻڌائڻ
 پنهنجي وس ۾ آهي ويچارن جي ذريعي انسان پاڻ کي
 جيڪي چاهي سو ٻڌائي يا بگاڙي سگهي ٿو. اڄ اسين
 اصليت (سچ) کي ڇڏي نقليت (ڪوڙ) ۾ ڪاهي
 پيا آهيون. اصلي ڪا ڳالهه يا ڪا شيءِ شڪل نه ڇا پر
 اصلي انسان به پسند نٿو پوي. شيون به کپن نقلي-ڳالههون
 به نقلي ساڌو سميت به وڻي ٿو نقلي. گانا گيت به نقلي
 پر لاج به نقلي مطلب ته اڄ جو نورو ناز-سرود ساز-
 بهراءِ پوشاڪ کاڌ خوراڪ سڀ ڪڇ نئون ۽ نقلي آهي
 جنهن مان ڪنهن کي سچو سک ۽ سواد اچي به ڪو نه
 ٿو نهن هوندي به هڪ ٻئي کي ڏسي هر ڪو نقل
 ڪري رهيو آهي ۽ ائين چئي رهيو آهي ته اڄ ايمانداري
 ۽ اشرافيت جو زمانو ڪولهي. عيشتن ۽ فحشتن لاءِ چولدا نه

ماڻي سڄو ايسڪ چو - کڻي ٿيو ڪو
 سڄو سڄو ميسو - ٿيون ٿين ۽ ڳڻن چو
 ۶- ڪنگا ۽ گروڪل وسي - جڏهن اٿس ڀر
 لڏيڪي سمورو سڄو - ملهيو سامان گهر ڀر
 سامي چڙهي چڙڙول ڀر - ويٺو ڪري منڊل
 اٿس اٿس اٿس - ٻڌائون ٿيو مياڙ ڀر
 ۷- ڪنگا ۽ ڪنگا - وسي ڀر اٿس ڀر
 وسڻ وڪرو ٿي جا - ٿوري ٿي ٿي
 سامي ٿي ٿي ٿي - ٿي ٿي ٿي
 الڳ رهي الڳ - ويٺو وٺو کان ٿي
 ۸- ٿي ٿي ٿي - ٿي ٿي ٿي

* ص ۹۲ جي ڇاڙي ۽ ڀر ٿي ٿي ٿي .
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

۷- جي منجه. مڙيا - سي پاڻهن ٻڌ را

ٿوڙي در در ديوانن جان - ٻنن ٻنڄ ڪٿا

اها گهوري لوڪ گهڙا - سامي سڀي ٽن ٽن

بيت ۸۹ (سنتزش) سامي صاحب

۱- جڏهن ڪي سڄي سڪ - گهڙا شولق شراب جي

مڌ ٻي سر مس ٿيو - وجهي منهن هر ڪ

پلڪ پراڻهن نه ٿئي - رڪي سار صدق

اها سڀ جهلين ڏک - سامي پٽڪي ٻن کان

۲- ستگر ٻرائي سرڪ - جڏهنڪي شولق شراب جو

سو لشو رڪي لڏهن جو - هر هر ٻري ٻڪ

پلڪ پراڻهن نه ٿئي - سامي رڪي سڪ

جيئن مڇلي گهڙي هڪ - جل کان جدا نه ٿئي

۳- ٻر جي ٻيٽي جي - سڀي آلم گيان جي

ڪوري ڪڍو ڦاٽب مان - ٽن سهروئي ڪن

سامي ٽن آجو ڪيو - مرض منجهان هن

ٿوڙي جڳ. جيئن - نه به صحت ٿالمر ٽن جي

۴- چريا سي چڻجن - جي سهڻن ڪين سرڻپ ڪي

مڙيا مڙي ماريو - چوڪ چٽ چوڻ

سامي سڌ سرڻپ جي - سڀاڻا ٿي سهڻن

ٿوڙي ٿا الهن - ساري حقيقت حال جي

۵- وراڻو ڪر ٿو - ڪوڙين ٻي سالڪ هڪڙو

سامي جنهن سپرن ڪي - ٻنهنچر پاڻ سو ٻيو

۴- پڙهي پڙو جن سي عاقل عقل جا ڏٺي
 سي ۽ وٺو ٿي محبت ۾ ٿا پل پل پڙين ۽ سن
 ٿن نسلون تمام ڪيون محبت جن جي من
 روحل مٿون ٿن لڏا حرف حساب جا

۵- چڱي عشق اندر ۾ ٿي ڪي اڃ نه سڳ
 وحدت منجهه وصال جي ٿا سدا ماڻن سڳ
 ڏور ٿينهن ٿون ڏک - جي روحل رڻا ڍڄ ۾

۶- وڻج واهڻ ڪاڻ ڇو وڃين ٻي هت
 ٺوڪي پٽ پٽيهڙ پانهڙو وڻج هڙو ٿي وٽ
 جنهن ۾ لشو ٿينهن ڇو سا ڪا ڪو ٿي پٽ
 محبت هور مت - ٺوڪي سڳ ۾ ٿيندو سوجهرو

۷- جي ننگ ڇڏي لانگا ٿيا ٿن لانگن ڪهڙو ننگ
 گنگا ۽ گرنار جو ٿن سامهين ڇڏيو سڳ
 لڪي واهن سڳيون لڪي ڇو ڏن چنگ
 روحل لڳو رنگ - ٿن لاهوئين لڪاء جو

۸- جي ٿن ۾ ٿيرت ڪن سي گنگا وڃن نه گودڙيا
 ٿن سامهين سڏي سڳ جا ٿا دولهان دل دکن
 پير سڃاڻو ٻڌو جو لوچي لاهوئين
 لڳو رنگ روحل چوي اندر آڏين
 ڪو جي ڪاهوڙين - وڃي انهيءَ ۾ آسڻ ڪيا

بيت ۸۶ (ج-وگم پڇاڻڻ) شاهه لطيف

- ۱- جي ڀائرن جو ڳي ٿيان نه سڱ سڀئي ڇڏ
اوڏو ٿي الف کي من ميم سان گڏ
هتان لاهواري لڏ - نه گر سين گڏجين ڪاڙي
- ۲- جي ڀائرن جو ڳي ٿيان نه منجهه. ٿي اري هر
منجهه ٿي ريت لکيا منجهه ڪروءِ جو گهر
منجهه ٿي باؤ لکيا منجهه ٿي لارائڻ سر
استي ٿور م - سر - ٿون خرد آهين اڪيو
- ۳- جي ڀائرن جو ڳي ٿيان نه طمع ڇڏ ٿام
کو لا جي ڪولن جا ٽن جو ٿي ۽ غلام
صبر جي شهسور سان ڪر ڪٽي کي قتلام
نه نالڪا نه هنجو نام لڪجي لاهو ٿن هر
- ۴- جن آجهو ٿن نه. آجهو ويٺي گڏين ويٺر
ڏوري ڏنائون ڏک سين پاڻ منجهون ٿي پير
ٿور ٿن لطيف چئي جي جو زلجه -
ڪين ڏنو هر ڪاڀر ٿين ڪاڀل ۽ ڪشهير
- ۵- سچ جهڻ جو سير - ٿن ڪرو ويٺي ٿي گڏيو
دل ٻيڪائج دل کي لائج ڪين لباس
پوري ڪائج پالهنجو مڙهيان اندر ماس
نه ويراڳي ٿو واس - ٿر هر اڍون موڪلي
- ۶- جتي عرش نه آب ڪو زمين ٺاهي ڏرو
لڪر چارو چنڊ جو لڪو سج سـرو

۱- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۲- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۳- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۴- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۵- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۶- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۷- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۸- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۹- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۰- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۱- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۲- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۳- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۴- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۵- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۶- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۷- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۸- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۱۹- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش
 ۲۰- آتش به آتش - آتش به آتش - آتش به آتش

۹- مڌي مري - روشن ڪارڻ دوس جي
جيئن مڇلي نهر کون - ڀاڱو لڏي پري
سامي ڏيان ڌري - سڀ رهي سنڌواليءَ جي
۱۰- جهڪو هن وياي اچي - سڪ سڄي ۽ سان
نڌيڪي ڏيان ڌڪال ۾ - من موهن مياي
ڪل ڪل ري کياي - ٻيو سامي چڱي سنڌار ۾

بيت ۸۵ (سڄا عاشق) سامي

۱- سهڻن پڙهي سبق حافظ ڄاڻن پاڻ کي
سمجهن ڪن سلوڪ جو اشارو احمق
ورلو ڪو واقف ٿيو وڙهي سڀ ورق
ڏنا ٻنهن طبق - چوڏهن پڌري چٻت ۾
۲- آهي اوکيري ستهه ڳالهه سرڙپ جي
سمجهي ڪو سامي چڱي نرو ڪلب ٺهي
مباري ڪيو جهنهن من کي ٻسڻ جي ٻاري
دشمن ۽ واري - ڇاڻي ڪو نه اندر ۾
۳- ٻيو پڙهي ٻاءُ مين جي مجلس ۾
جي ٿو کي پياس ٻسڻ جي نه چيڻدي پاڻ ڄاڻ
چنڊا سڀ چڪاء - نه ڪن ٿي خاص خلوي
۴- مڪه سان رام چڱي سالت نه اچي من کي
ان پاڻيءَ جي ٽانڙ سان اڄ بک ڪن لهي
لنگر ٻڌي ڪو نه ڪو ٻڌان ٻڌ ڪڍي
ڪر ڪم رهت رهي - نه سڪي ٿي سامي چڱي

- ۳- رڃي من مثال - ڦاهي ۽ ڦار پاڻهن
 سامي سمجهي ڪن ڪي- ڀروڙ مانا چيل
 سابع له پاڻي ڀرڪه جان - ڏسي ڀرڇي چل
 ڏهن ڏي آڇل- ڇڏهن ڀرڇي ڏسي ڀاڳي
- ۴- ڀاڻڻ ڇڏهن ڀڏو - اولڪل ٿر هو ٿار ۾
 سوڌي سوران ۽ ڪي- ڀوڙ هي ڏهن لڏو
 ڪرڻو ۽ لڏو - ڇڏندڙ لڪي ڀا
 اڻ هڻو لڏو ڀرڻ - ڀوڙ ڀڏو ڀڏو ري
- ۵- له ڪڏهن ڀوڙ ڀڏو ڪڏو- له ڪڏهن له ڀوڙ
 له ڪڏهن ڀوڙ ڀڏو ڪڏو- له ڪڏهن له ڀوڙ
 ڇي ڪڏهن ڪڏو ڪڏو- له ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
- ۶- سي آڻي چڻڻ- جن سڀ آڻي ڪڏو
 آڻي ڀاڻي سڄ ڇي- سڀي سڀي رڻ
 ڏوڏي لائي ڏور ڇي- ڪڏهن ڪڏهن ڪڏو
 سامي سڀي رڻ- آڻي ڀاڻي ڀاڻي
- ۷- ساڙو چڻ ڀاڻي- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
 ڇي ڇاڻي چڻ ڀاڻي- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
 رڻ ڀاڻي ڀاڻي ڪڏو- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
 رڻ ڀاڻي ڀاڻي ڪڏو- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
- ۸- عنائن آڻي ڀاڻي- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
 ڇي ڪڏهن ڪڏو ڪڏو- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو
 ڇي ڪڏهن ڪڏو ڪڏو- ڪڏهن ڪڏو ڪڏو

۹- مڙهي ماري - درشن ڪارڻ دوس جي
 جيئن مڇلي لير کون - پلاڪ ل. ٿئي پري
 سامي ڏيان ڌري - سڀ رهي سنڌواليءَ جي
 ۱۰- جيڪو هن ويلي اچي - سڪ سڄي ۽ سان
 ٺهنڪي ڏيان تڪال ۾ - من موهن مياڻي
 کل ڪل ري کياي - پير سامي چڻي سنڌار ۾
 بيت ۸۵ (سچا عاشق) سامي

۱- سهين پڙهي سبق حافظ ڄاڻن پاڻ کي
 سمجهن ڪين سلوڪ جو اشارو آهه-ش
 ورلو ڪو واقف ٿيو وڙهي سڀ ورق
 ڏنا ٻنهن طبق - چوڏهن پنهجي چٻ ۾

۲- آهي اوکيري سته، ڳاله، سرورپ جي
 سمجهي ڪو سامي چڻي نروڪلپ ٺيهي
 ماري ڪو جهن من کي پسر جي پاري
 دشمن ۽ واري - ڄاڻي ڪو نه اندر ۾

۳- پير پرجهي پاء مٿن جي مجلس ۾
 جي ٿو کي پياس پست جي نه جيئندي پاڻ جلاء
 چنڊا سڀ چڪاء - نه ڪن ٿي خاص خلوي

۴- مک سان رام چڻي سالت نه اچي - من کي
 اُن پاڻيءَ جي ٺاڙو سان اُڃ ٻڪ ڪين لهي
 نگر پنهجي ڪو نه ڪو ٻڌان ٻڌ ڪئي
 ڪو ڪم رهت رهي - نه سڪي ٿئي سامي چڻي

- ۳- رچی من بیل - قاعی - قار پساوین
 سامی سمجھوی کھن کھی - دورک مانا چیل
 سانس نہ پالی بروکھ جان - ڈسی بروی چل
 لذھون لئی آچل - مذھون بروی ڈسی پالکی
 ۴- پالینگ چھون پندو - اولکل لرو ر لار
 سادی سورن کي - بورعی لھون لندو
 کمرور ک لندو - پشندو لکھی پیا
 د- اچھولندو سورم - دورک مندو مندوی
 نہ کھنن زور کھن کھو - نہ کھنن لکھ سورم
 لکھ کھنن سور لکھ - وکی نہ من سورم
 جی کھنن کھن کھن - نہ سامی کھن کھن
 ۶- سی آلی کھنن - جن سور آلی کھن
 آلی پالی کھن - سامی سور کھن
 ڈوآسی لای لور کھن - کھن کھن کھن
 سامی سور کھن - آلی لور کھن
 ۷- سادو جن لکھ - کھنن کھن کھن
 کھن کھن کھن کھن - کھن کھن کھن
 کھن کھن کھن کھن - سامی کھن کھن
 ۸- غنائی آلی کھن - کھن کھن کھن
 کھن کھن کھن کھن - کھن کھن کھن
 کھن کھن کھن کھن - سامی کھن کھن

۹- مڙهتي مري - ن رشن ڪارڻا دوس جي
جيئن مڇلي لهر ڪون - پلڪ لڙ ٿئي پري
سامي ڏيان ڌري - سڀ رهي سدائيءَ جي
۱- جيڪو هن واپي اچي - سڪ سڇي ۽ سان
نڙهنڪي ڏيان نڪال ۾ - من موهن مهلي
ڪل ڪل ري ڪيلي - ٻيو سامي چڻي سندس ۾

بيت ۸۵ (سڄا عاشق) نسامي

۱- سهڻين ٻڙهي سبق حافظ ڄاڻن پاڻ کي
سمجهن ڪين ساوڪ جو اشارو احوش
ورلو ڪو واقف ٿيو وڙهي سڀ ڌوق
ڏنا نهن طبق - چوڏهن پنهنجي چت ۾
۲- آهي اوکيري سته ڳالهه سرڻپ جي
سمجهي ڪو سامي چڻي نرو ڪلپ ليهي
ماري ڪيو چنهن من کي پسر جي ڀاري
دشمن ۽ وڙهي - چاڻي ڪو نه اندر ۾
۳- ٻير پڙجهي ٻاء مڻن جي مجلس ۾
جي توکي پياس پست جي نه جيئندي پاڻ جلاء
چنڻا سڀ چڪاء - نه ڪن ٿي خاص خلوي
۴- مک سان رار چڻي سالت نه اچي من کي
آن پاڻيءَ جي ٿاڙو سان اڄ اڪه ڪين لهي
لنگر پنهنجي ڪر نه ڪو ٻڌان ٻڌ ڪئي
گر گهر رهت رهي - نه سڪي ٿئي سامي چڻي

- ۳- رڃي من خل - ڦاهي ۽ ڦار پاڻهن
سامي سمجهي ڪن ڪي - هورڪ مانا چيل
ساند نه پائي پرڳهه جان - ڏسي ڀرڇي چل
لڏهن لئي اڇل - جڏهن ڀرڇي ڏسي پاڻڪي
- ۴- اڀڻ ڇهون ٻڌو - اولڪل ٿر هو ٿارو
سڙي سرهن ۽ ڪي - اڙ ڇي ٻيون لڏو
ڪرمر ۽ لڏو - ٿڀڀڌڙ لڪي پيا
- ۵- ان ٻوڏو ٻڌو - هورڪ مڏو ٻڌو ري
نه ڪڍين زور ڄام ڪيو - نه ڪنهن لڄ شرم
انه ڪا ڪي سر ٿي - وڪي نه من نرم
جي ڪولا ڪري ڪور - نه سامي ڪا مڏاوي
- ۶- سي آڻي ڇڏين - جن سرب آڻي مڏي ڪيو
ٿو پي پائي سڄ جي - سيلي سرب وڪي
ڏوڻي لائي ڏور جي - ڪيما ڪڍي ڪن
سالي سر وڃن - آڻو ٿر ٻڌو
- ۷- مڏو ڇڏي لڏو - ڪوڙين ڀڄو ڪوڙو
ڇو ڄاڻي ڇڏيو ڇوڏي - چٽي اوڻڪو آڻي
وڃو مانا مڏو ڪوڄ - ڪا مو ڪاڻي
وڃن جو ڪو وڃي - سامي ڄاڻي ڇوڏي
ڪا ڪا ڪا - مڏا ڇوڏي ڪا
جن ڪي ڪا ڪي ڪا - آڻو ٿر ٻڌو
ڪا ڪا ڪا - سامي ڇوڏي ڪا ڪا

۵- جيئن سنڪ ڪري دانهون ۽ در دري

سامي سنڪ ساگر کون ڄاڻي پاڻ پري
ڏسي نه ڏار ڏري - سته، سڌ سروب کي

۶- مورڪ وڪ ڪاڻي ٿو آلم امرت کي ڇڏي

هيرا ٻُڌل اُڻ ماها ٿو رولي وڃاڻي
سامي ڏسي ڪين ڪي منهن مڙهيءَ پاڻي

هٿ ڪري هاري ٿو - مالڪ ديهه اول کي

۷- وڏو وڇوڙو - مورڪ پاڻ پريان ڪون

ڏيئي ويٺو گهر کي اوديا جو اوڙو
سامي رکي ڪين ڪي محبت ڏي موڙو

ٻڌي نه اڻوڙو - دانهون درودلدن جون

۸- مورڪ ڪر نه خوار چوراسيءَ ۾ پاڻ کي

اڳهن رليو آهين ڪيترو هاڻي ٿي هوشيار

ملي محمد خان سان پنهنجو ڪر اُڏار

ههڙو سمور سار - سامي لهندن ڪين ڪي

بيت ۸۴ (پڙهي ۽ پڙهڻ)

۱- پڙهيا پڙهين ڪين ڪي - ڏاها ڪين ڏسن

منجهڙون خواب خيال جي - ڪوڙا قصا ڪن

هڪڙو اکر پريم جو - سامي رکن نه من

پتيون پتو جن - سي مائل ٿيا مهراڻ ۾

۲- سمجهه ۽ صدق - جهيڪي ڏاڍو سنگروءَ

سي خاص خلوت دار ٿيا - هر دم ڏسن هڪ

ٿوڙي رکن لڪ - نه به سامي لڪن ڪين ڪي

۷- گهان ڀرڪاش گر - اچي ملو اونچو
 نهن لڪارو لڪر مان - لڪو ر م لڪو
 ڪري من المير - سامي ڇڏائون ڇن ڀر
 ۸- سگر ڏنگاري - هر وڏو هت م
 چاهن چهن تي - لڪري لاري
 ڀر ڪاڻي ڀرون ڪيون - ان من سڀ لاري
 سامي سياري - ڏکي دل ڀري ڀر
 بدت ۸۳ (هن جي مورچا) سامي صاحب

۱- ڀوڙو ڀوڙو ماري پنهجي هٿن پٿار ڪي
 لڪي ماڻهو جي ڪڙي ڏوڏ لاري
 ڏسي ڏسار ڏسار ڪي سامي سياري
 ڪوڻ منجهه ڪاري ڀو هيرا لعل اڻ مٽا
 ۲- اڏو ڏوڏي مالدو ٿي - اڏا پنهان
 مٿي مٿي من ڀر چل ڪي ڪوڏي
 اڏو اڏو ڪي ڪي وڏو وڏو
 ڇڪي سان ڇوڏي - سامي سان ڇڪي
 ۳- ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 سامي اڪر ڪم - ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 ۴- ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 سامي وڏو ڪو ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي
 ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي ڀوڙي

بيت ۸۲ (ستڱ-روءَ جي مهما)

- ۱- ستڱر جوڙو شاھ - ڪو نه ڏٺو سڀن ڪاڻھين
پر جي ڏٺو جنھن پنھنجو - آلم ڏن آڻاھ
لکي پڇيائين ذات پات - لکا پڇيائين راھ
ڪري من اچاھ - سامي چڱڙائين جن ۾
- ۲- ستڱر پُرش سڄان - رکيو هٿ مٿي تي
مٿي وٺي من مان - سامي کيڇڙا لڻا
وسيو مينگھ مھر جو - پُريا لڻھن لڻا
اچي لڻا لڻا - سڌمڪ مڻھڃا سڄو ڀن
- ۳- جنھن ڏي لھاري - سامي پُورو ستڱرو
لڻھڃي مھر ميا سان - لڻو لڻو سڀ ٺاري
ٺار منجھان ٺاري - ڏيئي هٿ همت جا
- ۴- اعڙي ڪير ڪري - پڌا سامي ستڱ-روءَ
پڳت جوڳ ويراڳ جا - ڏي پڌار پُري
اُليٽ جوت الدر ۾ - سٿ سٿ پُري
پلڪ لڻ ٿئي پُري - رمتا رام اکين کان
- ۵- پر جي پياري - ستڱر سر ڪي سچ جي
اچي از غيبي چڙهي - خالص خماري
کلي پيئي پاڻھين - پڌار جي ااري
خوڏي خماري - سامي مٿي سر ٿيو
- ۶- ستڱر من اُٺارو - لڻو ڪوت جڀر جو
ڏٺو پاري گيان جو - لاکر ڏيکارو
سائي اُٺارو - ڪٿو روڪ الدر جو

- ۵- سارو جڳه اٿڻو ٿيو ماڻا جي مڙهه ۾
وجهي ويٺا پاڻ کي بنا سمجهڻ سنڌو
ڪو عاشق چڙهيو آهي ٿي ڄاڻي ٿوڙ ٿڌو
واري ڪهف ڪڏو- سامي ملو سرڙپ سان
- ۶- مڙوڪ هڻي هڻي ڪن ماڻا ڪارڻ من ۾
سڀ ڄاڻي سندسار کي لالا ڏک سهن
ڪال ٻڌجي ڪنڌ تي الڏا ڪن ٿي
سامي هليا وڃن- رولندا رت اکين مان
- ۷- ساري خلق ڪوار رهي ماڻا جي مڙهه ۾
اٿندي وهندي ٿيند ۾ ڪري ڪن ڪوار
ورا ڪر ڪر ڪر ڪر سامي چئي سندسار
ٿاڙ جهن ٿاڙ - ٻڌجي اکين ٻڌجو
- ۸- مڙوڪ مڙان مال لٽو ڄاڻي پاڻ کي
جهي رت ڇڏي ڪي ڇڏي خام خيال
اچي ٻڌند اوچو سامي چئي ڪنڌ ڪال
ٿي ٻڌو حال- رولدين رت اکين مان
- ۹- ٿهرين ڪر ڪر ڪر مڙوڪ ماڻا رام ڪون
راڻا ٻڌندا ڪيترن مڙن تي هڪ هڪ
تون به لهندي ڪال ڪا ڪوڏي ساڻ ڪڍي
سار سنڌو ٿي- نه سڳي ٿين سامي چئي

اڪي ڀيري ٻانڀن - ٿو مٽي پڙهجي مڙهن ۾
 مالڪ ڏيهر آلم ڪنهن ٻائي ڀورن مان ٿي
 سامي چوي پڙهجو رڪڻ من مرم
 اٿي بي قيمت جو هڪڙو هڪڙو دم
 ڇڏي ڪلپت ڪم ڄاڻي جهج نام ڪي
 بيت ۸ (مايا ۾ پٽڪٽ) سامي صاحب
 مايا ڀلائي وڌو جي ڀرم ۾
 سامي ڏسي ڪونه ڪو منهن مڙهي ٻائي
 جهڻڪي اوديا ننڊ مڙن سگرور ڄاڻي
 ويهي وڃائي سر لغزو سران ڇو
 مايا ڀلائي وڌو جي ڀرم ۾
 پاڻ پڙهجو پاڻ ۾ ويٺو وڃائي
 سڀني ۾ سامي چوي ڪوت ڄم ٻائي
 اوديا پٽ لاڻي - ڄاڻي ڏسي ڪن ڪي
 مايا ڀلائي وڌو جي ڀرم ۾
 اڻ هوندي ڌرياءِ ۾ غوطا ٽپ ٻائي
 سامي ڏسي ڪن ڪي منهن مڙهي ٻائي
 سگرور ڄاڻي ڀر ڄاڻي جڙي پاڻ سان
 ڪي خلق الڏي مايا موه موه سان
 هر ڳهه ٿر شيا جي جل ۾ وڃي سڀ وهندي
 وري ڪنهن ڳر مڪ لڏي ڪر پاسا ڪندي
 ٻالين جهڻ ٻڌي - پڙهجي ڪها وس ۾

۴۔ جالسین آڻي ڪو دم پاءُ تالسمن چرخي لائڻ چاه.
 ٻڃا پاڻ ڪڍڻ پالساھ۔ لڙوڪن ست لڙڪپاھ.
 لڙڪن جي ٻنھ لار۔ چرخو چوري ڪم ڪا لار
 ۵۔ ٻڌڻ جي لڌاواڏي اينديء۔ سڌي ٿاھي سڀ لنگهي لڙو ايندي
 جس سڀ ڪا جاري ٿيندي۔ هر ڪا ٻڌڻ ٻڌڻ ٻڌڻ ٻڌڻ
 ڪتي ٻڌڻ ٻڌڻ ٻڌڻ ٻڌڻ۔ چرخو چوري ڪم ڪا لار
 ٻڌڻ ۸۰ (مانس ڏيھ امول) سامي صاحب

۱۔ ڪڏهن رولي کي آھي قدر مانس ڏيھ جو

ڏاڍو جڏهن گر گمان سان منھن ٻڌڻ ٻڌڻ ٻڌڻ

سڀا مٽائي۔ سڀي ٿي سامي چوري

۲۔ رولي ڪڏهن قدر مانس ڏيھ جو

آھي ملو اوچتو جڏهن کي غمجي گر

لڏڻ مٽائڻ من جي سامي سڀ هر گر

هر حال حاضر۔ چيئيءَ ۽ ڪڏهن

۳۔ رولي ڪڏهن قدر مانس ڏيھ جو

سامي جڏهن کي سڳرو ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

صاحب سڳري۔ چيئيءَ ۽ ڪڏهن

۴۔ مانس جڏهن ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

سڳرو سڳري ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

سامي سڳري ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

هر ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

لاحق وچائن لو ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ ٿيڻ

۲۔ دلیان کور سان کور - جا گئی تھی

له ڪڏهن ڪارڻ ڏي - وساري ڪڏهن

۵۔ ڪري غير جي لڙڪ ٿاسم طالب

کبھی کاٹ طاعت لیاری کڈھن

بيٽ ۷۹ (نام روڻي چرخو چور) شاه لطيف ڀٽائي

۱- وهي هــان لو مدّ وئـي وئـي

ڪن ڪٽيڻ ڪري پت پور واهي

وقت تمام دس سال ہوئی

قوت سعمو بند لون ٻئي

لہذا خاصي رڪن لہار چرخو چوري ڪٽڪاڻار

شیر - روح - وچ - رین - لید - دے

• مژد اوون جیـ مژد اوون مژد اوون مژد اوون مژد اوون

هيءَ وهى لهن وال واولاد

آفت اذارو ٻيو ڪو نه ٿو ٿئي

نیدھان پٹن اردن آھین ہندوار۔ چرخو چوری کے گار

چو اوڙي جڏي ۽ اُرت الائي

جی ۛ جسو واہ لہن سین واہی

لہو بہ لہو - کھو نہ لہاؤ

لېږد-ژي کلي چي چاري

هر دور حق جي ڏند ڏندو

چرخ-دور-دوري

- ۱- خلق خاصي مان گلاوڻ - خلق ۾ عقود ٿي جا مذهب منطقي - منجه. آدمين آهي الب
- ۲- آدمين مان آدمي - اڪثر وڪن ٿا پر ڏسڻ ڄاڻ ڇس جا چوڻ ٿا - منجهر آدمين آهي الب
- ۳- مڙو مڙو مڙو مڙو - جي وڪن ٿا خاص و عام ٿان منجهس مان مڙا. منجهر آدمين آهي الب
- ۴- آدمين مان آدمي - دل ٿي وڪن ڏولاب ٿي عورت لڳندو يا خدا. منجهر آدمين آهي الب
- ۵- آدمين گهرجي سڃاڻپ - آدمين جو غر و آب پر ڪرڻ آهي پر بچا. منجهر آدمين آهي الب
- ۶- مان آدم، مان علم - مان عورت، وڪن پاڙان لڳو ڇو ڇو ڇو ڇو. منجهر آدمين آهي الب
- ۷- قرب ناسر جهڙن ڪرڻ. مان آدمين الدار ۾ ٿي - دانا ٿي. منجهر آدمين آهي الب

بيت ۷۸ (دلپان ڪوڙ) قاسم

دلپان مان ڏوڏ ٻار ٻاري ڪڍڻ
 جو ڪنهن مان ان ٻار ٻاري ڪڍڻ
 ٿيڻ غريبي جي غم منڍي بهر
 ڪڍڻ ڪنهن ٻار غم ڪاري ڪڍڻ
 طلب ان منڍي منهن ساوان آهي
 ڪڍڻ ٿي ٿي ٿي ٿي ڪڍڻ

- ۴- ڇوڙن والکي آڻ ڇوان سهڻوڙ کي سهڻن
 پوڙهن جي ڀيٽ-اليءَ ۾ ڀيرا ۽-ون ڀيٽن
 ڪارن مڃڻوان ڇوڙن ڪيا آڻا ۽-ر سندن
 ڪندو لک ڌڻن پاڻهن ڀر-ڏاڏا ڀيٽن ڇوڙن
 ۵- ڏن ڇوڙا ڀارڙا ڏن ڇوڙن لڄن
 مڃال ل ۽-ر ڇوڙو مڃوڙو آهي ڪن
 ڇوڙن وڃڻ ڪري پوڙي سڌ پوءِ ٿن
 هڏ ل پوءِ هلڻ ڀاڻهن پوڙا ڀيٽن ڇوڙن
 ۶- پوڙهي آڻا ڇوان ڇوڙ ڇواس ل ڪوڙان ڪو
 ڇاڻون وڃي لڏ-ان ڇوڙ ڇوڙ ۾ آڻو ڇوڙ
 ڀيٽن ڇوڙ بادشاهه جي پاڻهن پوڙو ۽-و
 ڀاڙوڙ ڇاڻي ٿو ڪوڙو ڙي ڪوڙوڙو آهي
 ۷- هڻيلا ڇوڙ ڇوڙي ڇوڙي ڪوڙو آڻا
 ڇوڙي ڇوڙا ٿون ماڙون مڃل ڇوڙا
 ڀيٽ ل ڇوڙي ڇوڙي آهي هڻن سان لاء
 شاهه زمان سان ڇاڻ ڇوڙ ڪوڙوڙو لاه ڪا

بيت ۷۷ (آدميت) قاسم

- ۱- اڄ ڇوڙو ڇوڙو ۽ وڻا - مڃوڙو آدميت آهي آڻي
 ڀڄو صداقت ۽ صفا - مڃوڙو آدميت آهي آڻي
 ۲- آدميت ۽ مڃوڙو ۽ ڇوڙو ڇوڙو ڇوڙو
 آدميت لي ڇوڙو- مڃوڙو آدميت آهي آڻي

بيت ۷۵ (راحت جي ڳولا)

- ۱- رلائي رکيو شـوٰلق دل در بدر
رهي ٿي الدر ۾ اُڃائي ڇـر
نه آئي ڪٿان پي ڪڇي خوش ڇـر
نهاري ڳهڙو - ڪين آيو نظر
بـدلت لاءِ ڪيا مـون ڳهڙو ڪـن ڪڙا
مگر ڪنهن به سڏ جي نه پهتي سـدا
- ۲- جـتاداري جو ڳي اءِ الڪ گڏيو
اشاري سان اوري سگهو جنهن سڏيو
ڇيٽائين بنـا يوگ چارو نه، ڀـو
سڪڻ يوگ ٺهن ٿي ضروري ڀـو
ڳهڙا سال گهاري ٿـنم يوگ، ۾
مگر مـن هو ساڳيو وشتـ، يوگ، ۾
- ۳- وري ابرهم گياني ملي سـمت وڃو
ڇيٽائين بنـا گيان رستو نه ڀـو
الهيءَ کان به ست گيان سڪڙو ڀـو
رهڻ گيان ۾ به رات ٿيندھان ٿـو
انهيءَ راهـ مان پڻ نه راحت ملي
لڳي ڪنڌ ۾ ڪا ڪٿا جي ڪـلي
- ۴- وري ڪرم ڪانڊي وڃو ڪر ملي
ڇيٽائين ڪرڻا شد ڪڇي ٿي الـي
لڪڙ مان ويس ٺـرڻ ٿي ٺـي

بیت ۷۴ (نیک صلاح)

۱- هي امريلا مان هان لاهي ضرورت لال هي
هي دها ڪائي اٿي نه لاهي ضرورت مال هي
هي مڙ اوليا اٿي نه لاهي ضرورت مال هي
هي ڪهڙي آڙو لاهي ضرورت ڪال هي
۲- هي اڙال ڪاوڙ مان آهن ڪهرج دشمن جي نه آهن
هي آهن اڙان ڪائي ڪهرج ڇڙان هي نه آهن
۳- هي اٿي ستن ڇو سنگ نه ڇاڇڙائي لا ڪهي
هي اٿي شالو هردو سر ڇڏائي لا ڪهي
هي آهن ڪاڪل نه اس ٻي شيطاني لا ڪهي
۴- پر آهن هي ڪوڙ مان ڪوڙ ڪهرجي ڪوڙ
هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
۵- هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
۶- هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
۷- هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
۸- هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ
هي ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ ڪوڙ

★ گيدان ۽ ويو—راڳم ★

بيت ۷۳ (ڀرماڻا سان ڀريت) ديوان قاسم

۱- گهار سڙهي وقت سڌا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪارڪرم

رھ. م جاليءَ ري جدا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪارڪرم

۲- ويسار رھ. ڪير هم همعت ليک ابداء ڪم سڌا

سرف ڪر ڏج کان سڌا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪار

۳- تن رکي طالع اندر- اٽ ڏانهن عبادت عظم ڪر

مان هيءَ من مدعا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪار ڪم

۴- ڪار ڪم ڏاڍا سڌو- آهي طالع ۽ زمان

سچ چوڻا سچ جي سراءِ- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪارڪرم

۵- رب جي ره ره زير- ري رب غافل ڪير گهار

جا چڱي ڪر ڪار سا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪارڪرم

۶- دوست اڳي هنڌ لاهو- ٿور آهي ڏاڍو دوست جو

لوچ وجهه من ۾ ليا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪار ڪم

۷- جڏس جا ڀوڪن کڻي- همعت جوڙن جهڙا مان

ڪڍڪ ڀوڪي ڪڍڪ ڪاءِ- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪارڪرم

۸- ڪن آهين ليک ٿيندين ڪن- ڪر ڪارج ڪماء

جو آڇي ڪم سڌا- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪار ڪم

۹- پاڻ پاسي پاڻ کان ٿي- ڏس ڏينءَ کي پاڻ ۾

ڪر ڪر قاسم اها- اڀو سڀ ڦٽو ڪر ڪار ڪم

جهڙيون منجه، آکاڙ سانوڻ- لهڙيون ڪٽي ۽ منجه. لهڙيون جيٺ

۱۱- جي ڏئين توڙي نه ڏئين- وجهه، پنهنجي ديد جو

آءُ پنهنجي پنهن جو ٺوڪر- آهيان نروار ليٽ

۱۲- ڇا ڪريان قربان قاصد تان- آيو جو دوست کون

ساه، سر صدقي ڪريان- ايو تاه، ڪي بالاھ، بيت

بيت ۷۲ (من ڪي مارڻ) قاسم

۱- رڪي رب دل ۾ ۾ بازي بداء

ڪڏهن ڪين پر پار رب جي سواء

۲- خودي ڇڏ خدا ڏس ٻڌي اڀل هيءُ

انهيءَ ڳالھ، ڳت ڪي ائي آزماء

۳- ڪري نفس لاءِ اڻوڻ وٽ نستي

ڪنهن ڳالھ، ۾ ڪين هستي هلاء

۴- ستي خلق خشنود ئي خلق سان

رڪي چاه، چس چال چوڪي چلاء

۵- ڪڍي قلب مان ڪوڏ ڪنوت سبڌو

سڀدي وات وحدت الدر وڪ، وڌاء

۶- رڪي رب سڀدي رومز وٽ روح ۾

الهيءَ ڳالھ، کان پير پالھون نه پاء

۷- ڪري ڏور قاسم ڪن کان ڪپاھ،

ستي سرت هي بيت دل تي هڻاء

بيت ۷۳ (ايشور جي در تي آزي) گل

۱- ڏٺي منهنجا ڪر مون سان پنهنجو ڪرم

نه رهجي پنهنجي لطف سان سڀ ڪرم

هڪ رام رکيائون هردي منجهه - دم اڀائي ڏاڻي ان
دلپت سمڙي سڀرين - مولڪي چڙي وڃن نه چن
بيت ۷ (بي درد دلبر) ديوان گل

- ۱- مڙن کي جهنڊي سچ لاهي - وڃائي واس ڪهولب لب
ٿوئي ۾ لاهي هڪ دائرون - ڏهر ٻاهر ڏانهن دڀ دڀ
- ۲- ڪلر کاڌي بنا جنهن جي - آهي ري ٿسپ ري اڙڻي
ڪري آءُ اوچتي - مٿان ڪن ٻهئي ڪري ست ست
- ۳- ٻهئي جا اُڪر ٿوي ٿي - چاڙهر الڪي اون ڏوهين ٿي
هن ۾ هڪي چو ٿوئن ٿي - پڇر هت سان ڪري ٿسپ ٿسپ
- ۴- جهنڊا وٺا چوڙ مان جهانگي - وڃي ٻڙاهه ٿيا سالڪي
مٿي اي اڙ ٻڌن ڪالڪي - ٻچن ٻهرون ڪور ٿسپ ٿسپ
- ۵- ڏهڪاري گره ڏوران ٿو - نه ڏي هت ۾ - و وڙان ٿو
ڪٿر اڙاون ڏي گهڙان ٿو - چوي ٻهرو چر ٿسپ ٿسپ
- ۶- آهين جي گل اون مڙس - دوس گهڙ منجهه ٿار ڏي لاڙاون
چاڪي ار چوڪرن والڪي - ننڍڙي پاڻي ۾ ڪران ٿسپ ٿسپ
- ۷- ويٺ ٺهڻچر مولڪي دلبر - ٿيو مٿو ماڪي ۾ جي مٿ
ٻين جي شاهاڻ ڪان مولڪي وٺي - ٺهڻچي هٿ ٻسپ
- ۸- ٿو ٿئي آهي عاشقن جي - دل هٽي چشمن جا ٿيو
ٻوڙ رکي ٻهرون آهيءَ کي - ٿون اچي دلدار چمڪ
- ۹- ٿيون اکرون رس هاري ڳاڙهي - ٿن سڇو ٿيو لعل رنگ
جهن ڏهاڙي ٿوسان اي گل - ٿي آهي منهنجي ڏهڪ واس
ڏي ڏي ٻسپ ٻسپ ۾ - دالمر اکرون اکر ڪور

- ۸- هورڪ هور لہ اجهڙا - هيڏانهن هرڏانهن ڪن
ڪٿر جهڙن اکين ۾ - سي ڪهڙن پُريان پسن
- ۹- هڪڙائي سڳيا - اچي لہ اچي تن
سا ڪيو سائي ڪن - پُريان جي ڳالهڙي
- ۱۰- صورت ليکي همت - معدي ليکي هارون
هر منهنجي چمت - اوڻاڻن لرون ۾
- ۱۱- آمل سهڻو رو - سهڻي ڪار واسه
ستي ههڙا ڪڏ - جان جاڳان ٿان لاه پريان
- ۱۲- آهي پاڻ سلطان - پاڻهن ڏي سڀهڙا
پاڻ ڪر پاڻ لهي - پاڻ سڃاڻي پاڻ

بيت ۷۰ (سڃا ساڌو) دلپت

- ۱- لينهن پريا لپڻ ڪڍي - ورهي ٿا وهن
آئي بهر اندر ۾ - ٿا پُريان ڪي پسن
- اهڙا سڃا پُريان - ڪي لکن منجهه لين
لينهن لاهو پراهي ڀڪيا - سڄي سڪ منجهن
پڻي پُرن ان جي ڪريان - اکين منجهه الجھن
- ڌارون پسن پُريان جي - طمع لاهي تن
جتي وهن سمن سڀهڙي - سي اسڻ ٿا سُون
سمدرستي لرهل ليهي - تن ڪي ڏسيو لپڻ لڙن
- درشن ڏيئي دل جا - ٿا پتنگ پاپ هرن
سمن سڀهڙي اندر اچي - ٿا محبت هل اڏن
- دلپتون درد وندن جون اولهه - ڪروند ساڻ ڳنڍيان

۱۰- اح له او طاقن یم - سندی جرگمن ذات

ساری سنداسین کی - ولر ساری راس
مون لن جڙهون جي ٿامس - سي لاهولي اڏي ويا

۱۱- اح له او طاقن یم - لارا پسر ڪم

آد پسي آئي ويا - پيسي آڏامي رک
سامي کڻي سک - وڃائي رات ٿيا

ببت ۷۰ (سهڻي صلاح) شاهه ڪريم

۱- جي ٻالهن اوانء ملان - له ميف مدهيتي ٿي

ههون ٿي جي ميب کي - لنگ ڪڏهن لوڪ

ڪڏهن ۽ ڪرڙاڏون - اي ٻي سکر لوڪ

۲- جي جاگندي من - سي ٻي ٻي سي

من پريان ٿي - پڳهرو پاڻ ڪري

۳- ٻوليءَ هاڙي سیکا - جا سير ٿهڙو ٻري

ڪاڻ سدي سچن - ڪا پورهئي ڪاڻ ٻري

۴- پهرين ٻيڻا وڃاء - پاڻ وڃائي هر ٿاه

ٿاه ٿار - له سرورين - مدهون مديهاڻن ٿاه

۵- ڪن هي وڪڻي - ڪن ڪي اڃا ڪڍي

سدي ٻريان ٿيڙي - لهه ٿاه ٿاه

۶- سيني ساه ٿاه - پڙهيم چيني ٻاڻان

اڪر اڳيان ٻري - واڙو ٿي ٿاه

۷- لوڪان ٿاه صرف مون - مٿان ڪو سوزان

سڙي پڙهو سو پڙهان - سڙوئي سو خرف

- پير تڏهن جا پڃ - مٿان سڪين سنڀالين ڪي
- ۳- ٿان ڪي ساڻن اور - جان آهن اوڻاڻن ۾
 ڏه ڏه پيرا ڏينهن ۾ - پاڻ مٿائين ڪهور
 ويا جي هڪڙو - ٿ ڪرم ملندء ڪاڙي
 ۴- ٿان ڪي وٺن وڃ - جان آهن اوڻاڻن ۾
 ساهي صفر هليا - ڏور چٽائي ڏه،
 ڇڏي سڪ ساڻهه - مٿي ڪنگا ڪچيا
- ۵- ٿان ڪي وٺن وڃ - جان آهن اوڻاڻن ۾
 ساهي صفر هليا - رانڊو چٽائي رڃ
 اهڙو جن اهڃ - سي ڪرم ملندء ڪاڙي
- ۶- ٿاڪي وٺن آء - جان آهن اوڻاڻن ۾
 وڏو ڏوڏو - ڪو ڪو لاء
 ڇڪو ساء
 ڏه ڏه

◀ مالڪ سان محبت ▶

بيت ۶۸ (روح رهاڻ) سچل سرمست

- ۱- جي وڃي شه پيا - ٿيو موٽ مشڪل تن جو
 ڇا ٿا لڳهي ڇا ٿا رڻ - ٻڌي پون پيا
 جي وڃئون پاڻ ويا - سي پاڻهن پيا ٿيا
- ۲- اسان پريان وڃو - جو رهي جاري
 هڪ ڪڙڪو ڪن جو پوي - ايو واريون ڏي واري
 هٿ ساڃن جا ساري - سا دهلي ڪن درياهه ڪون
- ۳- مات ڪريان ٿان مشرڪ ٿيان - ڪڇان ٿان ڪافر
 الهيءَ واليءَ ڌر - ڪو سمجهي سڃيڏو چوي
- ۴- اعظمو نه لاهين - بار مٿن برسات جا
 اکين کي آهن - اٿر اوهيڙن جا
- ۵- ويجهو جڏهن هٿام - مارو ٿو نه پليو ڀر
 ٿڌهن ڳالهه احوال جي - ٿن ڪئي ڪن وڌي
- هاڻي وڃي ٿو ٿيام - آهي سڏ - لهندڙ سومرا
- ۶- ٿا ٿارن ڪون ٿار - جي مون ڏينهن ڪڏاڻا
 سي قيامت جهڙا - هيان سومرا سرڌار
 الاهه ڪري اوڏا - سڄو من سڳهار
- ۷- ڪريون ويهي ڳالهائون - هيٺڙي جون هڪ وار
 پر پري ٿيم پندوهار - ٿان ڏوراڻو ڪنهن کي
- ۷- ٿو ٿو ٿو - وري ورتي وصال جو
 وري وطن آيا - رڳو ليکي راند

بيت ۶۷ (سسئي جي فيزاري) شاه لطيف

- ۱- اُلاه ڪارڻ اوڻيا - ڪرهار ڪاهيو
جانب جڏي جيءَ جو - آڳاٽو آهيو
لاڳاٽو لاهيو - مٿان منهنجو سڄو
- ۲- اُلاه ڪارڻ اوڻيا - ليڙا نيو م لڙ
نيو نهائي پاڻ سين - ٻانهن جهلي اُڻ
مولڪي ماوي منجهه ٿي - سڌي هون هر
ڪڇو لايان ڪر - ڪيچان اوري جي وڻان
- ۳- ڪيچان اوري ڪيترين - معذوريون هيون
واڻون ويهه ٿيون - ڪهه ڄاڻان ڪهه ويهه
ڪيچان اوري ڪڏهن - وڻ نه ويساهين
ڪهڙي ڪيچن لڏ - ڀرڇ ڀرڇ راهين
- ۴- ٽڙج ٽڙاهين - وارڇ ڪام وڻ جي
اُلاه اچن آءُ - جن آئي هن سرهو ٿئي
پسان مان ڀر ڪڏهن - جتن سڌي جهوءَ
لنگهي لڪ لطيف چئي - سڀيا هون هو
- ۵- گولي ٿيان گلڙو جي - سڄاڻان ساڻ ٽڙي
ڪيچان آيو قافلو - ساڻ ٽڙي سراوڻ
وار وڏي واڳون ڪريان - پوان هوند پلاو
جهڙو پنهون پاڻ - ٿڙي ساڻ جي
- ۶- ڪيچان آيو قافلو - رات هرچاريءَ روءِ
ٻولي ۽ بلوچ جي - رڙهي پسان روءِ

۵۔ اَللّٰهُمَّ اَوْسِرْ - چڑھیں ڈاکھا ڈکے ڈیہیں

ولی مرکز مسی - واہ و ہائی سٹن

ٲوٲي ۽ سان ڄاڻڻ کي - ۽ زنجيرن جيئن

۱. هویت و هدف و هنجار: هویت و هدف و هنجار سازمان را بیان می‌کند.

۶۔ اگن مئی اوپر را - چڈھیں ڈاگھا ڈیہیں ڈ لاے

کے ہزاروں بی کے لکھ ہوں۔ کئی ہزار بی لکھ ہوں ال لکھ

—يـالـي سـدءاء . لـئـي سـارو لـي سـئـي

۷- ایک مٹی اور پرا . چڑھیں ڈنڈے آت

دایء له ذاذیج کی - اوچی سان اپت

۱- در موارد لزوم، بهی عت - ضرر پراها سنی

ما یک روزی تو را - عده هین ذلک بودا

کے لیے وہ ایک خاص مقام پر توجہ دیتے ہیں۔

أَنْتَ وَأَنَا وَنَحْنُ

پسندیدہ طبعیت کی بناء پر وہ ایک عظیم

کتاب عام منہجہ علم ریاضی

پہا جیو تہہ تہہ - سہولتہ ڈیو ڈیو !

نہایت = فوقتاً عرصہ عموماً

عربی و فلسفہ - حکیم - علامہ محمد امجد علی

انہ خواتین کی سزا کا نام - موت ہے۔

مجلس ۱۰۰۰

یہ سہولیات - مرنے والے کے لئے

۱- وسي جي نه وسي - چاهي مون پيروز سان
 هيٺي حبيب رهيءَ - پٽيءَ ڪن پسي
 اکين کي عجيب ري - راحت ڪن رسي
 پتو ڄام پنهنجو جو - ڏولگر ڪو نه ڏسي
 وار ڪير ڪسي - هروٽ وڃايم
 ۵- جهٽ زوراور ذات - ماري ويا مڪين کي
 اڏائي ويا اوچتو - آريءَ کي اڌ رات
 لڏي ڏوريءَ کي - ماري ڪيائون مات
 ووءِ ووءِ وائي وات - هروٽ وڃايم

بيت ۶۶ (سسئي جو پاڻڪي سمجهاڻ)

۱- منيس جهل مٿار - ڪنيس ڪاهه م ڪر هو
 مرن لاهي جي لجهري - پورو ڪڇ پٿار
 ساڄن توهان ڌار - ڏنڻ ڏينهن قيام جو
 ۲- ڏاڳن ڏنڻ ڏولگر - ڏينهن ڏنڻ ڏک
 سي سڀ پاليم سڪ - هيڪاندي ڪارڻ هروٽ جي
 ۳- ڏاڳن ڏنڻ ڏولگر - ڏکڻ آءُ ڏڏي
 پڇان پير پنهنجونءَ جا - وجهان وڪ وڏي
 لڪي آءُ لڏي - ڏاڏي پڻ پڏ ڪير ڪري
 ۴- ڏاڳا ڪن ڏرو - اڃا آرياهي اوري ٿي
 موڙي مهر تاريون - چالگا ڏا چرو
 آن لان ڪرف هرو - موراڻين معاف ٿي

واهر ڪري وڃي هليا . پٽ وٽ کان هٽائي
 آءُ اوري آريائي . سڀني ئي سڏڙا ڪري
 ۴- سڀني ئي سڏڙا ڪري . سمجهان آيو اوسان
 هلندي هون پٽ وٽ . ڪر ڪهاڪن ڪنڊون
 ڏوڏن پري ڏانڊ . سڀني ئي سڏڙا ڪري
 ۵- سڀني ئي سڏڙا ڪري . وڏي پٽ وٽ
 پٽ وٽ پٽ وٽ پٽ وٽ . پٽ وٽ پٽ وٽ
 هٽي ڏسي ڏانڊ . جيڪن ڇڏي ويا
 ۶- (سڀني جا وڏا)

۱- اڏيون اڏيون ڪاهه هون پٽ وٽ . سان
 ڪري پٽ وٽ جي . وڏي پٽ وٽ
 ڏانڊ جي ڏکي ڪي . اڪا سڏڙا
 هتي هتي پٽ وٽ حال . هون وڏا
 ۲- مادي هئا پٽ . ڪاهه پٽ وٽ
 سڀني ڪنڊن تي . پٽ وٽ پٽ وٽ
 واعدن ڏانڊ وڏا . پٽ وٽ پٽ وٽ
 سڀني ۽ پٽ وٽ . پٽ وٽ پٽ وٽ
 اشارا ڪنڊن تي . پٽ وٽ پٽ وٽ
 ڪل پٽ وٽ ڪا . هون وڏا
 ۳- ڪڏي وڏا پٽ . پٽ وٽ پٽ وٽ
 پٽ وٽ پٽ وٽ . پٽ وٽ پٽ وٽ
 اٽل اوري آءُ . هون وڏا

سسئي ڪري سڏڙا - آءُ اوري آري-اڻي
هيءَ نذر نماڻي - درد جون دانهون ڪري
۹- درد جون دانهون ٻڌي ڪري آيا رڇ رڇ ڏري
گذر بگهڙ ڀرلڙا - ڏسي ڪين ڏري
سسئي سوز خراق جي هئي - سرون منجهه سڙي
جنهنڪي لڳي ويغ وڃيت جي - سا گهاري ڪين گهڙي
جنهنڪي لڳي جيءَ جڙي - سا ڪين وهندي وامڻي

بيت ۶۴ (سسئيءَ جي سڪيءَ کان موڪلاڻي)

۱- سڪيءَ کي سسئيءَ چيو - اُدي آلاه نرهار
ڪنهر سور سڪا ڪري - ڏاڏا جي ڏاڏار
گهوري ٿيندڀس گهوت جي - آلاه جي آڏار
اکڻن آريءَ جي ڏسان - ڪنهن پير آءُ قطار
پتي منهن پنهنجو هلي - ورهه چورڙي وار
ڪيو اڏائي خاڪ کي - ڪڍيو پنهنوءَ جا پار
هئي هئي هل هبساڪري - روئي زارون زار
پوريءَ جا پٽار آلاه لڳ آءُ نون

۲- آلاه لڳ آءُ نون - رازق رحمانِي
پنهنوءَ جو پاڻي پري - ٻائڻ ٿئي ٻانهن
ڪڏهن ملندو ڪيچ ڏٺي - صاحب سلطانِي
نر لڳههالي - ڪامل ڪندو ڪيچ جو

۳- ڪامل ٿيندو ڪيچ جو - سچن سان ساڻي
ڪٽي پير پنهنوءَ جا - هلي سسئي سڃاڻي

- ۳- ڪٿي ويا خان کي ڪر هاڪڏاڻي - چوري چڙهي ويا لعلن لڏاڻا
 ڪولار ڪڏاڻي ويا - ڄم ڇو ويا ڪري
- ۴- سڀئي کي سُر ٿيو - هتي هتي ئي حيران
 دالهن سڀئي ڏوڙي آيو - ڇاڳي سڀ جهان
 پنهنون ناهي، بلڪه اتي - ڪٿي ويا سڙا شان
 زوريءَ ڄم وئي ويا - مڏهڻو سرت سبتان
 ڪيچي هڻي وٺس کان - ڦٽيل ڏرڻاڻون ڪري
- ۵- ڦٽيل ڏرڻاڻون ڪري - ڏوڙي آيو ڏوڙي
 صر ڪري واه سڀئي - لوڪي چڙهي ويا چوري
 ڪٿي چڙهن ئي خان ويا - اڏو ڪن اڏوڙي
 هاڻي درد ڄڻ دالهن ڪري - لاحق ڏوڙي
 راب ڪمائنون راب ڇو - ويا چور ڪري چوري
 هه ڪري زوري ڪيچي ڪاهي - ويا ڪر ها
- ۶- ڪيچ ڪاهي ويا ڪر ها - ڏوڙي وڃن سان ڏوڙ
 ڏان باهه پيوڙي کي - گهوڙاڻون ڪڏون ۽ گهوڙ
 وڙاڻاڻن واکار جا - ڏوڙي سڀ ڏوڙي
 عورت وڃن هڪڙي - اکين سان آڙي ڏسان
- ۷- دل ڪي ميران رحير - پاليسان وڏو پالو
 عشق وارن کي اصلي - اهنو لاڳاڻو لاڳو
 ڪري سُر پالو - ڏيڙ ڏيڻي ويا ڏوڙ
 پنهنون ڪا - هلي سڀئي سڃاڻي
 رڻي واهتي عليا - سرت کان پاڻي

۴- ڪيڙي خان قرار ٿيو - ڳالهائون ڳالهائين
 مٿيون ڳالهائون مڙهتي - چوڻ سان چور مان
 درد سوز فراق جا - عاشق ٿيا اورمان
 هڪٻئي جي لطف کان - گهروون ٿا گهروان
 سر صاحب ساراهين - جنهن قادر درد ڪٿي ڇڏيو
 ۵- قادر درد ڪٿي ڇڏيو - خوش ٿي ويٺو خان
 ملي پتھجي مڙوب سان - ٿيو سرت سجان
 اها اڏي ڳالهه ڙي - ٿيو آريءَ کي ارمان
 الله ڪينو احسان - آيا خان خير سان
 بيت ۶۳ (پتهون ڪي پڇاڻڻ جون رتون)

۱- کلي ڪاٺن پٺاڻ ۾ - ويهڻي رهيا وٺار
 گهڻا ڏينهن گذري ويا - دالهن ٿيا ڏاڪير
 ڪئين پيئنداسون روت جا - هاڻي ڪنڊون ڪير
 پنهون لپنداسون پاڻ سان - پڇي زور زنجير
 مصلحت ڪن مهمير - ڇت زوراور پاڻ ۾
 ۲- ڇت زوراور پاڻ ۾ - هڙي ڪن مصلحت
 شراب گڏ خراب سان - رات ڪنداسون رات
 پنهون پياري مس ڪري - لپنداسون آڏ رات
 آئي الهه ۽ مهل - ڇت زوراور ذات
 آئي لپند لهور ڏيو - سڀنيءَ کي سڪرات
 هڻڪي ڏاڻر ڏياري ڏاڻ -
 ڏوٻاڻي ۽ سان ڏوهه ٿيو

بيت ٦٢ (پنهون ۽ سسئي جو نڪاح)

۱۔ ڏو ايءُ پنهنجي دست سان ڪامل ڪيو ڪاڇ
جهڙي ماڇي ۾ مڙي رجهي آڻڻ واري
ڪسي ڪاڙهي ڪاڇ مڙي مڙمان ڪي

۲۔ مڙي مڙمان ڪي ڪسيءَ ڪاڙهي

ڪاڙهي وٺي خوش ٿي هاڻي ڳوڙي ڳوڙي

سهاڻيون ساڻ ڪري پنهنجي پڙ ٿاڻو

سهاڻي ڳوڙي سهاڻيون ڳوڙي پڙ ٿاڻو

ڪهڙيءَ ڪندار ڪي لعل مڙي لالو

ڳوڙي ڳوڙي ڪندار لاءِ سڄي ۽ سڄي

علم ڏانهن ڪن سان واري وڃاڻو

قاضي آهي ڪهڙيءَ ڄڻ لڪاڻ پڙ هاڻو

پنهون ڄام پڙت سان لائين ٿي آڻو

پڙي ڪي ڪندار سان ڦل ۽ ڦل ٿاڻو

۳۔ صاحب ساراڻو ڄڻ ڳوڙي ڪم جهان جا

ڳوڙي ڪم جهان جا - قادر پنهنجي ڪل

مڙي بادشاهه جي - آهي هنن ماڻهن ڪل

ڪاڙهي هر ڪنهن ڪي - پنهنجي آهي ٿرڪل

مڙي وٺي مڙي - ڪهڙي ڪاڙهي ڦاڙ ٿو

۳۔ عورتي وڌيڪي وطن پنهنجي جي حب ٿي ستائي
من ماروئڙن جو ڏس ڪو پتائي
چوان ٿي چتائي آهي بربر ٻڪن ۾ -
عمر منهنجا مارو هتي آهن ڏک ۾

بيت ۶۱ (عمر کي آزي ۲-) شيرل

ٿله۔ ادا ٿي عمر منهنجا پاڻو۔ پنهنجون ڳالهيون ڳڻڻ ڳوٺ ڳائينديس

۱۔ هتان وينديس وڃي ڏينديس۔ سڪان ساري مان پيرن کي

پري مان پالڻ پيرن جا۔ ولين ٿي وراهينديس

۲۔ اسان مارو وڌيڪ ڇاريون۔ پاهيون پاري وار وارون

ڇيلا ڇيليون عمر ٿنجا۔ ننڍڙا ڪري ڳائينديس

۳۔ جيترو هونديس عمر ٿو وڌي۔ مٿو مان مورو ٿو ٿينديس

جي ٿون چوندين ورڙي وارن کي۔ ويتر واري وسائينديس

۴۔ چوي شيرل عدل ٿيندو۔ ظلم زوري ڪم نه ايندو

اڳي انصاف عمر ٿيندجا۔ وڃي وڙهي ڇڪن کي سڏائينديس

۱۳- ادا مڪمن کي وه وه- وڻي سانگي ۽ سنڌي مصر
لهاڻي نار آهيان پر- وڏن حا وڻ وڃائيندس

بیت ۵۹ (مارئي جا ورلاپ)

راڻ مڪر روئي- ساري سلام سنگهارن ڏي رو ما
اڪيون آهاڻي نار ڏي- بهيون جهڙ ۽ هـوئي
اسائن جي آسري- لهـڙون امر لـروئي
ولدن وڃـسن پاڻ پر- ڏوڏرن جي اڏوئي
لکي ڪاغذ مون وڌو- بکي ۽ کي پـوئي
ڪي ڏينهن ڏور ڪم سان- آب پري اوئي
ماروءِ ولدن ۽ مارئي- چـال کي سـوئي
پاڻ منجهن ڪل پئي لي پئي- دوست جي ووهان مولڪي
ڏهن اُڀر وڃـهر وـسي ٿو- ڏس حاڊي ۽ چو ڇـي

بیت ۶۰ (مارئي جي ڪم کي آڙي ا-)

لاهـ ۽ مـر مڙهـڃا مارو هـڏي آهن ڏکـن پر
لڙي ڪيئن مان لاهيان وهان ڪيئن سڪن پر
ا- زوري ڪر نه طار نه وهـڏن سدائين-
ڪـڏي چـڏاها ٿون من مان مـڏائي
ڦـاري لي جـڏائي مـران ٿي بـڪن پر
مـر مڙهـڃا مارو هـڏي آهـن
۲- ڏي ماءُ لڙي ڪي ادا ڪڏ
الهي ۽ بد ۽ ڏي مان مولڪي ڪڏي چڏ
۳- سڌا سانگي ڪن- ڏاهاڻن ڪن- مـر مڙهـڃا مارو

- ۲- پليڪ ۽ پوڻ پٽ-راڻيون - ڪٽون ۽ غلر غا-اڻا-اڻا
اڏن ٿورين اباڻن جي- ڪڏهن مت ڪين پائينديس
- ۳- عمر هيءَ بافتا ٻڌل - ڪٿي ۽ سان وڏر مت ٺاهن
ل پائي پٽ پٽيه-ر - لاکه جي لوائي لڇا-اڻينديس
- ۴- منڊيون مگليون چلا ٻالهيون- ۽ اڇڙا ان وجهي آءُ
اهي هس هار ٿل سگيون - پٽا هرگز نه پائينديس
- ۵- وڃي شل ويڙهه بر موٽي- آئي پيٽن ۽ پائن سان
ولي مان چانگه چيلن جي- گهڙي مان چاهه چارينديس
- ۶- مڪڻ ماکيون مڙيون مصرين - چڱاڻيون چاشنن حلو
وجهي ان ۾ وڃي - ڏٺ پاڻ ڏوٿين ساڻ ڪائينديس
- ۷- مليرائين سان گڏ ويهي- خوشيءَ مان ماڪ پنهجي ۾
پرڻ مان پور پيسين - ۽ ڏنڊون ڏار ڏائينديس
- ۸- ڪڙن ڪوٺن ۽ ڪنگرن ۾ - ڪٿي هي قيد قسمت جا
ڏهر ڏک ڏاڍ سڀ تنهنجا - وڃي ڳلين ۾ ڳائينديس
- ۹- وڃي مان ڪيٽ سان گڏجي - لهاري ڪيٽ مارن جا
ڏسي ساوڪ سنگن سائي- آئي رُوڙو رڇهائينديس
- ۱۰- سڪائون سو سڪيون آهن- هلي مارن سان هڪر مان
پري پيرن سندن پائون- وڙههجن ۾ وراهينديس
- ۱۱- ڪيا مون ٿول جي چيڏن- ۽ سرڻن سان سڀئي سي
وڃي حب سان اڳيان مارن - پرڻ سان پاڻ پاڙينديس
- ۱۲- ظلم زوري زبردستي - جفا ۽ جور جن مون ڪيو
قيامت ۾ اهي ته-ري - رليا ره-زن رلائينديس

ٿو جا آڏي امانت ڪئي - رڪمي ڪوت اندر ڦرندڙ
 هلن ٿو حال منهنجي ئي - آهين مرضي ۽ جو مشتاق
 آهي سرلديءَ ۾ - ويرا - ٿو ڪيا بيغمه - راڻا ٻار
 الهيءَ حراست موجب جگر - هولدان سرخرو سردار
 آهي ڳجهه معارف خدا کي - اي ڪهڙي خبر چار
 ڏلا لوڪن جا ڪري - جي ڪن ڀر پٺ پچار
 ڇو نه قاطب رب جا - آهن سڀڪين سان هوشيار
 لڳي ٻڌي سڀ ڪههجيءَ ۾ - ويسرڪن له وار
 سي آهن ملڪ ڪاهن ئي - ٿا لکن سڀ اروار
 شال ڳلاو ٿي ڪر نه ڪو - وٽ خالق خلقتهار
 هر آهن ۽ مڙن هي - آهي ڪل سڄي ڪرلار
 ڪڍي نه ڪمي ڪا نه ڪا - صاحب رب سگار
 مڙن ڪستوري ڪين اڪي - ٿوڙي ٻاري ٻولس ٻار
 ڏوراپا ڏانڊن ڪبي - ڪمڻن آچمن ايلو - وهار
 ٿو ڪسان وڃي ڪين لڳن - ڏانڊن ڪي ڏالار
 حا ڇمدي سا ٿوڙي - ٿون سمجهي ڏس سردار
 ڪر بهڪ واحدجي وامت ئي - وڌ ٿي ڀر طلب ٿورار
 الهيءَ عدل موجب اڳئين ڏينهن ٿوڪي ملندو اچر اباد
 سي ڇو واهي ڪن واپار - مدي نه ڇڏي هن ۾

بيت ۵۸ (مارئي جو غمزگي حوالو) مسڪين
 ۱ - عمر لالان ۽ اوڙهن سان - نه مارڙون ٿو مٽائيندس
 لهن لالان ڪسڙون ۾ - پکا ڏهنديا وسائينداس

- ۲- پلنگ ۽ بوش پٽ-راڻيون - ڪٽون ۽ غلر غ-اڻڻا
- اڏن اوڏن اباڻن جي- ڪڏهن مت ڪن پائيندڙس
- ۳- عمر هيءَ باٽا اڏل - ڪٽيءَ سان مڙ مت لاهن
- ۴- پائي پٽ پٽيه-ر - لاک جي لوني لڇا-اڻيندڙس
- ۵- منڊون مڪلين چلا پائينون- ۽ اڙا ان وجهي آءُ
- ۶- اهي هس هار ڦل سڳيون - پٽا هرگز نه پائيندڙس
- ۷- وڃي شل ويڙهه ۾ مڙي- آلي پيٽن ۽ پائن سان
- ولي مان چالڪ چيلن جي- گهڙي مان چاهه چاريندڙس
- ۸- مڪڻ مڪيون مليون مڪرون - چنگالون چاشنيون حورا
- وجهي ان ۾ وڃي - ڏت پاڻ ڏولين ساڻ ڪائيندڙس
- ۹- مليرائين سان گڏ واهي- خوشيءَ مان ماڪ پنهجي ۾
- پرڻ مان پور پيسين - ۽ ڏنڊون ڏار ڏائيندڙس
- ۱۰- ڪڙن ڪوڻن ۽ ڪنگرن ۾ - ڪٽي هي قيد قسمت جا
- ڏهر ڏک ڏاڍ سڀ ٺههجا - وڃي گلين ۾ ڳائيندڙس
- ۱۱- وڃي مان ڪيٽ سان گڏجي - لهاري ڪيٽ مارن جا
- ڏسي ساوڪ سنگن سان- آلي رُوڙو رڃهائيندڙس
- ۱۲- سڪائون سڙ سڳيون آهن- ملي مارن سان هڪر مان
- پري پيرن سڏيون پائون- واڙههجن ۾ وراهيندڙس
- ۱۳- ڪيا مون ڦڙل جي جيڏين- ۽ سرلين سان سيهڙي سي
- وڃي حب سان اڳيان مارن - پرڻ سان پاڻ پاڙيندڙس
- ۱۴- ظلم زوري زاردستي - جفا ۽ جور جن مون ڪهر
- قيامت ۾ اهي ڦهر-ري - رليا ره-زن رلائيندڙس

ٿو جا آندي امانت ڪئي. رڪنن ڪوت اندر ڦرندڙ
 هليو ٿو حال منهنجي ئي. آهون مرضيءَ جو مشتار
 اهي سرندي ۾ ڇو مرا. ٿو ڪيا ٻيڻن راتا ٻار
 اهي ۽ جرات موجب جگر ۾. هوندا ان سرخرو سردار
 اهي ٻڌو. معلوم ڪيا ڪي. اي ڪهڙي خبر ڇا
 ٿا ٿو ڪن ڇا ڪري. جي ڪن ٻار ٻٽ ٻٽ
 ڇو نه قاطب رٿ جا. آهون سڀڪنهن سان هوشيار
 لڪي ۽ ٻڌي ۽ سڀڪنهن جي ۾. وٽس ڪن نه وار
 سي آهن ملڪ ڪاهن تي. ٿا لکن سڀ اروار
 شال ڪلارو ٿئي ڪو نه ڪو. وٽ مٿي ڪنهن
 ۾ آڻن ۽ مڙن جي. اهي ڪل مڇي ڪرڻا
 ڪڇي نه ڪيئي ڪا نه ڪا. صاحب رٿ ستار
 مڙن ڪهڙي ڪن لڪي. ٿو ٻڌي ٻاري ٻولس ٻار
 ٿو راتا ٻڌن ٻڌي. ڪنهن آهون اهو رهاو
 ٿو ڪا ٻڌي ڪن لڪن. ٿو ٻڌن ڪي ٿا ٻار
 جا ٻڌي سا سرندي. ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي
 ڪر ٻڌي ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي. ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن
 اهي ۽ عدل موجب. آهون ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن
 سي ٿو ٻڌي ڪن وٽ. ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي

ٻه ٽ ٻه (مارئي ٿو ٻڌي ٿو ٻڌي) مسڪين
 ۱- عمر لالان ۽ ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن. ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن
 ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن. ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن ٿو ٻڌن

۹۔ ڪيو مهاڙ مار ڏي - روءِ آبيءَ چـوءِ
 سهج سوريءَ پائيان - سو مـرا سـندوءِ
 ملڪ ماروءِ جي آهيان - ڏرو لـ ٿيان جوءِ
 سو قلب ڪوٽ لـ هوءِ - چو هتي ڄڻ هٿ ڪو

بيت ۵۶ (مارئي جا وڙلاپ) سچل

۱۔ مارو شال وري مـراڪي باد ڪري
 پلڪان ڪالٽس جي هـس ٿيڙس پري
 من حال ڏسي اچي اوراهون
 ۲۔ ڇـڏي محل مارڙاون وڃي پت پسان
 بيگان ڪون وڃين پنهنجي راج رسان
 ڦالهون ڳرهون ڪي ڏيئي ادا ڳل رانهون
 ۳۔ سچو سنگهارون سان هيڪالدي آءُ ٿيان
 ڪـڏجي آهن سار پـاڻي مينهن پيان
 ڪين چرون خبرون وو ايندن اوڏاهون

بيت ۵۷ (مارئيءَ جو عمر ڪي سمجهاڻڻ)

ٻڌي مڏيءَ جا مڏ ڪي - ٿيا وهـم وڏا ويچار
 اهو عرض عمر ڪي ڪيائين - نه ٻڌ لڳـ جليل جنهار
 ائين ڪمر سان ڪٽي هلين - نه لـ جهلين ها مفت مار
 توکي نه مڏي هئي من ۾ - سي ٻڌرا ڪيئي پار
 جو پنهنجي سر چڙهي - اچي وڌـ ڏوٿين ٻڙهڪار
 هيٺن جي حاڪن لي - آهي ڪهڙي مڙد ميار
 ڪٽي آئين ڪـوهـ نان - جهـن لڄن ڏاري ٻار

- ۲- میدا ژوانی له مارلی - کولهن ان: اچاه
 مهر جي انصاف هر - پهن کن برلا
 واني چوؤ آلاه - مون تي مت له مون
 ۳- محلم، بالدي مارلي - دلسم مدهن ما-ور
 آليا سليا له کري - وولهن، وچاس - وور
 پهن لورخ لطيف چئي: لئس کونڊ کي-ور
 چس چنهين چار وور - سي مکي برک کهن کندان
 ۴- کي-ور مهاژ ملهر ڏي - اهرائي آهي
 چا مئي ڏلس مارلس - ما اوسي له لاهي
 - وورا ساهي - لهن پتي: وچه م سنگهرون
 ۵- آء کيئن - وور لهن - سهان - مون وور گهاري واه
 کي-وري: سان، کل - مهر کي م اوري
 ۶- کيهر مهاژ ملهر ڏي - مئي کون وڙهي
 لند، لاهاري ڏاهه ڏي - وور ها پهر، گري
 لگي اکو کي، قلب مان - منجهان: روح - وڙي
 وراڙه چن، وري - کي: له ڏي کڏهين
 ۷- آء کيئن - وور لهن سهان: وور وور گهاري روح
 وور آهالن: سمن: آج: کي: هر پتي: لهن وور - وورا
 ۸- پهر رانجا، کهن ورا - کالها وورون: کيئن کن
 چنهين جا: لرون پري - وور لئا: وورن: سهن
 هور جي حق: پهن: سني: کيئن: ستون: وورا

جيئن هت ڳولتا ڪل ڪلاب جا - اها پڻ ڪوڙيا ڪنڀهار
 ٿيڻ هت ڦوڳ، ڦلار يا ڦوسي - اڄ پي لعل ليار
 جيئن هت چرلڪيون چمن چوڌار - ٻيون ماڙيون مڪل منار
 ٿيڻ هت اڏن ٻيهون ٽن ٻن - ويهون رهن ٻي لنگهري ٻار
 هت ميان ٺوڪڙن وٺر وڏاهئا - جن ٿي ڪيا ڪوٺن منجهه، قرار
 سي سڀ مري وڙا ڦري - هيءُ جوڙي ڇڏي جنسار
 اڳيان قبر پڇندءِ خبر - هيءُ حقيقت هڪار
 لٽيندءِ لت ڇڏيندڙن ڪٽ - سڻ ميان سڏو مرا سردار
 هوءَ ٿان پسيءَ ٿي پٽن ٻن - ٿا وهن وٺر وٺار
 ست رچيءَ هون سڏو مرا - ڀلو جهن ڇا اڪرار
 اُڀي سڏي هڏ - اٽڪي پيئي ڪا نه ٻڌار
 سي ٿون عمر آجا ڪر - دلا سي ڌار (ڌار)
 جن جا اهڙا ئي آچار - ٽن ڪي ڪڍ قيد مان ڪير شاه چوري

* ڏوهي-ڙو *

ساربان ٿي سالگيڙن کي منهنجا مارو منجهه ملير
 پٽ ٻهر بندس ڪين ڪي لوڻي آبائي لير
 ڪڍ بند ٻاڻي بند مان جيءَ ري لاه، زنجير
 سر ٿيون شاه لطيف چوي وسيا مينهن ملير
 بيت ۵۵ (مارئي مارن لاءِ ماندي) شاه لطيف
 ۱- ميندا ڏوئي نه مارئي - مڪلين مارو ٿان ڌار
 پاڻو هٿ ملير روءِ - منڊ نه وٺي وار
 جا هٽيڇن هار - سا ڪيئن رهندي ڪوٽ ٻن

سڪ ۽ سنڌيھ مارئي

بيت ۵۳ (دارن جي سڪ) نٿو شاه

۱- عمر اڃا ئي ٻار ٿي - اکر سڪ - جي

واهن وڙهين سان - ڪنڊس ڪاڙهين

جي ملان مارو ڀار ڪي - سڪ آڇي

اڇو راس وڃي - ساء مهندو - رکن

۲- عمر اڃا ئي ٿي - اکر ئي اکر

مون ڪي مارن مهڙن - ساء را سڌار

ساڙهه ٻر ساهن سان - شل ڪلهو پنهان ڪر

آلاء لڳو امير ڪڍ - پنهان پنهان مان

۳- سڌا وڃي او - ساء - ارواح اڃا ئي

ٻاڻي - ولڪي ساهو - ساه سڌو ساه

هڪ سڪ ساڙهه جي - پور وران شال وطن

مولڪي ماروڙن - پور لڳو پنهان ڪر

۴- مون ڏاڏاڻي ٿاهه ٻر - آهن اکر ڪر

جهڙن هڪ مٿو ملوڪن جو - ٿيئن هڪ ڏوڪن ڪن ڏوڪر

جهڙن هڪ مال مٿاڻن - ٿيئن هڪ ڪاڳر ڪنڊار

مون جهڙن ملير ٻر - ٿيئن پنهان پاڪ پنهان

ڪهر ڪٽيري ڪر - شل وڃي ڏنڊس وڙهه ٻر

مون ڏاڏاڻي ٿاهه ٻر - آهن جهڙا ۽ جهڙا

۵- پنهان پڪي لاه ٻر - ڪاڳر ڪر ڪر ڪر

ساوڪ - هڪ له ڪڇي همترو - هڪ وجاها ورو
 ۱- مڪري ٻهڙا ڪيترا - ٻاڙين مٿان مڙ
 هڪ ڪمراڻا ڪيترا - لڙڪاڻ سڌ سڌ
 اڙهيل پندس پير - ڪمها مان ڪٿي ويا
 ۲- ڪاهيڪي ٻهٽ له چاڻ. جي ٻالين ٻوڙ پنهتر
 هلي ساڌ سڌڪه سان - پنهتر ٻاڻ - ٻاڻ
 ٻوڙ لڳي مٿان - دلان سنڌي ۽ رڃ لي
 ۳- مڪر له له ڪڇي - ڪڪ له وڏي وٽ
 اڏامي جي اڏامي جي اڏي - له ڪمڙاڏي ٺڪي ٺڪي
 ۴- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - اڏي مڙج آهي
 ۵- مڪاري جي ٻالين - سي لڙڪي ٺڪي
 ۶- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - ٻي ٻوڙ ٻڪر وٽ
 ۷- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - ٻي ٻوڙ ٻڪر وٽ
 ۸- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - ٻي ٻوڙ ٻڪر وٽ
 ۹- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - ٻي ٻوڙ ٻڪر وٽ
 ۱۰- مڪاري ٻوڙ ٻڪر - ٻي ٻوڙ ٻڪر وٽ

پڙهيو

پڙهيو

- ۴- چڙي خوديءَ جو خيال - هيٺانهون حليم ٿي ۽
هن خوديءَ سڀ خراب ڪيا. اُٿي ڪيندو وڏو حال
ٿيڙت منجهون ٺهال - ٿون البت ٿيندين آدمي
- ۵- ٻوڪين ٿان ڪي ٻوڪ - جيسين پاڻي اٿي ٻار ۾
وقت ۾ وينديءَ ٺڪري - سڪي ٿينديءَ سرڪ
جتي لڳندو لوڪ - ٿي سڪندڻ هڪڙي سنگري
- ۶- پنهنجي ٻوڪ سڀيار - ٻراڻي ٻهڙي ٿي چڙهي
ڪميا ڪاٺياڻي ۽ سان - ڪڍي ڪلپت جهار
ڏيئي وار ويساهه جي - سامي ٻارم نوار
نه ڪٿي بهند بار - آئيئي اُڪت الحاج جا
- ۷- خاوند ڪين ٻڙي - اوکڻ هن اُناس جا
ٿو ۾ ڪس له ڪس جهيڙي - مون ۾ ميل مٿين
ڪهڙيءَ ڪي ڪٿي - ٻوڏ سڃاڻي پنهنجو
- ۸- ان سڳياڻي سا چوان - جنهنڪي صبر جو سينگار
ٻئي ٻائي پاڻي ڪي - حليميءَ جو هار
ٻائي سا ڦرار - ادب جنهن جي اڳر
- ۹- هٿي هٿ وڃاءُ - مٿان ڏسين ڏک ڏهه ۾
ڪر ادب سان عاجزي - پالڻ ٻڌي ۽ ۾ ٻاء
خلق سان مخالفت ۾ - خاوند ڪي رجهاء
ڪا اهل ٿين قطار ۾

فُزُڪون ڏهن فراق مان - ڪنڊو ڪاراهه ڪر
 ايا پاڪارن پاهرون - حر جا حناور
 بحر بلائون ٻڙيون - آفتون اُجگر
 مع مالڪرو دراون گهڻيون - پتي پڪن جي ٻاڪر
 اهن ڪهن ٻهڙيون - ساڻ لهن سسر
 ڪهڙون ڪڇيون لڙا - ڏاک ڏهن ڏاڏر
 وڃن وات وڌا پتيا - ڪنڊا واسينگن ڏر
 وات وڃڻ هي نه ٿي - پيا پکڙي ڪوڙ ڪهر
 ڳڻ ڳاڻي ٿي اجن - ٺهڪي منجهه لشڪر
 لڏهن اهڳڻ بالهن ڪي ڪڍر - ستي سگن او
 ٻر ٻاڪو ڪر ٻاڏي - اُن ڏسي ٻر هڏو
 ڳولي واس ڪم ٿي - اڪري کان نظر
 پٺن ست ٻن ٻن ٻن - اُلي خان ڪڙو ٿو

بيت ۵۲ (حليمه)

- ۱- غرابي گلزار اُلي - موچاري مينگهو چري
 ساڙڻ ڪا سار ٻر - اُلي ٿي اُهو ڪاو
 ٿي اڏل اڏا اُسان - سوکي ٿي لڪراد
 اُٿي اوهالچر امتبار - اُسان چيو حرف حساب در
- ۲- ولح وات ووي - ٿي هينائون حلير ٿي
 ماڻهن مڃن نه هڪي - اُلي اُجهي ڳالهه ٻري
 بلڪل ڇڏ ٻري - مٿاهن مينگهو چري
- ۳- چون ٿا چاري - نه حل هيناهين وات اُن
 مارهن مٿاهن ٻر - ٿا اُٿر اهڪاري
 اُلي خودي خودي - لڙي وڃن وانڙي

- ۴- چڙي خوديءَ جو خيال - هيٺانهون حايم ٿي ۽
هن خوديءَ سڀ خراب ڪيا. اُٿي ڪيندو وڌو حال
ٿيڙت منجهون لهال - ٿون البت ٿيندين آدمي
- ۵- پوکين ٿان ڪي پوک - جيڪين پاڻي اٿي ٻار ۾
وقت ۾ وينديءَ لڪري - سڪي ٿينديءَ سرڪ
جتي لڳندو لوڪ - نٿي سڪين ٻين هڪڙي سنگي
- ۶- پنهنجي پوک سيار - ٻراڻي بهه ٿي چڙهي
ڪميا ڪاٺياڻي ۽ سان - ڪڍي ڪلپت جهار
ڏيئي وار ويساهه جي - سامي پورم لوار
نه ڪٿي بهه ٻار - آئيئي اُڪت الائج
- ۷- خاوند ڪين ٿئي - اوکڻ هن اُٿاس جا
ٿور ڪس نه ڪسز جيتري - مون ۾ ميل مٿين
ڪهڙيءَ ڪي ڪٽي - ٻرند سڃاڻي پنهنجو
- ۸- ان سڪياڻي سا چوان - جنهنڪي صبر جو سينگار
ٻئي ٻائي پاڻڪي - حايم ٿي جو هار
پاڻي سا قرار - ادب جنهن جي اڳر
- ۹- هٿي هٿ وڃاءُ - مٿان ڏسين ڏک ڏاهه ۾
ڪر ادب سان عاجزي - پالند ٿي ٿي ۾ ٻاء
خلق سان مخالفت ۾ - خاوند ڪي راجهه
ڪاهل ٿين قطار ۾

بيت ۵ (ڪاڪڙي سوڍي جي سور هيٺي)

ٺڏهين سوڍو آيو سڀيري - ڪوٺوساهي ڪر
 سنڀاليو صبحان ڪي - ٿو پاڪ مڱي پاڪو
 نه دهت ڏيارج مون ڏٺي - آهيان ٿو آڌر
 هاڻي هڪ جيڏن ۾ - منهنجي پٽ رکج ٻرور
 لاهيو ٺيري ٺي چڙهيو - ڪري الله ٺوهر
 سورهن گهڙو سڻڪه ۾ - آهر آلاهر
 لکڻي لينهن نصيب جي - آهي ڪانه ڪيندي ڪر
 پر لکيا هئا حفيظ چوي - آڳي آلهه اکر
 سو عاشق اُمازو ڪري - اُٺي پاس اُٺر
 هليو حشمت سان وڃي - لکڙو ڏانهن نجر
 آخر اُٺي رسيو - جتي پڙ سڀدي پاڪر
 ڪل چري ڪڙڪو ٿيو - مٿا ڌم ڌڻر
 ڪر ڳل ڪن ڪڍي وڌا - ٿيا ڇهڇٽا چوڏر
 ڪل ڪهنجي ڪانه پئي - ڪڙڪي ڪانه خبر
 نا مئي نظر نه اچي - وسڻو ڪا وڃهه ر
 شينهن شهر گونج جي - ٿي دور پوي ڌڌڪر
 چن چين چرخن جي - پئي ڪوه مٿي ڪوهر
 واٽون رجن جون ٿيون - ڪن هاڻا هل حشر
 ڪهر ٻلائي ڪيترا - ڪن ڪروڙون ڪينور
 مون ڪوهون ڪوربت - ايا پڙون ٻهڻي ٻر
 ڪر ڪڏڙ ٻوڙا - وڙهي ويس ڦلر

- ۳- راتګ کې تېږه راتګ جوړه - اډارو محل
- پېښه جوړه سار - با اېډا دالار دل
انس وژن اېډل - تېږه جوړه اړوړي
۴- چارو ټولنه راتګ جوړه - اېډا له اټلې ښي
له وېږه قدم ډېر له پاڅولې - ښي لورن لټنه جوړه
دان دل وېږه دل وېږه - ولي راتګ لې
عېښه اټي ښي - ښي صوځ سوارو ټولنه
۵- پاڅولې ټولنه راتګ جوړه - راتګ سون سېل
لېږه اټوړوځ سارکې جوړه - او لکه لاري اول
دالار وېږه دان ښي - وېږه لټووالي اېډل
اټل جوړه اټل - سو سر ټي ډ سو سر اټل
۶- ټولنه راتګ ټولنه - سارکې سارکې سار
ټولنه اړوړه ټولنه - سارکې اړوړه سار
سارکې سارکې - وېږه اټل اټل راتګ
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
۷- سارکې ټولنه سارکې - ښي سارکې سارکې
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
۸- سارکې سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې
سارکې سارکې - ښي سارکې سارکې

هڙدن کان وٺڻ قيمتي - ڪونهي ڪو ٻيو مال
 زر زور جو اسان کي - ذرو ناهي خيال
 هاڻي ڀلا ڪر ڀال - قابو ره نون قول تي
 ۶. قابو ره نون قول تي - اهو عرض اگاهه
 ورتين جي ڦر کي - هٿ ڪير نون لاءِ
 اسان لدورن کي - جيئري مر جلاءِ
 چاڪائيءَ سان ڪههه - ڇا اچي هن نون آڱر
 ۷. سڀي حال هنن جو - حيرت لڳي شاهه
 چئي معافي آهي هڙن کي - ڪير سڪاڻو ساهه
 هوئي هن شهر تي - ڪا ڪندس آءُ ڪاهه
 همد همد ئي واه واه - مليو سهاڳو سهاڳين

بيت ۵۰ (راجا راءِ ٽياڇ جو سر دان)

۱. پاٽ پهرينءَ رات جو - ڳڙهه پاسي ڳاڙو
 ٿيو غلامو ڪر نارم - ڪو عطائي آيو
 سالڪ ساز سرور سين - ڪي جو ڪمايو
 اڇل ٻولايو - نه سر جو سوالي آهيان
 ۲. اڇل کي ٻيءَ رات جو - سڏايو سلطان
 اڳي ڪو نه آيو - اچر ٿيندي پان
 جالان جيءَ جدا ڪيو - طرح ٿيندي جي ٿان
 مون وٽ مال متاع جي - ڪهي آهي ڪا
 توڙس ٿي ان مڱيا - روح رچندا دان
 ميان مهران - چوري چنگ ڪي چڱ ڪي

۱۱. صدلي پتن جي ديش اسالجي کنو

۽ مٿي ملهن ميهنچو هميشه ڪنو

۱۲. - وڏو پٽ مون کي ڏئي ها ڏئي

ن ڪرمان قوم لڏ ڪرمان ها ڪئي

بدت ۴۹ (پتورقا فارديون)

۱. اچي هڪ شهر تي ڪنهن بادشاه ڪئي ڪاه.

واران واهون بيدارن - ڪا لڏيڏهارن ڪا واه

اچڻ سندي ڪهڻجي - ڪا رومي ڪا واه

ورلي وڃي پناه - ماڻهن اندر قلعي ۾ (ڪرت)

۲. هٿان ڪندو بادشاه - آڏو قلعي تي ڪاهي

حڪم ڏنائون لشڪر کي - ن ڪوت وڃيڏاهي

هڪ هڪ مڙد قلعي جي - السدر جو آهي

سڀي لهن ٿاهي - اچي هٿر آڏو ۾

۳. مارار مڙد مڙهي - زالن ڇڏو لڏ وار

لڏي وڃن شهر مان - لشڪر تي لهن لشڪروا

سار ڪن مالي قيمتي - آهي کين اختيار

هر ڪا ڪئي پتار - پليءَ تي پيهجي هلي

۴. هڪ ڏنهي بادشاه - زالن ڇڏو

جي ڪهڙي اکر اوھين وڃو ٿيون - مڙد پٿارو

مون لڏ آهي قياس ڪري - ان کي پٿارو

جي ڪي فرمايو - پٿا آڏو سو اسان

ليو قيمتي - هو سرهڻ پٿار

اخلاق ۽ علم جو - اعلان آھ. مانا

بيت ۴۸ (ديش لاء پيار)

۱- ڪنهن سورھہ مانا کي ست پت ھئا

سهي سور سختيون جنهن ھئا چڻيا

۲- ماءُ ڀالي پائي ايڏا لائق ڪيا

ھڪ ٻئي کان چوڏا چورا ٻڌيا

۳- ھڪ ئي مھل ڪنهن سي جنگي ڪا

خوشيءَ سان ڪڍي ڪيا سي آڻيا جدا

۴- ماڻھون ڪو وٺيو ھو جنگي ڪا

پڇو حال سارو اچي ماءُ ان کان

۵- قاصد چيو سڻ آئي منڙي اما

سياري سڌو سڏيو ٿو سليان

۶- لڏيون خون دشمن جون وھيون ٿي جتي

ٽنھجي سڀ-وٽن ڏٺو سر الي

۷- لڳي ماءُ کي ان جواب ٿي اڃان

چيائين نٿي ٿو کان پٽن جو اڃان

۸- ٻڌاءِ جنگي آخر ۾ ڪنهن ڪي

ڪنهن سوپ ڀالي ڏني ڪنهن پٺي

۹- قاصد چيو سڻ آئي مانا مٺي

فتح ٿي اسان جي ھار دشمن سڏي

۱۰- ڏيئي ٺھڪ مانا ان وٽ چيو

نہ پٽن جو نہ ڪوئي ارمان ٿيو

کٽڻ دليا جي اندر - پساڻيان آهي مالا

۱۲- پٿر کنگا جي حل کان - مالا جي آخ آهي پٿر

مع مع سڙوڻ جي لڏ - آڻيان آه مالا

۱۳- پٿر جي اڇن جون آڻون - دل ۾ رکڻي دائر

سڀيڪ - چڙو صديق - آڻيان آه مالا

۱۴- دائي دليا ۾ آجي - ٿاڻي لڏ ڪو سراسر

پٿر جي پٿر جو هڪ - ٿاڻيان آه مالا

۱۵- وڏا سندو لڏ وڇڙي - ڪڏهن لڏ پٿر پٿر

ساري عمر سڙوڻ ۾ - غلطي آه مالا

۱۶- مشهور لڏا دليا ۾ - جوڳي رشي مٽي سڀ

مع مع آڻيان سڀي جي - سڙوڻ آه مالا

۱۷- سڀ وڏا ۽ سڙوڻ - ۽ شاستر دليا جا

ٿر وڏا ۽ آڻيان سڀ - ٿر مان آهي مالا

۱۸- چمڪا ڪنگا ۽ سندو - ڪوڏاوري ۽ ڪرشنا

پٿر لڏوڻ سڀي جي - مڪان آه مالا

۱۹- سندو جا مڪان - وڏاڻ سڙوڻ سڀي

سڻ مڪان سڙوڻ جي - پٿر آه مالا

۲۰- مع مع جي سرڳ چاهين - لڏ مالا جي شواڪر

مڪتيءَ سڏي سندو جي - ٿر مان آه مالا

۲۱- سارو سڙوڻ ان جو - پٿر آه ڪٿن مان

جا دٻن جا دليا ۾ - لڏيان آه مالا

۲۲- مڪان کي اڪارو - ٿل ۾ پائي پٿر

★ ویرڙا ۽ ڦر ٻاڙي ★

بيت ۴۷ (ماکا جي مهما)

- ۱- سهڻي سڄي سرڳ جو - آستان آهي مانا
- سڌار جي سکن جو - سامان آهي مانا
- ۲- پنهنجي ٽي خون پياري - پٺ جان ٿي جگر ۾
- ڪليف ايڏي هوندي - نرمان آهي مانا
- ۳- ڪيئن پرام سان پالن - پنهنجي ڪري ڀڄن جو
- اولاد جي شمع ٿي - پـروان آهي مانا
- ۴- ٿينهن رات سکر ڦٽائي - پنهنجي ڀڄن جي سکر لاءِ
- مشڪل ٺڪي سمي ۾ - لـڳهه ڄاڻ آهي مانا
- ۵- اولاد جو اندر ۾ - هر ويل خيال ڌاري
- انجي ڏکڻ ٿي هر دم - پـريشان آهي مانا
- ۷- اندو منڊو جي انجو - اولاد ڀل هجي ڪو
- پورو انهيءَ جي لاءِ پٺ - آشيان آهي مانا
- ۸- ننڍڙو ڀڄو نماڻو - مانا ري آهي مانڊو
- ڪرنا الهيءَ جي ڪاڻر - پـڳوان آهي مانا
- ۹- پوڙهو پڪو ڪڍي ڪو - لڏندو هجي لڏين ٿي
- ليڪن بڙيو نظر ۾ - لاءِ جـوان آهي مانا
- ۱۰- ڪيڏو ستائين اٽڪي - هرگز نه شوخ ٿئي ٿي
- پيشڪ ڏيا ميا جو - مـهران آهي مانا
- ۱۱- مانا جي گود جهڙو - لا ڪوئي هڏوڙو هوندو

جو اڏو ڪاٻو ٿئي ٿو ڪم
 نالو ٺاهي ان ۾ ڪو هٿ
 وٺ ڪري ۾ ڪم ۽ هڪڙو ڪراڻو
 مياڻ دل ۾ مورو ان ۾ ٿورو
 سالڪو ٺاهي جي ٿيندو ٿورو ڪٿي
 ۽ ۽ ٺاهي آهي ۽ ۾ ٿيندي ٿي ٿي
 ڪم ڪرڻ جي ٺاهي وٺ ۽ عجيب
 فتح ۾ ڪم ۾ ان ٺاهي ٺاهي
 وٺ ۽ ڪم ڪيو اڃا ۽ ڪم
 ليڪ ڪم ۾ وٺ ۽ ڪم ۾ ڪم
 ڪم ۾ ڪم ۾ ڪم ۾ ڪم
 ڪم ۾ ڪم ۾ ڪم ۾ ڪم

بيت ۴۶ (تاری)

۱۔ جو کہ پورے جھگڑاویں مکوں کا جمع لاء خبر لائے
 پورے آئیں صاحب ناموں کے آج میروں میں : ۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ ۵۔
 ۶۔ ۷۔ ۸۔ ۹۔ ۱۰۔ ۱۱۔ ۱۲۔ ۱۳۔ ۱۴۔ ۱۵۔ ۱۶۔ ۱۷۔ ۱۸۔ ۱۹۔ ۲۰۔
 ۲۱۔ ۲۲۔ ۲۳۔ ۲۴۔ ۲۵۔ ۲۶۔ ۲۷۔ ۲۸۔ ۲۹۔ ۳۰۔ ۳۱۔ ۳۲۔ ۳۳۔ ۳۴۔ ۳۵۔ ۳۶۔ ۳۷۔ ۳۸۔ ۳۹۔ ۴۰۔
 ۴۱۔ ۴۲۔ ۴۳۔ ۴۴۔ ۴۵۔ ۴۶۔ ۴۷۔ ۴۸۔ ۴۹۔ ۵۰۔ ۵۱۔ ۵۲۔ ۵۳۔ ۵۴۔ ۵۵۔ ۵۶۔ ۵۷۔ ۵۸۔ ۵۹۔ ۶۰۔
 ۶۱۔ ۶۲۔ ۶۳۔ ۶۴۔ ۶۵۔ ۶۶۔ ۶۷۔ ۶۸۔ ۶۹۔ ۷۰۔ ۷۱۔ ۷۲۔ ۷۳۔ ۷۴۔ ۷۵۔ ۷۶۔ ۷۷۔ ۷۸۔ ۷۹۔ ۸۰۔
 ۸۱۔ ۸۲۔ ۸۳۔ ۸۴۔ ۸۵۔ ۸۶۔ ۸۷۔ ۸۸۔ ۸۹۔ ۹۰۔ ۹۱۔ ۹۲۔ ۹۳۔ ۹۴۔ ۹۵۔ ۹۶۔ ۹۷۔ ۹۸۔ ۹۹۔ ۱۰۰۔

سنگن مان جو ان ڪڍي ٿو
لنهن سان پنهنجو گهر پري ٿو
چري ٿو منهنجي روزي لاهائي
سڪي گذر لاءِ خدا ملائي
بيت ۴۴ (لا بارو)

- ۱- لاجور اسوء جو مهندو آيو - لا پاري جو ٿو سعيو
- ۲- هلو پئي ۽ ٻر ڏسون هلي - واه پئي ٿي آهي پلي
- ۳- سنگ سڀئي ڪيئن لڌن ٿا - پکي ٿي ٿي ڪڏن ٿا
- ۴- ڏسو نه ڪڙهي ڪيئن اچي ٿو -
خوشي ۽ منجهان سو ڪيئن لڳي ٿو
- ۵- هڪ سندس ٻر ڏاڍو آهي - سنگ انهنسان پيو ٿو لاهي
- ۶- ڏسو نه ڏاڍو ڪيئن هڻي ٿو - سنگ لڻي ڪيئن ڪٽي ٿو
- ۷- جهول جڏهين هو پنهنجي پري ٿو
گڏ لڏهين سڀ سنگ ڪري ٿو
- ۸- پوءِ ٿي مان ان ڪڍيو - ان ڏسي خوش ڏاڍو ٿيو
ڏٺي ۽ ڄا ٿورا گهڻا مڃي ٿو

بيت ۴۵ (ڪم ڪرڻ جي ريت)

ڪم جي وقت ڏيان ڪم ٻر ٿو
راند جي وقت راند روند ڪريو
ان طرح سان جو ڪندو پيو ڪم
خوش گذاريندو سو ادا هردم
ڪم ڪرڻو هجي سهڻو ڪري
مور اٿ ٻر چڙهي نه ان کي ڏجي

چيائين اٽڪي نه ڪهڙي ٺههجي ڪار
 چو نه پنهنجو ڪاهو ٿو ائين ڪر
 ڪاڏي ٺههجي چئي ٻوي هڪدم
 ڪيئن ڪنداسون سڀاڻا ٺهن مان
 چو نه پنهنجي مندد ڪري ٿو پاڻ
 پوءِ همت جڏهن ڪيائين پنهنجي
 ٿيس ڪاڏي ڪارڻ ٺههه پنهنجي
 ٻڌس پنهنجي همت سڀدا ڪر ڪار
 ٻي ادا عرس ڪو پنهنجو اڀر ٿو

بیت ۴۳ (هارين جي محبت)

هٿن پنهنجن سان ڪري ڪمالي
 ڪنڙميءَ پنهنجي ڀرڪه ڇڪالي
 محبت چو ٿي مليس ٿي
 فصل سندن ٿو ٿي ٿي
 ساوڪ ٿاڙي سوانهن ڪري ٿي
 ٺلي سڀي جي دل لري ٿي
 سڄي ٻڪل ان ٻرڻاڻن
 ڏرتي ڪاهه سان آهي چالڻ
 سڱ لڏن ٿا جي چوڌاري
 ٻه ٻارو ٿن ڪي ڄاڻي هاري
 شاهه سڏن ٿو ٿن ڪي ڄاڻي
 ٿو نه سڄي سو ٻي ڄاڻي

ملي ماڳي ايو گهر لاهي. ائين نه چئي ڪي ٿوري آهي
 مڙي ماڻهن ڪا ٿوري ئي. سستي ڪڏهن ڪين ڪريئي
 پاڻو گهرجي اوهالڪي ڄاڻي. مک جان ڪريو خوب ڪمائي
 وڃي ڪن لاءِ ڀري ڀري ئي. سستي ڪڏهن ڪين ڪرائي

بيت ۴۲ (پاڻ ٿي پاڙو)

جيڪو پنهنجي مدد ڪري ٿو پاڻ
 ٿو ايشور پڻ ڪري مدد ان سان
 ڪو به جڏهن شروع ڪجي ڪم ڪار
 ڪري همت مدد هائس پڻ ڪري پاڻ
 سگهه ساري ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ڪم پنهنجي ٿي لائڻي سڀ سا
 پيش جڏهن اچي ڪو مشڪل ڪم
 هڙس ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 جو نه پنهنجي مدد ڪري ٿو پاڻ
 ڪير ڪندو اچي مدد ان سان
 پير جوڙي جي هيءَ ڳالهه ڪر ڪن
 لاهور وٺر سڀ ٿا جهڻڪي چوڻ
 گاڏي ڪنهن شخص جي کڻي ڪم ۾
 وائڙو ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 پير جوڙي کي ڪي ائين اٿ ٻڪار
 ڪر مدد مون سان ٿون اچي هڪڙو
 پير جوڙو اچي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

- ۳- سج چائو ٿيو سو جهرو پالو. نه چوڏ ٻانهن
ڳڻتي آهي ۽ ٿالهه جي ٻي پل پل ڪيائين
ڪرندو ڪنهن مهل ڪورائڙو پٽ ٿي ڏٺائين
ڪورائڙو آهين چري چڙهيو ديوار ٿي
۴- ڪورائڙو ڪاهي هليو چڙهيو مٿي ديوار
ڪري پيڙو پٽ ٿي موٽي سو ٺهن وار
همت نه هاري ٺهن ذري ڪوشش ڪيائين بهار
آبست هت به چار چوڙهي سو مٿي ٿيو
۵- چوڙهي سو مٿي ٿيو وري ڪورائو پٽ
آلي آهي شاهه کي گل چڙي جهٽ پٽ
جي وڇاري وڌڻ سان ڪالهه ڪٿي ڪا گهٽ
ٺڪڙ جهڻ وٽ سي موند بهجهڻ ماڳ ٿي
۶- چاهه پيرا هيءُ ڪورائو سڀني ستنهءَ وار
ڪي ڏياري ڪي ٺڪڙو چري چڙهيو ديوار
۷- ري بندڙو ٺاهه ڪي باقي هت به چار
بهتر جهڻن پار ٺهين شاهه شرمندو ٿيو

بيت ۴۰ (ماکوڙي)

- ۱- گڻ عجيب آهي اورچائيءَ سندو
آدمي جهڙو اورچائي ڪندو
۲- من گهر يا مطلب آهي ٿيندا نصيب
هن اورچائيءَ جو ڦل آهي عجيب
۳- ٿوري ٿوري ڪم منجهان ٿيندو گهڻو

دوا آلهيء مان عمدي آهدي۔ بهاري اڻ لهندي آهدي
 لهن لي ڳولا هلي ٽيٽي۔ راجا کي ويا حسن ٿي
 وڻيل ڏٺا اڻ هت لهن لڏ۔ وري ڇڏي واس ساڻي
 هت ل وڻيل ڏو آڻو هي۔ هڪن ٻڌان ها هن لهن کي
 هڪدي واپار کي اند منجهان۔ ٻيالن صدي لڏي لڏي
 ڏي ڇوڙي اڻ اڻ هڪا۔ چڪي پٽڪ آهي
 ساوڪ:- هڪن ماه سوار ۾ لهن هڪ ڏاڍو

هڪن هڪو وڻيل اڻ اڻ هڪا
 لڏي لهن لي لڏاڻو۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 ۲۔ لڏي لهن اڻ اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 اڻ هڪي هڪ ڇوڙي۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 ۳۔ هڪو مڙا اڻ اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 هڪ ڇوڙي مڙي اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 بيت ۳۹۔ (ڪورينٽو)

۱۔ لڏي لهن اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 اڻ هڪي هڪ ڇوڙي۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 ۲۔ لڏي لهن اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 اڻ هڪي هڪ ڇوڙي۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 ۳۔ لڏي لهن اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 اڻ هڪي هڪ ڇوڙي۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 ۴۔ لڏي لهن اڻ هڪا۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي
 اڻ هڪي هڪ ڇوڙي۔ اڻ هڪي هڪ ڇوڙي

- ۶- جڏهن اڃڙو ڪٽي موٽو ٿي سردار
لڏهن هر ٿي ۽ ڊوڙي آئي هيڪار
- ۷- ڊاٻي هر ٿي مرڻ کان ڪين سالي
ڪنڊي دانهن پٺيان گهوڙي جي آئي
- ۸- ڏسي هر ٿي لڏيڪي ڪهل پيئي
ڪٽي لاهي ڇڏيائين اڃڙو آئي
- ۹- وري اڃڙي کي هر ٿي جهنگ ويئي
اڏو سردار گهوڙو گهر ۾ لڏي
- ۱۰- جڏهن ٿي رات آئي لڏ سردار
لڏهن سڀني ۾ ٿيس آواز هن ٻار
- ۱۱- نه ٿو ڪي ٻاجه هڪ هر ٿي ۽ ٿي آئي
انهي ۽ عيرض ۾ ملندي ٿو ڪي بادشاهي
- ۱۲- ڏٺي ۽ وري ان ٿي اهڙو ڪرم ڪيو
جو اڻ سردار جادي بادشاهه ٿيو

بيت ۳۸- (شڪر ڪرڻ)

راجا ڪنهن ٿي انب چليو - ڪپ سان سندس هٿ وڌيو
چيو وزير نه ڀولو لاهي - ان منجهه به ڪا پلائي آهي
راجا ويندو هو ڏهريو - تنهن وزير کي قيد ڪيو
هڪ ڏينهن راجا ٿيو نيار - ڪرڻ اڪيلو ويو شڪار
ٻيڻ لڳو ٿي ڏينهن جڏهن - وٺ جي ڇانو ۾ سمهيو لڏهن
جڙن جو ڪو اٽ سردار - ڪوڙه ڪون ٿيو هو سو بيمار
ڏس مليس ان هٿ ڪر ڪر - چاڪ هجي جو ماڻهن سو

بيت ۲۶ (وڻ جي پلائي)

- ۱- ڏسو نه وڻ ڪيئن ڪري پلائي
ان مان سڀ ڪي وڃي چڪالي
- ۲- سڙي آسن ۾ پاڻ سڌائين
چالو ڏيک کان وهي نه جائي
- ۳- تارون ان جون سڌا نهن ٿيون
هٿ وڌائي ڪيئن وڪڻن ٿيون
- ۴- ڏک هڻو ٿان اڻوڙ ڏاڍي او
پت لڏي ميوو ڪري پوري ٿو
- ۵- ڪرڻ نه ڪهرجي ڪنهن کي وڌائي
ڪڍي آرن سان پاڻ پلائي

بيت ۲۷ (هرڻي ۽ ٽي رحم)

- ۱- اڏو هيءَ ڳالهه هڪ هرڻي ۽ جي ٻارو
ڪريان هئا رحم جو ٿو مان ڏک ڄاڻو
- ۲- اهو غلطي شهر جو هو هڪ سردار
وڃو جهنگل ڏي لڏي ڪهڙي لڏي هسوار
- ۳- ڪهڙو ان جهنگ ۾ ڪهڙو هلايو
مگر ڪو شڪار ان کي هٿ نه آيو
- ۴- ڏاڍو ان ٿي هڪ هرڻي جو ڀڄڻو
پٺيان ان جي هلائيندڙن ڪهڙو لڪڻو
- ۵- ڀڄڻو ڏوڙي ڏکي آخر لڪي پيو
سردار سو ڪهڙي مٽي ڪيو

- ۳- مٽي ماڻهي ٿوڪي جت ڪم نه ايمدي
پلائي اٿي لهنجو آڌار ٿيندي
- ۴- بچاري چڱي جي ٿيڻ پنهنجي چاهين
نه ڪر پينلائي ۽ نه نيڪي سدائين
- ۵- دل ۽ جان سان ڪر ادا ٿون پلائي
نه تحقيق ٿئي عمر پنهنجي سڃاڻي
- ۶- ڏني مهر سان جي ڏني ٿوڪي مايا
نه ڪر ٿون غريبن ۽ يتيمن تي چايا
- ۷- بکين جون بکون لاهه ڏيار ٿون ٿن
ڊڪائج اڳهاڙا نه ٿوڪي دعا ڪن
- ۸- ڏسين جي ڪٽي واهه ٿي ٿون آندو ڪو
ادا ٿون وڃين ان ڪي ڏيکار رستو
- ۹- جڏهين ڪوبه ٿوئي پلائي ڪري ٿو
ٿڌهين ٿوڪي آرام ڪيڏو اچي ٿو
- ۱۰- ٿڌهين پٺا پين ڪي خوشي چوله ٿيندي
پلائي جي ساڻن ڪرڻ نه ڪا ايندي
- ۱۱- گهران جيئن ڪو ٿوسان ڪري ڪو پلائي
ڪرڻ گهرجي تيئن ٿوڪي بي سان چڱائي
- ۱۲- پلائي ڪندين ٿان ٻارو لهنجو ٿيندو
پلائي ۽ جا ٻارڙا ڏني ٿوڪي ٿيندو

☆ پلائي ۽ رحبر ☆

بيت ۲۴ (ملزې امر حو ښار)

- ۱- مولکي کښون تي کمر ښاراد - ښار منجهان لي کوډ رڅاراد
شوش ئي هر هر وړون ډي ښاراد - مښتي امږ
- ۲- لښد ښتي وړون جڅمن اي پښتي - کښون ئي - مښارنم لولي ښتي
جڅې له مولکي کښالون وښتي - کمر مښتي امږ
- ۳- ښند کښې جي ډکو کاډم - کښون کښي ئي چالي لار
ښار منجهان ئي پاڅر پالښم - کښون مښتي امږ
- ۴- ئيس جڅمن ئي آډ ښار - دوا کړڼ لاء ئي ئي ئي
لښد ښتي رڅسي هډر شيار - کمر مښتي امږ
- ۵- صرح سالڅويء سار لڅالښ - کاډو پښو کښن ئي لڅالښ
وړون ئي پښو جو ساه جڅالښ - مښتي امږ
- ۶- لو کښي وړون سان آهي پلائي - پښون لاء کړڼان شکر سڅالښ
مږور له وښري ښيځي چکاڼي - مښتي امږ
- ۷- وډي جڅمن آډ وډو ښښس - مک وړان آډ لوکي، ډښښس
لوکي پښو جو ساهه چڼښښس - مښتي امږ

بيت ۲۵ (پلائي)

- ۱- کړڼ آهه اهر سښي سان پلائي
چکي آله اهڙي له اي آه کائي
- ۲- سښي مال دليا جا هت وړون چڼښښان
ادا چکر مان لوکي وډي سان امښان

- ۴۔ ڪرڪيا پير ٿين جا مٿو وٺن ڦري
مٿان ڪرڻون اوچتو پيون هيٺ ڪري
۵۔ آڻن ڏک ٿين ڇو ڪرڻن جي مٿان
ڪرڻو پٺا لڪري وار ٿين جي هٿان
۶۔ اڏهين شرمندون ٿيون ٻيون سي ٻئي
وڙهين ٿي جنهن شي لاءِ سا هٿان ٿي ويئي
۷۔ چڙهي سي هڪ ٻئي کي هليون ڏيئي پٺ
وڙهن جيڪي پاڻ ۾ ٿي ڇڏي اها جٺ

بيت ۲۳ (ٻڙي)

- ۱۔ ڏس هيءَ مذهبي ٻڙي جنهن سان اٽل ڏاڙي
- ۲۔ رات رهي ٿي خبردار ڪوٺا ماري ٿي بيشمار
- ۳۔ نانگ بلائون ڪري لاس ڪوٺا ڪري ڪو ٿي قياسي
- ۴۔ ڪوٺا به ڪن ٿا ڏاڍو زبان ڪاڏو ڪڍڻو ڪن لڙڪان
- ۵۔ گڏون جان ۾ ٿا کوٽين جٺ ڪٺ پڇڻا گهر ڇوڙين
- تسرو ٻئيءَ کي ڀڄو وڃن ۾ ٻڙي وڃو لڪن
- ۶۔ هيءَ مذهبي ٻڙي ڪور ٿي سا ڏي لڙي

- ۱۰۔ سدائون تو سر هو گذاري مچار
سدا آه ڪرڙو عراب ۽ عرار
- ۱۱۔ ڪري راجه پيڙهي سڄي ئي ڏئي
ملي آرو پڻ سڄي کي ٽپي
بيت ۲۱ (سچ) پاڻو ارون
- ۱۔ آءُ ڪڏهن ڪرڙو آندس
سءِ سدائون سچ اي ڏندس
- ۲۔ ڪرڙو ڇوڻا سان بس وڃاڻ
عتي هتي لس پاڻ لڄاڻ
- ۳۔ سڀي ڪرڙو ڪرڙو ڇوڻا
پاسي ۾ ڪو وڃي ڏندم
- ۴۔ سچ ڇوڻا سان ملندم بهار
ڪڏهن ٿيندس ڪوڻ سوار
- ۵۔ دولتي ڏي ارون ڪو. ڏئي

سچ سان وڻان دل ٽپي

بيت ۲۲ (پاڻ ۾ وڙهڻ نه گهرجي)

- ۱۔ اچي وڙهون پاڻ ۾ ارون آه ڪڏهن
ٿولڻاڻ ۽ ٿوڪون ٿوڙو وڙهائي چٽيندو
- ۲۔ سب ٿيڻ جهڙي جو وڃو هيءُ هنر
۽ هڪڙي هتي سڳي ايءُ کي هر ڪوڙو
- ۳۔ پيٽون هون پست ئي. آهيءُ بهن اچي
مياڻو مياڻو اس ڪري ٿيندي پيٽون سي

اهڙي آمله، شيء جي ڳڻتي جڳائي
 ڇڏڻ گهرجي ڪنهن کي تنهنکي ڦٽائي
 گندين عادلن کان پاسو نه ڪجي
 صفائيءَ تي هر طرح سدا ڏيان ڏجي
 بيت ۳۰ (سچ) پاڳو بهرون

- ۱- جڏهن ڳالهه ڪهڙي نه ڪنهن سان ڪجي
 ڏٺيءَ جو رکي خوف سچ چٽي ڏجي
- ۲- سدائين اوهين وات سچ جي هار
 اڻو سچ ڇوڻ ۾ بلاشڪ ڀار
- ۳- عقل ۾ اڪابر جي آهيرو اوهين
 نه ڏار ڪوڙ کي جاءِ جيءَ ۾ اوهين
- ۴- نه هرگز گڏو ڪوڙ کي سان سچ
 جڳائي ملائڻ نه ماڻڪ سان ڪچ
- ۵- اڻو ڪوڙ ڪاغذ جي ٻيڙيءَ مثل
 نه جابار ڪٽندي نه سهدي اڇل
- ۶- ٿيو ڪوڙ ڪيندڙو جي پٽرو ادا
 نه ڪوڙو پيو ليکيو او سدا
- ۷- سڄون ڀوءِ ڪهڙيون نه ڳالهون ڪري
 نه ٻي هرڪو چولس ٻري ٿي ٻري
- ۸- منو ٿو لڳي توڙي ظاهر ۾ ڪوڙ
 حقيقت ڪري ڏوڙ جي آه ڏوڙ
- ۹- لڳي سچ ڇوڻ ٿو ڏکيو پڻ اول
 مگر ان جو آخر عجب آه، قل

٦- ڪهڙو بدن مٿا جو ڌاري

عزم سان دولت گذاري

چاهي سبڪا دل ٿي سٺائي

وڪ ٿون ٿون جي بدن جي مٺائي

بيت ٢٨ (سٺائي)

١- چڱو ڪڍائي وڪ سٺائي سڌا ره اڇر

ملي مٿ لڱن کي ٿون وهجي ڏور مٿر

آئي آب سڙو مٿ جي ڪي ڏور سان

٢- مٿ جي ڪي ڏور سان ٿون اڳي ٿي اوجھل

ٿي ٿي واري ڪي آهي ڪتاب سندو ٿون ٿل

٣- اڏو ٿي سڙو مٿر سڙس ٿي سڙن ۽

سڙس ٿي سڙن ۽ سڙي چڱو ٿي اڏو

جي ڪاٺي ٿي اڏو اڏو ٿي اڏو ٿي اڏو

اڏو اڏو اڏو اڏو اڏو اڏو اڏو

بيت ٢٩ (ٿڌي رستي)

١- آهي ٿڌي رستي ٿڌي رستي ٿڌي رستي

چڱي شاھوڪار لاءِ اڏي ڪاڻ غراب

مال مٿا ڪهڙا ڪهڙا مٿ لڪ هجن

هيرا مٿي اڏو مٿا وٺس ٻيا رن

٢- ٿڌي رستي ڪي سڱر ٿي سڱر ٿي

ٿڌي رستي ڪي سڱر ٿي سڱر ٿي

٣- آهي ٿڌي رستي دولت سڱي سا

جيءُ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

بیت ۲۷ (صفائی)

۱- رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي
مُور ڪڇ نه ڪڏهن گدلائي

پاڻي مفت مُيسر آهي
تڏهن بت کي صفا ڪر ناهي
ناهي خرچ آلهيءَ منجهه پائي
رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي....

۲- نيل ميت سان وهندڙ بهتر
مهڻي خُوب بدن کي صفا ڪر
نهنجي آهي آلهيءَ ۾ پلائي
رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي....

۳- ڪن وهندڙ جي عادت جيڪي
اُچر اُچر رڪنن سي بدن کي
اوڏي لاهي نهنن کي اگاهائي
رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي....

۴- ڪپڙا صاف پيڪي جو بدن ئي
رڪي پاڪ داغن کان آلهن کي
نهنن کي ڪانه ٿئي ٿي ڏکيائي
رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي....

۵- اُڇي لٽي جي ناهي ضرورت
سادي سُودي سان ڪڇ پُورت
گهر جي رڳو ئي اُجلائي

رڪ ٽون پنهن جي بدن جي صفائي....

۱- چڱن جي سنگت ۾ وڌي مان شان
 چڱن جي سنگت آه. ٻارس سمان
 ۲- چڱن جي سنگت مان ملي ماڻهو
 چڱين عادتن جو ۱. رستو اهو
 ۳- سنگت ۾ سندو آهي ٻڙو ٽي ڏل
 رهج ٿو ان الهيءَ کان سدائين چٽل
 ۴- سنگت آه. ٻڙيءَ کي هر هنڌ ڏکار
 رهي ٿو ڪنگي خراب ۽ خوار
 بيت ۲۴- (جوڻا، بابت)

۱- سنڀالي هوش سان سڃاڻا جوڻا کان چلد ٻارو ڪر
 ڪهائي ۽ ڪري ڪوڪر ڪيري ٽي نيٺ ٻائي ۾
 ۲- ڏگر ٻيا ڏاه. ۾ ڪاڻي اکن ڏينگو وڌو ڏاهي
 ڪتابت جو سهر آهي اڏاڻا ڪر ڪر. آهي زر
 ۳- اري هيءَ آهي ٻڌ چالي ٻائي نيٺ ٻڌ حالي
 جهڳو ٻراڌ گهر خالي ٻائي ٽي ٻراڌ در
 ۴- شروع ۾ پير جيئن ٻائي ڏئي چڪو ٿي هرڪائي
 وڪي ٿي نيٺ ڦاسائي ڇڏڻ مشڪل ٿي اڪثر
 ۵- جوڻا جي جهڙپ ساڙا جي وري ساوا ۱. ٿيا وڻ سي
 وڻا ٿا- وُس لنگهه مڙي وڻا خانداني گهر

بيت ۲۵- (فضيلت)

چڱا چوون سان مڃ-جي پنهون جي هڏ ڪر. هلجي
 جهڳو پنهون جي هلندو سر- وڻ وڏائي سر- هڏو

۱۰. آدب جڏهنڪي ٺاهي - وٺي ڏهن آءُ
 عدا پاڪ هي ڏهن ٿي ٿرڻ آءُ
۱۱. آدب کان اوڻان ٻڌي - آءُ -
 آدب سڄي ٿي آءُ - ٿي ؛ ٿي
- بيت ۲۱ - (سٺا لفظ)

۱. ماءُ پيءُ جو چيو مڃي - سڌا آدب ۾ ٿي ٿي
۲. استاد کي مان ڏجي سڄي هڙ وڌي ٿي ٿي
۳. ۱۱ ۽ ۱۲ سان وڃي ٻار - ٿي سان ڪرڻ ڪڍي ٿي
۴. سويل - مڃي سويل آءُ ٻار ٻار ٿي ٿي
۵. ڪوڙ ٿي چڻي ٿي ٿي - ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي
۶. هن لکيو ٿي جو هليو - مائٽ مٽ ٿي - وڌو

بيت ۲۲ - (سٺا لفظ)

۱. صبح آءُ ٿي ٿي ٿي - آءُ ٿي ٿي ٿي
۲. ٻارا ٻڌا ٿي - ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي
۳. ٿي ٿي ٿي ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
۴. اول آءُ ٿي ٿي ٿي ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي
۵. مائي ڪا ٿي مڪتب وڃي ٿي ٿي ٿي ٿي
۶. وڌ آءُ استاد ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
۷. موني جڏهن آءُ ٿي ٿي ٿي - ٿي ٿي ٿي ٿي

بيت ۲۳ - سٺي سنگت

۱. چڱن جي سنگت ۾ گذارڻ سڌا
 جو صحت جو ٿي اوڻان آءُ

★ نیک نصیحت ★

بیت ۲۰۔ (آدب)

- ۱۔ آدب ذات آهي ڏانار جي
آدب پر آڻو سولهن سولهن سندسار جي
- ۲۔ آدب کان مهبت زيادهه ٿئي
زمانهه پر عزت زيادهه ٿئي
- ۳۔ آدب آدميهه ٿي وڏو راس آهي
آدب جهنگي آهي سو اي عيب آهي
- ۴۔ ڏڻيهه جو راءِ راجهه جو آهي
آدب سان ٿئي اي نه اهمت ڪامت
- ۵۔ آدب آدميهه ڪي ڪري سرخرو
آدب سان وڏي پڻ سندس آبرو
- ۶۔ آدب جهنگي لاهي سو حيوان آهي
آدب آدميهه جو عنوان آهي
- ۷۔ آدب وارو سڏجي سڀا سدا
چون اي آدب ڪي آياڻو سدا
- ۸۔ آدب جو پيارو ملو لام آهي
آدب آدميهه لاءِ اڪرام آهي
- ۹۔ پراون ڪي بهنجو آدب ٿو ڪري
سعادت جو پيدا سبب ٿو ڪري

آلن مٿان آسري طوطي ڪئي لڌوار
 سڻ ڇٽو ۽ جي ڇوڪار
 ۴. پٽن کي بهارڻ پيو ڏس قادر جو ڪم
 جهڙو چل چڱو ٿيو سائون ڳنڍڻو ڳم
 ٻاراهل خوشيءَ مان دم دم پري دم
 پتل مٿان پٽي آڱن ڪيا اچار
 سڻ هريءَ جي هولاڪار
 ۵. ڪاٺي ويٺي ڪم کي ڏس ڀوڙيءَ جا ٻار
 ڪٽيو ڪا لپاڻي همت ۾ ڀڃن جا ٻار
 هٿن گليلا هڪي هڪل ڪريو هاڪار
 مٿان لنگهڻي هوڙي عجب ڪيا لڙهار
 سڻ جهڙو ڇٽو جي جهولگار
 ۶. وطن مٿان مور ٿي جههڪڻ لڳو جهنگ
 سولهن ٿو سڙيءَ کان سڪو ڌڙو ڌنگ
 واکاڻيون واحد کي ڇهن چوري ڇنگ
 ٺهڻي ڪنهن ٺاريءَ ٿي ڪئي ڪاڏڙ ڪٽار
 سڻ ٽڪيءَ جي ٽوڪار

بيت ۱۸ (بادل)

۱. دم جهڙو بادل ڪيا بهارا
۲. ڪوڙين ڪئي دل خوش خوشحالي ڀڏن ڀڙ ڀڙا-ڙ جهڙو....
۳. وڇڙين ويس وسڻ جا ڪيتا سر سائون ٿيا ساوا-ڙ جهڙو....
۴. گل ڦل ڪاهه ٿيون گلڙيون واڙين پالڻ وراڻا-ڙ جهڙو....

٦. ساوڪ مٽي ڪهترا و عالمن ڪن رنهار

ٻانهون ڪهڏي پاڻ م ٻالهن ٻان هزار

عبرم لڳي هر ڪهڏن جان اڀري لهر ري لار

ساراهن ستار جهڙن آندو بس سهار ڪي

٧. آئي دم بس جي جهڙي سر عالي

پار ڏئي پاڻ آهي جو ڪري ٻائي

ڪرپان لهن قادر جي ڪهڏي وڌائي

سائين سدالهن ڪري ٻي مڙس لي

بيت ١٧ (بستت بهار ٻاڳو بهون)

١. رنهن مڙني ٻلن ڪالهن ل ل هار

انگڙ وارن ڪمڪهون ٽڙيا ڪن هار

ڪلهو ڪل ڪتاب جو هنڌ هنڌ ٿي هڪار

ڪلي ڪا ڪهڏي ڪئي لاس ملي لڪار

ڪل ڪولس ل جي ڪل ڪل ڪل

٢. آئي دم بس جي ٿي سڪا نار

مولو موڪرو وڃڻا چيل ڪل ڪل

ڪتريءَ ڪوشور ڪئي اڀا پندرو هزار

ٻالهن ڪن استان ۾ ٻلن جا دلار

ڪل ڪل ڪل جي ڪل ڪل

٣. آئي دم بس جي پڪن سرهائي

سندو ڪلار جهڙن ٻن وڏن وڏن وڏن

چرني ٽڙي چوڻي لاس ملي لالي

بيت ۱۱ (جبل ۽ ڏيئون ۲)

- ۱- برف ڀري آڪاس مان جبلن مٿي جا
ريلا ٿي وهي هلي گرمي ۽ ڪڏان سا
- ۲- جبلن کان پاڻي لهي لڏون کان وهن
وڏيون لڏيون نن مان چڙيون ڀرڻ ۽ ڀون
- ۳- لڏين مان شاعرون ڦٽن کوٽي ڪن سي واه
پاڻي کان ڀرڻ ملي ان ٿين اڀا ڪاه
- ۴- سمند يا ڪنهن ڀرڻ ۾ وڃر سا چڙي
جتي ڪري چوڙ ٿي ڪٽي لت چڙي

بيت ۱۲ (ڏٺي جي ياد ۱)

- ۱- ڏٺي سڳورو ياد ڪجي-نهن کي پنهنجي دل ڏجي
- ۲- لهي سڀني جي جوڙو سار-پالي جيئن ڪو پنهنجا ڀار
- ۳- مرون ۽ ماڻهون اهرئي سڀالي-ساري ڇڏي اهوئي پالي
- ۴- سڀني جو سو سائين آهي-ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
- ۵- ساري خلقت الهيءَ اُڀائي-سڀني سان ٿو ڪري پلائي
- ۶- اهڙو آهي سڄو سائين-ڪجي نهن کي ياد سدائين
- ۷- سڀني وڏائي پنهنجي ڳاڙون-ڌاڙي پنهنجي سان لاڙون

بيت ۱۳ (مينگهه ملهار)

- ۱- ڏٺي مهر جا مينهن وساء-پاڻي ڪيئن ڪي بهچاء
- ۲- ان سهانگهو ڏاڍو ٿيندو-هرڪو ٿورا کائي مڇيندو
- ۳- ڪاه ڪرندا گل ڦل ٿيندا-پکي خوش ٿي ٽپا ڏيندا
- ۴- ڳاڙون مڇيون ٿينديون متارون-ڪير گهٽرو ڏينديون پٽارون

بيت ۱۱ (جبل ۽ ڏيئون ۲)

- ۱- برف پوي آڪاس مان جبلن مٿي جا
ويلا ٿي وهي هلي گرمي ۽ ڪڍان سا
- ۲- جبلن کان پاڻي لهي ليون ٿا وهن
وڏيون نديون تن مان جڙيون پوءِ ٺهن
- ۳- ندين مان شاخون ڦٽن کوٽي ڪن سي واه.
پاڻي ٿا ٺوڪن ملي ان ٿين اڀا ڪاه.
- ۴- سمنڊ يا ڪنهن ٻيڙي وچو سا چڙي
جتي ڪري چوڙ ٿي ڪٽي ٿي ٿي

بيت ۱۲ (ڌڻيءَ جي ياد ۱)

- ۱- ڌڻي سڳورو ياد ڪجي- تنهن کي پنهنجي دل ڏجي
- ۲- لهي سڀني جي جوڙو سار- پالي جيئن ڪو پنهنجا ٻار
- ۳- مرون ۽ ماڻهون اهوئي سنڀالي- ساري جڳهه کي اهوئي پالي
- ۴- سڀني جو سو سائين آهي- ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
- ۵- ساري خلقت الهي ۽ اپائي- سڀني سان ٿو ڪري پلائي
- ۶- اهڙو آهي سڄا هو سائين- ڪجي تنهن کي ياد سدائين
- ۷- سڀني وڏائي تنهنجي ٻارن- ڌڻي پنهنجي سان لاڙن

بيت ۱۳ (مينگهه ملهار)

- ۱- ڌڻي مهر جا مينهن وساء- پاڻي ڪٿن ڪي بهچاء
- ۲- ان سهانگهو ڏاڍو ٿيندو- هرڪو ٿورا کائي مڃندو
- ۳- ڪاهه ڪرندا گل ڦل ٿيندا- پکي خوش ٿي ٿي ٿي
- ۴- ڪاهون مڃن ٿي ٿي ٿي- ڪهر ڪهڙو ٿيندو پٽارون

۱. پاڻي ۾ ڇو سمنڊ ۾ ڇو سڙي سارو
 بھڻ ٿوڻ پوڻ ڪري ٿو ڇو ڪارو
 ڏاڍو واءِ سمنڊ تي لڳي ٿو جڏهن
 ۲. ڪنڊارون وڃن ڪاچنڊيون ٿيون سانڌڻ
 راس ڪٽي ڪٽ پھڻ ڪٽي لار لاهي
 پاڻيءَ تي اٿڻ ڏيئي ڇو ڏار آهي
 بيت ۹ (ڇو ۽ پاڻي ۱۲)

۱. هئا ٻاهر پاڻي ضروري شيون
 آيا ڇو اٿس ۽ ڪي ملن بي ماڻھون
 ۲. وڏائيءَ سندس جا وڏا ٿيڻ
 ۳. حالت رکي ٿي اسان جي ڏاڻ
 ۴. اسان کي ڏي ٿي شال مڪھ ۾ ڏيئي
 ڪراون پادگيري سندس ۾ ٿئي
 بيت ۱۰ (جبل ۽ ٽڊيون ۱)

۱. ڏيئي آهي مدرست سان ڏيئي ٻائي
 ڪٿي ٿي مناعن ڪٿي ٿي لڙائي
 ۲. ٻيڻ واري ڏيئي آيا ٿي ڪا
 جبل يا ٽڪر عام ٿي ڪڙلي سا
 ۳. آهي ٿي ڇو ٿي ڪا ٿي ڪا ٿي ڪا
 سمنڊ ۾ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ۴. ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
 ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

بيت ۱۱ (جبل ۽ ڏيئون ۲)

- ۱- برف پوي آکاس مان جبلن مٿي جا
ويلا ٿي وهي هلي گرمي ۽ ڪڍان سا
- ۲- جبلن کان پاڻي لهي ليرن کان وهن
وڌيون لڏيون تن مان چڙيون پوءِ ٻون
- ۳- لڏين مان شاخون ڦٽن کوٽي ڪن سي واه.
پاڻي کان پوکن ملي ان ٿين ٻيا ڪاه.
- ۴- سمنڊ يا ڪنهن ٻيڏي ۾ وڃو سا چڙي
جتي ڪري چوڙ ٿي ڪيئي لت چڙي

بيت ۱۲ (ڏٺي جي ياد ۱)

- ۱- ڏٺي سڳورو ياد ڪجي-نهن کي پنهنجي دل ڏجي
- ۲- لهي سڀني جي جوڙو سار-پالي جيئن ڪو پنهنجا ٻار
- ۳- هرون ۽ ماڻهون اهرئي سنڀالي-ساري جڳهه کي اهوئي پالي
- ۴- سڀني جو سو سائين آهي-ڏک سڀني جا سو ٿو لاهي
- ۵- ساري خلقت انهيءَ اُڀائي-سڀني سان ٿو ڪري پلائي
- ۶- اهڙو آهي سڄاهو سائين-ڪجي نهن کي ياد سدائين
- ۷- سڀني وڏائي پنهنجي ٻارن-دلڙي پنهنجي سان لاڳون

بيت ۱۳ (مينگهه ملهار)

- ۱- ڏٺي مهر جا مينهن وساء-پاڻي ڪيئن ڪي بهچاء
- ۲- ان سهانگهو ڏاڍو ٿيندو-هرڪو ٿورا کائي مڇمندو
- ۳- ڪاه ڪرندا گل ڦل ٿيندا-پکي خوش ٿي ٿيا ڏيندا
- ۴- ڪاڻون مڇن ٿينديون متارون-ڪير گهٽيرو ڏينديون پٽارون

۲۔ پاڻي پوءِ سمنڊ جو سڄوئي سارو
 بيهڻ لڳو ٿورو ڪري ٿيو پري ڪارو
 ڏاڍو واسمنڊ لي لڳي ٿو جڏهن
 ۳۔ ڪنڌون وڃن ڪاڇنڊون لهرن سان لڏهن
 راس ڪٽي ڪٽ پٽ ڪٽي ٿا ٺاهي
 پاڻيءَ کي اٿڙ ڏئي ۽ ڏور ڌار آهي
 بيت ۹ (ڏون ۽ پاڻي ۱۲)

۱۔ هسوا ٻاهه پاڻي ضروري شيون
 اُٻارون اٿس جي ملن پسي ماڻهون
 ۲۔ وڏائيءَ سندس جا وڏا لڏا پٺا
 لڏ طاقن رکي ٿي اسان جي ڏان
 ۳۔ اسان کي ڏي ٿاڻ مڪه سر ڏسي
 ڪراون ٻاڏگيري سندس جيئن ٿئي
 بيت ۱۰ (جبل ۽ ٺڌيون ۱)

۱۔ ڏئي ۽ آهي لدرت سان ڏوڙي ٻائي
 ڪٽي ٿي مٽامن ڪٽي ٿي ٿرالي
 ۲۔ ٻيٺ واري ڏوڙي اُٺاڻين ٿي جا
 جبل يا ٽڪر عام ٿي ڪوٺجي ٿا
 ۳۔ اهيءَ ئي ڏون مٽامن ڪوڪا لهرن ڪن
 سمنڊ جون لهرن لڳن اٿن مٽي لڏ
 ۴۔ ڪسي ۽ ٿي لڏ ٽڪرا لهرن ٽڪرون
 ڇڙن لڏمان ڏيئي ڪڪري ۽ پٺيون

بيت ۶ (عجب نظارا)

۱. ڏسي دلڀا ۾ عجب نظارا - سائين جي سگهه سمجهه پيارا
آب ۽ ڌرتيءَ تي اسرار - جوڙيا سائين ۽ سڀ جنسار
۲. آب ڏي ڌرتي لڙا ڪرايو - سچ چنڊ ڏي پٺ ڏيان ڌرتو
سڀني لارن سنڌي نظار - جوڙيا سائين ۽ سڀ جنسار
۳. راتين پٺيان ڏينهن اچن - جهڙن پٺيان روز روشن
ڪڏهين ڀالڻو ڪي ڪڏهين ڪار - جوڙيا سائين ۽.....
۴. وٺا وٺا اونا آهيو - آباڻا - ڦهين ڦهين پٺن بڻا
گل قبل ميوا ڪڍين گلزار - جوڙيا سائين ۽ سڀ جنسار
۵. جبل لڏيون ۽ ڇهه لاهه - سمنڊ لاءِ ۽ لڏيون واهه
ارڻ ڙا سڀ ڌارو ڌار - جوڙيا سائين

۶. جڳهه جو چرندو عجب چلي - سڳو چوي ٿو اتي اتي
ڪري نه ڪوئي سگهي شمار - جوڙيا سائين ۽ سڀ جنسار

بيت ۷ روشن ڌارا

۱. واهه ڙي ڌارا گل ڌارا - روشن ڌارا چاڪي وارا
۲. سانجهي ۽ ناڻي لڪرو ٿا - آب سڄي ۾ پکڙو ٿا
۳. ٽمڪو ڇهڪر ساري رات - ڪڇي اوهالجي ڪهڙي رات
۴. رات لڳهي يا باقي چا - اوهين اٿا ۽ رات اها
۵. جوت اوهالجي جي نه هجي - واهڙو ڪر رات منجهي

بيت ۸ (ڀون ۽ پاڻي)

۱. لڏيون وهڪري ۾ لڏا آئين جو
وهيو لٽ سمنڊ ۾ وڃين ڏوي ٿو سر

قد رت جي ساراھ

بيت ۛ (انبرٹ ویاو)

- ۱- صوح جي چڱي ڀول آهي ڳوٺي.
 ۲- کسي خاصيت ۾ راضي نه ٿي.
 ۳- اول ليارو اڪري وهڻو ڇڏين.
 ۴- ٻيهر ٻيهر اوتار ڦٽي ٿي ٻڌين.
 ۵- ٿورو ٻارا هڪ ٻئي ٻنن ڏم وڃن.
 ۶- لڳاتار صوح ٻيون ٻيون ڳوٺ ۾.
 ۷- ٻي ٻي ٻي ڪن ٻين ٻين.
 ۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۲۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۳۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۴۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۵۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۶۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۷۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۸۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۱- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۲- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۳- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۴- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۵- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۶- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۷- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۸- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۹۹- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.
 ۱۰۰- ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي ٻي.

۵۔ ٺههجي مهر سان دل جي اڇڙال باغ ۾ ايندي بهار
ٺو جهن لسي لڙا ڪئي سو داڻا ڦولڻو ڦلڻو

۶۔ ٺههجي پڄاڻت تي ٻيو آهيان ٻولي من کرس ڪو
مان غيما مجبور آهيان روح جو ورسان ڏاڍو

بيت ۴۔ (ڏهنجو ساڌل)

۱۔ ٺههجو مان ساڌل سدا منهن جو سڪي سردار ٺون
آءُ لافس ۽ ٺل ڪامل ٺئين ڪر ٺار ٺون

۲۔ مان بکڙو بک ۾ مگر ڇڪو جو ٻرو ٻنڌار ٺون
آءُ پيا پيا پياس ۾ مون لاءِ اهرت ٺار ٺون

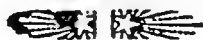
۳۔ اٽڪ ۾ آهيان اگهاڙو ٺي ۽ ٻڪيڻڙو ٺول ٺون
آءُ ڇو ڇو ڇوڙو ٻڙين منهن جو آڌار ٺون

۴۔ ڏندڪي ارباد برجيان واکا ويراڻي ڪري
منهنجا مالهي ٻههجي هت سان ٺههڪي ڪر گلزار ٺون

۵۔ آءُ اٺ ٺارو ڇهون ڇوليون ٺران ڪيئن ٺوه ان
راجھ جي ٻيڙيءَ ۾ ڪر ملاح مون کي پار ٺون

۶۔ ٻههجي اڪو آڏو پسان ٿر ٺٽس جيست هو ٺاڪ
نور ٻههجو ڪر اچي دل جي اڳيان ٺروار ٺون

۷۔ ڇو ڇو ڇو ٺي ٺئين مان آهيان ٺوان سان ٺريل
حد کان بيحد ڏالار آهيان ٺن ٺههٺهار ٺون

۳. حڏهن وٽن تي واءِ اچي ٿو. ٻن ٻن مان پراڻا اچي ٿو
ٻن ٻن جا ڇهه ڪارا. قدرت وارا

۴. ڇهه ڇن ۽ ڇهه ڇن کولي. ٻه ٻه ڪوئل ٻولي ٻولي
دور لڃن لامبارا. قدرت وارا

۵. عجب بهار ٻوليون نادل. اولڏون ٻوس ٻوس ڪن ٿاڻل
واڻي ٻڪن وسڪارا. قدرت وارا

۶. قادر قدرت منجهه سهار ٻي رنگ هيءَ رنگ رڃارو
ڇيٽن جا ڇهه ڪارا. قدرت وارا

۷. مالڪ مزار ٻي مندر آهي. اکر سب جي اندر آهي
ڏاهن منجهه. دتارا. قدرت وارا

۸. ساس اندر جو ساس ڪڇي ٿو. ٻوس اٽل ٿاڻ وڃي ٿو
مڙهن ماريءَ وارا. قدرت وارا

بيت ۳. (سڏا جو صاحب) [ضمعا]

۱. اٺن سڏي آهن سڃاهو ڏو اٺن ٿو ڇو ڇو
هاڪ ٿو ٻڌي ڪي اٺي مان ڏو ڪان آهن هليو

۲. هڪ ٿي مالڪ ٻولي منجهه ٻولي ٻولي ٻولي
سب مون ٿي اٺ ٿي سڃ ٻي اٺ ٿي سڃ ٻي

۳. اٺن اٺن اٺن آهن ٻولي ٻولي ٻولي ٻولي
اٺ ٿي ٿو ٿي ٿو ٿي ٿو ٿي ٿو ٿي

۴. اٺن ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو
ٿي ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو ٿو

★ پرارتنا ★

بيت ۱- (پاچارو)

- ۱- آساني عال لي هر دم سڃاها پاچه پنهنجي ڪر
پلارا پال پنهن جي سان آسان جو پاند پالو پر
۱- پليل آهيون نه اون پنهنجي ڪلاسان راه روشن ڏي
آسانجو هيءُ قدم ڪڇڙو نئين رستي لي سائين ڏو
- ۲- چڱائيءَ ۽ مدائي جي سڃي ساڃاه صاحب ڏي
پلو ۽ بهتري جنهن ۾ سدا سا شال پارو-ون پر
۳- پڙهون جهڪي ڏهاون دل لي عمل ٿئي علم سان شامل
نهن سر چاهه پيدا ٿئي فضيلت ۽ اذب خاطر
- ۴- ڪڇيءَ کان ڪر اگر پيدا آسان ۾ خير خواهيءَ جو
دنيا ۾ خلق خدمت کان نه پائون بدگي بهتر
۵- ڪهي جهڪي گهرون ارکان اي ڏاڙ ڏيهه کي ڏيندڙ
سدا پر-پر ڏور پنداري- اي دانا ڏاڏگر داور

بيت ۲- (قدرت وارو)

- ۱- رمل جولي ٿور نظارا سڀ ڪن لهندي ساراهه - قدرت وارا-
ڪوٺان ڪوت بڻائين ڏوليون سهمين سج چنڊ تارا ڪٿيون
چنڊر آسمان پارا- قدرت وارا
- ۲- گل اندر سرهاڻ ڏريان ٿو - موئين سان مهوراڻ ڀريان ٿو
هيرا لعل هزارا- قدرت وارا

جڳا ساهرن رکڻي ۽ ڏاوي روپ، جي ويندي هئي ٿيئي
 اُح صرف عيش عشرت جي ٻڌلي سمجهيو وڃي ٿو ۽ ماڻھ
 ۾ جيڪا ٺاهي ڪري ڀرجي ويندي هئي انهن ٺاهن
 ۽ ڪيائين ڪنوارن سان جيڪر ڏهر ڪوڙ وڃي ٿو سر
 ڪيئن کان ڳڙهو ڪوڙهن انهن ڪنهن لاءِ جرابدار پهرائڻ
 لهر آهي سرڪار ۽ سرمائيدار ڀرو لهر سماج سڌارڪ ۽
 اُح ها سڌو سمجھ ٿيون لهر اولاد جا مالت چن ڪسي
 وڌا ماڻهجيءَ ورائي وڌار آهي ۽ وٺن ٿا ڇوڪرن (ڏوٿرن)
 لاءِ اولهون اوليدار، چوڻ ٿا ڪا چنيس مارڪيٽ ۾ يا
 شراب جو لهر ٺيڻ لڳي رهندو آهي. لهر نه آهن چن
 وٺ بلڪ، پرشتاچار ۽ بيماليءَ جو ڏن ڀرو ڏهڪا ڪالي
 پر وڇولا ۽ غريب ۽ صفا غريب آهي نه اڳيون ڏهني آڱر
 ڏيکاري رهيا آهن انگريزن واري، اڳ واري سادگي
 ڪڏهن ڪي بسند ڪانهين هڪ ٻئي ڪسي ڏسي هرڪو
 پيا هي ٿو نه اڳيان اوچو ٿيان. اڳ ۾ اوچو ۽ اصل اهو
 ليکيو هو جنهن ۾ ظلمت، ظلمت، ظلمت، مذهب ڪا
 مان مريادا وغيره گڏ هوندا هئا. اُح اوچو ۽ اصل ٿوراڻو
 (مادان) اهو آهي جهڪو آڱوڙب آڱوڙبيءَ، ٺٽن،
 ڏهن ۽ ٽارن ۾ درست ڪلاس لهر ۾ هجي.

هي اهيتي آهن اسان جا اعمال نه ڀرو اولاد آوارا نه
 ٿيندو ۽ ويچار ڪمڻ نه وڌندو. اولاد، ڪٽنب، سماج ۽
 هي ستيا ناس اڳواڻن ٿي ڪئي آهي.

انهيءَ ڪڇي سان بچڻ کان ويندي جوانيءَ سوتو بازار اسڪول، ڪاليج، سينيما، ورسين، ميلن، شادين پارٽين، محفلن، مجلسن ۾ پاڻ سان گڏ يا اڪيليون به اچائيندا ۽ انهيءَ اُگهاڙپ سان بازار جي سودي سڙيءَ وغيره جو ڪم نه ڪندارين ڪنڀائن تي ماڻهن مقرر ڪري رکيو آهي. قدرت جي نيمن اُڀوسار ٻارهن کان ڇوڏهن سالن جي اندر ڪنڀا بالغ ٿي وڃي ٿي- ترشنا ۽ امنگ اُنهن ٽينس ٿا اُن جي امنگن ۽ خوشين جو ڏهه سال ڏيڍوالو ڪڍي سندس جوانيءَ برباد ڪئي وڃي ٿي اها ڳالهه بظلم آلم آشڪار آهي ته ڪنڀا جي روئي راجا جي گهر ۾ ڪانه آهي ڪنڀا جي ڄمڻ وٺڻ سان ئي پيءُ کي ڀڪه آهي ته هيءُ گهر سندس ناهي سندس گهر آهي ساھڙا. جتان کيس هري اڻڪرڻو آهي پوءِ به پنهنجي گهر کان اڌ چار کيس مھروڙ رکڻ لھو به ڪو انصاف آھي. لڳائين جي دل جون دالھون ۽ اندر جون آھون مائٽ ڄاڻن سمجھن ۽ ٻين ڪول- ٿا ڇا سمجھي بچھي به ڪنڀائن سان ايتو قهر ڪرڻ سوڀ پنهنجي ئي اولاد سان الڌير ڪرڻ. ڇا لھو ڪيڏو نه اُگرو پاپ آھي. اھڙي پاپ ڪرڻ وارا ڀلي ڪٿي سونن ٿيڻ بگهه دان پڇ ڪن ڀلي اُڀا هجن ۽ يتيمن تي ديا آڻي اُنهن جا دڪ دور ڪن اھڙن ٻچن جو ڦل هڪ لڳائيءَ جي هٿن پاپ جو پراشچت لھو ڪري سگھي. ڀارت جي لاري

انهن سڀني اِراڻن جي ڄڻ آهي ڀارت جي ناريءَ جو نرادر۔ نياڻهن سان لاحق ۽ اسي لاصافي، اڳ ڄا بزرگ مائٽ اولاد جون شاديون ننڍيءَ عمر ۾ ڪرائي ڇڏيندا هئا اڄ اولاد جا مائٽ چون ٿا ته هيڏڙن ننڍڙن کي شادي ڪيئن ڪرائي اسان جا بزرگ ته هئا پروف ۽ اُڻ پڙهيل جاهل.

اڄ آزاديءَ کان پوءِ زماني ۾ سڃاڻي آيل آهي. آزادي ملي آهي ته تعليم، اخلاق، هٿ، شڪتِيءَ جو واڌارو ۽ ترقي ڪريون ڪين آزادي ملي آهي اڃاڻي اڳهاڙپ اُڏلڻي ڏيڻ ۽ اخلاق هٽ ٿي عيش عشرت ڪرڻ لاءِ اڳ جي بزرگن جي ريتن رواجن بلڪ هر هڪ ڳالهه ۾ وڌو ڪو راز سمايل آهي ۽ گهڻو لاپ پڻ آهي. ننڍي عمر ۾ شادي ڪيل ڇوڪرو آوارا ٿي رلڻ پڻ ۽ خراب صحبت ۾ ڦاسڻ پڌري پنهن جي جوابداري مخصوص ڪري سڃڻي ٿي ڏنڌي واپار ۽ ڪم ڪار کي جنم ڏيندو هوندو. انهن کان سواءِ ڇوڪري ۽ ڇوڪريءَ (گهرو ڪندڙ) جو ٻار ۾ اچڻ کان جيڪو پيار جو نالو ڄڻاڻو هوندو سو سڪ ۽ محبت وارو عمر پڻ اڻوت رهندو هوندو ڇوڻي آهي ته ڇڻڻ کان لپڄاڻ آهي. سس لولهن کي لپائيندي، پاليندي ۽ هاڄ ڪم، اُٺڻ وهڻ، ٻهڙڻ پوڻ، ريتن ريت سڀني ڳالهين کان چڱيءَ طرح واقف ڪندا

کني نڙي سميت ۱۹۹۴ع ۾ اچي ناليءَ شهر
اٿس. انهن ۾ اٺن ۱۹۴۷ع ۾ اوچتا لڏاڻو ۽ اچي شهر
ان لڏاڻا ۾ رهيا آهن. انهن ۾ ڪري نال به مان
رهجي آهي. باقي هتي رهندڙن ۾ ڪي ڪي
ڪونهي ڪنهن لاهان ۾ اچي چڏي ڪري اچي
سجڻ ۽ ساڄي وڃائي به ڪري رهيا آهن.

اڄ ڪڏهن انهن لاهان ۾ اچي نڙي ۽ لڏاڻو
اچي ٿو ۽ ڇوڪرا ڪري پيا آهن. آڙا آهن ۽ رڻ
پيا هي ماڻ تڏهن ٿو ڏوڏ ڇڏن ۽ گهر ڇڏي وڃن
وري نه ماڻ سورن ۾ اچي اولاد ڪڍي ڪا سالي
ساڄي ڏي ماڻن جي ۱۱ وڏن اچي نڪال ٿو. پوءِ
صحيح آهي ۽ ”ٻار ۾ ڇوڪرو وڌيڪي لاهان آهي.“
انهن مان ٿاڻ آهي ۽ انهن ماڻن ۾ ڪي ڪي ۽ اڄ
ڪي نڙي لاءِ ڪو قدم ڪونه ٿا ڪن. هاڻوڪا
اچي ڪي ماڻن ۾ هڪ اڏي ڇڏي اڪل ٻار ڪندا
هڪڙا ٻار ماڻ پڏي ڇڏي ڏس اچي ڪو نه ٿو
ڏوڏ اولاد اچي ۽ هڪڙا هڪڙا آهن.

اڄ جي آڙا پڻي ڪو نه ڪري ۽ اچي اچي اچي
ڏس، سالن ۾ اچي ۽ اچي ڏس، وري ڏس ۽
ڪونهي ڪل ڪل ۽ ڏس ڇوڪرو ٿي ۽ ٻار ڇوڪرو
ڇڏي ڏس وغيره.
پوءِ اچي اولاد وڃي ۽ سڄي ۽ سڄي ڏس ۽

الڳ الڳ مزددار ٿيندو هو الب ان قسمن جا ٿيندا هئا هڪڙا ٻالي الب ٻيا ٽپڪو الب يا شاخ ٻالي آهي هوندا هئا جنکي ڪچا پٽي مٽيءَ جي مٿن ٻر بند ڪري اصر جي ٻنڌ ۽ گدرو وجهي ۽ هيٺان مٿان ٻپ (گاهه) ٽپئي ڇهه ٽپنهن بند ڪري ستن ٽپنهن ڪولبا هئا ۽ ٽپڪر اهو جيڪي وٺ ۾ پائينهن پڇي هيٺ ڪرندا هئا هتان جا الب حيدرآباد ۽ ڪراچيءَ وڪامڻ لاءِ جاب وٺندا هئا ۽ الب ٻُڌپ لي وڪامندا هئا.

رڳاوت جو به ڪم به هوسڙيءَ ۾ گهڻو ۽ سٺو ٿيندو هو. مسلمان گهڻو ڪري ڪلھن ۾ رڱيل ڪپڙو وجهندا هئا جنهنکي اجرڪ چوندا هئا. قسمن قسمن جون اجرڪون تيار ٿينديون هيون لڏهنڪا سراءِ گاديل پات (رضايون) سوسيون بالڻيون گريون وهاڻا ٻيا به ڪيئن رڳاوت جا نه وٺا ڪپڙي جا تيار ٿيندا هئا ۽ ڪٿي ڪٿي جا سوداگر خريداريءَ تي ايندا هئا پوءِ نه پهلو مل سهجواڻي ۽ مڪي شهوڪرام جن سارن ۽ چالورن جون مشينون، الڳ الڳ وٺيون. تنهن کانپوءِ نه واپار هيڪاري وٺڻ لڳو ۽ ڪٿان ڪٿان جاماڻهو خريداري لاءِ ايندا هئا رڳاوت جي ڪپڙي ۽ چالورن جي ڪپڙي هر هڪ شي جو ڪاپو وٺڻ لڳو سڄو چانورن ۽ رڱيل ڪپڙي سان گڏ سفيد ڪپڙو ڪرپاڻو منائي وغيره به خريد ڪندو هو.

اسين نه اهڙيءَ درجي ۾ پڏهجي منڙي جنم آستان هوسڙيءَ

منائيندا هئا هڪ ٻئي کي مٺايون ڏيندا وٺيندا هئا. مهرم واري مهيني ۾ آشورا ٿيندا هئا جهنگي حشر چوندا هئا حشر ۾ دردل لچائيندا هئا تابوت سينگارِي. ڪيندا هئا رات جو ٻي اڏائي ٽين بجي سوتو اهو ٺامشو هندو به وڃي ڏسندا هئا هندن کي ڏسي پاڻ خوش ٿيندا هئا شيدائين جي گهرن ۾ وري چنڊ چوڻس ٿي يا جمع جي ڏينهن تي مهر مان وڃندو هو. چٽي وڏا بند ڪاٺين جا وڃهي باهه جا مڇ ٻاريندا هئا ۽ واڙ چـڙڙي جهوليوندا هئا ۽ اچي انهن باهه جي مڇن ۾ جهول ڪندا هئا اهو ٺامشو به ڪيترا هندو رات جو ٻي ٽين بجي سوتو وڃي ڏسندا هئائين ڏرو به ٻپ ڪونه هوندو هو ٻيڙي پاڻ ۾ دل وٺرائيندا خوش ٿيندا گهر موٽيندا هئائون.

هر هفتي جمع جي ڏينهن شهر جي ٻاهران ميدان تي ملاڪڙو لڳندو هو. (ڪشتي راند) ملاڪڙي ۾ دهل ۽ شرابون وڃنديون هيون انهن جي آواز تي ٺهلاوانن ۾ ڦڙ ٿي ۽ همت ٿيندي هئي ۽ هڪ ٻئي ۾ زور آزمائي ملهون وڙهندا هئا. شهر جي آس پاس جا ۽ اٺن ڏهن ميلن جي پنڌ تان هندو خواجه مسلمان هاري ناري زميندار رئيس سينيون اُنن ۽ ٻين گهوڙن تي چڙهي اهو ملاڪڙو ڏسڻ ايندا هئا چوگرد وڏو شاهي گول ماڻهن جو ٺهندو هو ماڻهن جي پٺيان وري گهوڙن ۽ اٺن تي سوار اهو ٺامشو ڏسندا هئا. گهوڙن جي هٽڪار اُنن جي ڪرامت ۽ دهلان

سڀواڻي چنڊ ۽ لارون ۽ اسي ٿاڻي وراڻو ڏاڏا ۽
 جيڪو ۽ ساڻو سندس اندر ۽ ڪو ڪم ڪي سڏو ۽ ڪو ڪم ڪي
 خوش ڪندا هئا. ٻالائين وقت ۽ روز ڏسڻ ۽ ٻارن جا مڙ
 لڳا پيا هوندا هئا ۽ سندن ڏور ۽ ڪو ڪم ڪي ڪن ٿاڻي
 ٻوڏ لاءِ ٻاڻي پريدا هئا ۽ سڀاڻي ارادار يا ڪو ڪم ڪي
 ڏهين تي وٺن اچن ڪم ڪن ٿاڻي ۽ ڪو ڪم ڪي ڪن ٿاڻي
 لڳس آس لڳس ٿاڻي ۽ ٻاڻي ڏاڏا ڏاڏا ۽ ٻاڻي
 ڪم ڪن ڪندا هئا ۽ ڪو ڪم ڪن ٿاڻي لڳس ٿاڻي ڪي
 لڳائي ۽ ڪو ڪم ڪي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي
 ڏوڙي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي
 هتي ڏوڙي ڪي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي
 ڪي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي
 ڪي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي ٿاڻي

[illegible]

واست جو وجهو هو صبح جو ڇهين بجي واپس اچيو هو
 پاڻ به ڳالهائون ڪندا عرس ٿيندو هرڪو گهر ووالو ٿيندو
 هو ان وقت ڪهڙو نه پرڀر ۽ سڪ ميل ميلاب هڪ اڻي
 به هوندو هو. هرڪو پنهنجو پاڻ کان خوشيءَ به مڱهن
 هوندو هو وڏا وڏن سان لڏيڙا لڏين سان ڏاڍي قرب
 ۽ پيار سان ملندا جهلندا هئا ۽ وڏن جو لڏين کي ادب
 رهندو هو. لڏيا وڏن کان ٻڌندا هئا. شهر جا پراڻا مڙس
 ۽ مکي اڀر سڄو لڏيا ڪندا هئا اڄ والکي راءِ ڪونه
 هلندو هو جنهن جو ٽوھ هوندو هو تنهن کي سچ چئي
 ڏيندا هئا ٽوھي ثابت ٿين واري کي اڻي اڻهي همت
 اڏي سڄيءَ پنڃاڻ کان معافي وٺي پوئتي هٽي يا
 راءِ (لڏي) لڏيڙو ڀرندو هو ڪن حالتن ۾ ته اڏي اڻي
 سڙائون ۽ مار پڻ ملندي هئي. سڀئي جهڳڙا پنڃڻ فيصل
 ڪندا هئا. پوليس چوڪيءَ تي ڪور ڪور وڌندو هو.
 ساهي صوبدار ۽ ٻيا پوليس وارا پڻ پنڃاڻ کان لڏايا
 ٽڪندا هئا. شهر ۾ اڪو ۽ اڏي هوندي هئي دان پنڃ
 ۽ ٻين ڪهرن جو نه هي شهر آٺڙو هو. شهر ۾ اڏا فقير
 جهلن جا جهنڊ روز ايندا هئا مڪي شيرڪرام يا ٻي
 ڪوڏمل کان چئي وٺي موديءَ کان اچي سڏو وٺندا
 هئا ٺهراڻ ۽ چندرام مودي هئا جهنڊ ٽڙوائي هوندو
 هو جو شهر ۾ جيڪي سڙون ڦل فروت ميرا ۽ الڄ ايندو
 هو تن کي اڪال ڪرڻ ان ٽڙوائيءَ جي هت ۾ هو.

لهاوردري آچي هوڪو پائيدو هو (اي ٻائي ساڙو پيو
 هار ٽڪائي ۾ ڪٽائي سي) اوڙيء مهل ڪد ڪد لپٽا
 ٽڪائي ۾ ڪٽاڻو وٺي ويندا هئا-ون. راس ۾ ۾
 چالوڪيء ۾ ٿيليء جي ڪٽاري سي ميدان ۾ رهي
 وئي ۽ ڪٽي ۽ لپٽ ڪٽوڙ ۽ اڏون ۾ ڏهڻيون والدين
 لپٽائون هون. هوراج گومرام ٻڌي جي آمان ۾ لوراڻ
 اوڪمندو هو ۽ اُهي اوڙيون ڌاريء جي ٿان ۾ اٿن
 ڪٽين لپٽو هو. اهڙي ۾ ڪوئي ٿي ۽ اُهو
 ايندو هو چو لپٽ ٿئي وڃو هو. راس ۾ اڏائي ٻائي
 آچي ٿان هڪ ٻئي کي سڏ ڪري ڏاويء جي ٿان ۾ وڃو
 هو ٿيلو ٿو سولارو ۽ اها سڌاڏاري راس ۾ آواز سان
 سڏيندا هئا ۽ هار جاگرتي آي.

ٿان ۾ هڪ ٻائي واس ٿوپ ۽ ڏلهون ڪٽيڻ ۽
 جهالڻون ڏڪڙن جا آواز ٿي ٻائي آسان ٻارن ۾ ڪوڙ
 واه چومبو لڳندو هو ڀڳت موچند ٿيلو ۽ ٿرول سولارو
 آسان ٻارن کي ماد ڪرائي ۾ سڀاڻن وراهڙ ۾ لڪي
 اڏندا هئا ٿيڪر ۽ مٽلاي ملي مائي ٿئي-چولدا هئا سٺڪ
 جوڪو پيو ۾ ٿي. ٻڌاريء ۾ چوڻيا ملندي هئي. چالو
 روت، پيرتون (مڱر وٺل) جھڻن سڄيء ڀڳت ۾ وراهڙ
 ۾ ويندي هئي ٿيڪن کائڻ جي منع هوندي هئي ٿيڪن
 ڪسي ٿيڪي آڙو ٿيلو آواز ڪندو هو (ساڙو سٺڪ ٿو
 آڙو وٺي کائي هئي ۽ گهر ۾ کڻي آچي هئي. آڙي

وارا ٿياريءَ اتي مٽائيءَ جون وٽيون ڇاهون پري رکندا
 هئا ۽ اڪڙي وراڻيندا هئا اسين ليدڙا هوندا هئا-ون
 مٽائي واري ٿاڻا موش ٿيندا هئا-ون ۽ اواچند وارا
 سال - سال لعل صاعب جو بهرائڻ ڳڻنديون - ڳڻنديون
 ڪرائيندا هئا ۽ ڏيکيون ڇاڙا ڇڏيندا هئا ۽ ڪٿان ڪٿان
 جون مٽيون ڪاٺ ۽ ڳڙن اٿڻ اينداون هيون. شاهي
 بازار ۾ اندر اڪر جو اڪاڙ هو جنهن ۾ جڳن جو جهوار
 شاهي ٿاڻو ۽ وڏو بهر جو وڻ هو جنهن جون ٿارون ۽
 ٿار مٽائيءَ جي ڪپ واري بهر سان مليل هئا مطلب ته
 بازار جو چڱو حصو بهر جي ڇالو سان ڀريل هو. اڪر
 جي اڪاڻي ۾ لعل صاحب جي ايندڙ چوٽ چڱندي
 رهندي هئي. اڪاڻي جي سامهون ڀڳت ڪهون آچار ۽
 پاڙ لاهي وڪڻندو هو ان سان گڏ چٽن جا ڪوهر
 وڏي ريندو هو وڪڻندو به هو ۽ مهمان (وڇائڻ) جهڙي
 شهر ۾ مٽاريءَ لاءِ ايندا هئا تن کي سڏ ڪري چٽن
 جا ڪوهر ۽ سکر پياريندو هو. - ڇو ٿينهن سندس اهڙي
 ٿڌو هو ٿڌو ڪوٺو ڪٿي وٺو سکر ڪهو ٿيندو هو. اسين
 ٻار به وڃي سکر ۽ ڪوهر وٺندا هئا-ون. گهڻن کي -
 سڏ ڪري ٿڌو هو بازار جي ڇوڙي وٽ ٿورو اوري
 وري به اڪاڙ (مندر) پيلارام جو هو جنهن کي ڀڳت
 ٻيلي جو اڪاڙ چوندا هئا ان ۾ هر ڪو چنڊ -
 پيچات طرفان ڪٺا هو پر سادو راهو هو ۽ جڏهن پاڻو

وڌو سان چڙهيءَ لڳندي پڙي هومڪ مٽي ٿيندي هئي
 نه بيهڪون به لڏڻ واري رانجهه پئي ايندي هئي ڪٽارو
 ئي ٻوڇڻ سان سامهون نظر ڪجي نه شاغي رستي جو
 ساڄي پاسي ڪهدار جو ڏٺو ۽ کاٻي پاسي (ٻوليس ڇوڪري)
 ٿاڻو هئو اڳتي وڌڻ سان سڀني ڪول مڪيءَ جو ڪرد
 ۽ باغ هوندا هئا ڪرد ئي ڇو ڏينهن ٿڌا وڃندا هئا
 پاڻيءَ جي ٻرڻ ۽ سٺان ڪرڻ لاءِ الڳ ڪرڻون هونديون
 هون ڪاڏيون هي پاڻي پيئڻ لاءِ سرڌ ٺهيل هوندا هئا
 پڙيءَ لاءِ اهي ڏيئيءَ سر ڪٽارو ڏيئي هليو نه سامهون
 هڪڙو ٻيو هر شاغي وٽ ڏسڻ به ايندو ان ٻيو هي وٽ
 هومڪ ڪٽڻ مسافر اچي آهائس وٺندا هئا ۽ ڪالهن وارا
 ٿاڻ وارا سڙين وارا پاڻي ۽ ڇي وارا واپاري به ان
 ٻيو هي وٽ هومڪ واپار ڪندا هئا ۽ پڳهون بيگهون به ان
 وٽ هومڪ ٺهندون هون. ٻيو جي سامهون ئي ۽ بازارون
 لڪراندو هون هڪ لڪي ۽ ٻي وڏي شاهي
 بازار. بازار جي ساڄي هٿ تي ٻيو جي سامهون پاسي
 هي ڪرلي ۽ ڏالسي جماليءَ جي ڏوت وارن ٻوڇين
 ڪيرلماڻهي وارن هي ڪرلي هئي. ڪولن ئي اتي
 ٻيو وٺندون چلمون مٽيون ٻيون هونداون هون. ڏيئيءَ
 ئي سان ڪرڻ لاءِ اولهاري به هون ان ٻورن شاهي
 ۽ ٻيو ايندو هر ۽ ان جي ڪوئيءَ لسي ٿول ٻن
 ۽ سان ڪرد هر ٿول ڏرمائر هوندا هئا
 نه مع ڪاله هئي. ٻوڇين ڪڍولاءِ

هوسڙيءَ جو مختصر اٿواس

اسان جي سولھاري سنڌه علائقي جي حيدرآباد ضلع
 حيدرآباد شهر کان ٻن ميلن جي مفاصلي تي (قات)
 اھ ڦليليءَ جي ڪناري تي هوسڙيءَ نالي هڪڙو
 ننڍڙو ريلويڪ شهر ھو. هيءُ شهر پکيڙن ستن درويشن ۽
 نان وارن جي ڀومي هئي ان وقت جي باد تي اچي ۽
 اهو دوش اکين اڳيان ٿو ڦري ته ائين ٻيو باسي ته سڙڪ.
 لوڪ ۾ به اهڙي عوج ۽ بهاري مشڪل ملندي هوندي
 ڦليليءَ جي اِي ڪناري تي ڏاڍي خان جماليءَ جو ننڍڙو
 ڳوٺ هو. ان ڳوٺ کان اڌ ميل پري هوسڙيءَ جي
 ريلوي اسٽيشن هئي. باعزان اچڻ وارن ماڻهن کي ڦليلي پار
 ڪري هوسڙي شهر ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اهڙي (لوڪا) ايندو
 هوندي هئي. ان اهڙيءَ واري کي پاڻي چئبو هو.
 کيس هڪ ڀيرو ٽامي جو پٽ ڏيئي شهر ۾ داخل ٿيو
 هو جيئن مراڪ شرار کي به سيراڻديءَ پٽ جو ڀيرو رکي
 مرلوق مان سڙڪ لوڪ اُماڻبو آهي تيئن هن سڙڪپوري
 جهڙي شهر ۾ پٽ ڏيئي پوءِ داخل ٿيڻو ٻولندو هو. اهڙيءَ ۾
 چڙهن سان ڏسبو هو ته ٻنهي ڪنارن تي پير جي وچ
 هيٺان ٻوڪن کي پاڻي پهچائڻ لاءِ ٺار چڙهيل هوندا هئا
 جن جا سربلا آواز ڪن ۾ گولجا ڪن رس وٺائيندا بي
 ڪناري تي پهچبو هو. سالوڻيءَ جي موسم ۾ پاڻي جي

بال برهماچاري پيٽ لاءِ ٺاھڻ

جڏهن وڪرم سنه ۱۹۷۱ تراڻ سنه - ۱۹۱۴

ڳوٺ هوڙي لعل، حيدرآباد سنه

اڪيائو ڪيڏانهن ٻاهر اچي وڃي ڪولہ سگهندو آهي
 لڪر وري ڪمڻ ٿي ڪو شوق آهي. دلایا جي سڀني
 ٻارن ۾ ٿان دور ٻنهن جو رام آہ ٻنهن جي رهاڻ لہ
 ڪمي ڪا لہا لہ دہا پڙهي ٿي ۽ ٻنهن جي ڪمڻ آهي
 سندس جمالي عالم ٻئي چڱي ۽ ڪمڻ ۽ ڪي ٿي
 جن ۾ جهاڙن ۽ ڏاڏن ۾ وڌواس لاهي آڏا ساڌو سند
 لہ وٺس جهاڙ لہ اڀدا ٿيا آهن ۽ چوڻدا آهن. لہ جنهن
 ٿورو واري هن ٿورو جي جمالي عالم آهي
 عجيب بڻائي آهي ٿين ۾ ضرور ڪا لہ مٿيا لہ ڪمڻ
 هن ٿورو جي جمالي عالم لہي ڪمڻ ٿورو
 ڪاٺيندو آهي. اڏا، لڪرا ۽ اڏا لہ ڪاٺس اڪڙا ڪمڻ
 رسر ٻار ڪري ويندا آهن ٻار ٻار انهن ڪمڻ لہ ڪمڻ
 آهي ٿين ٿوري لہ وٺي ڪمڻ ڪمڻ ڪمڻ
 ان مان اڏا لڪڙن ۽ سڙداسن ٿي پڙهي ٿي
 دان ڪمڻ ڪمڻ آهي هن وقت ڪاٺس ڪمڻ ڪمڻ
 ٿي لہ ٿي سڳهي ان ڪري ٿوري ڪمڻ ڪمڻ
 اٿس ۽ ٿوري ٿي وٺو آهي ۽ ڪمڻ ٿوري ۽ ٿوري
 اچن ٿا ۽ جهاڙ ٿوري ڏاڏو ۽ آسڻ وٺي وڃن ٿا.

کاڌي جون جهڙون کان لاء ڏيندا اٿس پر ان جي
 دل وٺڻ لاء ڌرتي سونڀا طار ڪڍي ۽ ڪين واپس ڪندو
 آهي ۽ چوندو اٿن ته گهر ۾ اٿن ڪي وڃي کاراڻو.
 سڄو ڏينهن دالهرري وڪڻندي وٺن چڱي چهل پهل لڳي پيئي
 هوندي آهي. پاڻ به الهه ڪم ۾ وڌندو ويٺو آهي
 ڪم کان سواء پاڻ کي وڳاڻو ۽ بيمار سمجهندو آهي.
 سندس هاڻي مس هائيءَ والگر سڀاء جو اڪل سادو
 پوشاڪ صرف پٿارن ۽ قميس گڏجي (بديان) يا سڙيل
 (جگيس) نه کيس پائڻ ٿئي ڪانه اچي ٿوريءَ کان سواء
 ٺڪي سر اڪل نه وڃندو. اڄ جي رواج موجب چوڪراڻن
 مٿي اڳڙاڻن ۽ ٽنگن اڳڙاڻن وار ڪڍي جهاز لاء ايندڙن
 نه مٿن ڏاڍو غصو ڪندو آهي ۽ جهاز نه پائيندو اٿن.
 چوندو اٿن ته سلوار يا پٿارن ۽ اولي پائي ايندڙن نه جهاز
 لڳندي نه. ڪانه لڳندي. اڄ جي فشن رواجن سمن
 ئي ۽ مڇي مائس واپرائڻ لڳي ماڻهن سان غصو ڪندو
 آهي ۽ ڪيترا جيتي سائس ويهي جيت ڪري کيس
 پٽائيندا ۽ بدھن جي دل بهلائيندا آهن
 مطلب ته سڄو ڏينهن وٺس وٺو لڳي پيئي آهي. سندس
 بدن مضبوط ندرست ۽ سڀني اندرڻن ۽ عضون سالم
 هوندي به شارڪ شڪتي تمام ڪمزور اٿس جو ڪم
 ڪرڻ اٿڻ وهڻ يا هلڻ چلڻ ۾ ڦڙي ۽ چالاڪي بلڪل
 ڪانه. اٿس جنهن ڪري اڃي سهارو کان سواء

پئي ۽ کاڌو نه کائي نه ڪيو پڙهي ڏانءِ ڪڍي بي وجهن ۽
کاڌو کائي وجهن سندن ڏاڏي به اهڙي ڪا ڪرامت آهي
جو ماڻهو جانورن کان مڙهي ۽ اڪرهن کي به ڏاڏا وٺي
وجهن ٻين کي نه جانورن کي وٺس وٺي اچي هڻو
اهڙائي وجهن.

خاص ڪري مٽي ۽ اڌ مٽي ۽ سنج اوباري مٽي جو
سور ۽ سائي پيت جو سور وغيره کي نه ڳرهن بيمار
وارا جيڪي علاج ڪري نڪجي ٻون ٿا سي به وٺس
اچن ٿا ۽ سڀني کي هڻو ڳهمائي ڏاڏو ڏهندو آهي
سندن سڙو به هٿ جي طاقت کانهن ٿينهن هڻائي نه
اهڙو ڪو دڪي هڻندو آهي نه ان جي گهر به هلي
وهندو آهي. ڪي نه کيس وٺي ويندا آهي ۽ وري
نه حطاط سان ڇڏي به ويندا اٿس. سول اسپتال
۾ به ڀڙهي ۽ هي حالت به کيس ٿاڻي به ڀڙهي اسپتال
وٺي ويندا آهن ۽ وري ڇڏي ويندا اٿس ۽ چولدا آهن
نه ڪڍن روا نه ڪڍن سٺ جي دعا هوندي نه ماڻهو
جلد ٿيندو، ماڻهن جو مڙهي چڪو وڃي وٺس آهي ڪٿا نه
کيس بهسا ڪٿا ۽ کاڌي جون شيون ڏهن ٿا. مگر ڪنهن
کان ڪڍ ڪنهن وٺندو آهي جيڪو وٺس ٿا ڪٿا نه
ڪندو اٿس ان تي لاراض ٿي غصو ڪندو آهي
سڙندو اٿس نه وري اٿس بهن جي سڃا ورائو يا ٿاڻي
ان ڪري ڪيترا ماڻهو به وري سڙدا آهن ڪي

جڏهن پاڪستان بڻيو تڏهن سنڌه ماڻهيءَ کي ڇڏي
 اجهير آيا۔ ون پگت اعلوچند چالو، جي ڪٽلي ڪٽي
 دهلي گيت کان ليا بازار لائين ڦرندو هو ۽ رستي ۾ چالو،
 وڪٽي ڪوٺي ڏکي ڏٺو هوس ته ان کي جهاز رکي
 هٿو گهمائي سندس دڪ، دور ڪندو هو.

ننڍي عمر ۾ جو کيس بيماريءَ مان تندرست ٿيندي
 هئي پر اڇڪو ٿيو هو سو هن عمر ۾ هلندي هلندي
 ٿورو ڪٽي پير اڙڪيس ته بدن کي جهلي ڪين سگهندو
 آهي ۽ بعضي بعضي ڪري ۔ پوندو آهي ۽ چڱيون
 چوڏون اينديون اٿس ۽ زخمي ٿيندا اٿس ته انهن جي
 ڪا به پرواهه نه ڪندو آهي. اهڙي لڙيل شرار هوندي ته
 ڪم ڪرڻ جو چاهه گهڻو هوندو اٿس تنهن ڪري وري
 به ساڳيو سنڌه وارو ڪم دال پوريءَ جو پر هڪ هنڌ
 ويهي ڪندو آهي. سندس دال ۾ اهڙي ٿي شيري ۽
 سواد آهي جو ڪٿان ڪٿان جا ماڻهو خاص سندس دال
 کائڻ لاءِ هلي ايندا آهن۔ سندس هٿ ۾ اهڙو ڪو جس
 آهي جو ڪنهن به دڪيءَ کي هٿ لڌائون نه دڪ دور۔
 دال جي ڌنڌي ڪندي هرروز ڪيترا ماڻهو صبح سانجهيءَ
 وٽس جهاز پارائڻ اچن ٿا ۽ پاڻ به وٽيءَ خوشيءَ سان
 ڌنڌي جو خيال نه ڪري پهرين دڪيءَ کي هٿو گهمائيندا
 آهن هاڻي ته هر بيماريءَ وارا دڪي وٽس اچن ٿا. ننڍڙن
 ٻارن کي ڊاڇوڙي ۽ نيسي لاءِ جهاز پائڻ. ڪو ٻار ڪر نه

ٻڪ پيل اٿس ۽ لڏائي ۾ ڪا مٽيا منجهس هئي جنهن
 کان پاڻ ۾ ٻڌل اٿن وائڻ هئا جو ڪڏهن ڪا ڳالهه ٻڌڻ
 مان ڪندا هئا ۽ اها سڄي ئي ٻولي هئي ۽ جڏهن
 هوسڙي ڇڏي مائٽيءَ ۾ آيا ۽ اُتي ٻاڙي ۾ چيٽنداس
 ٻوڙيل هو پٽ ڪپڙي جو ڏٺو ڪندڙ رهندو هو ۽
 ان وقت ماڻهو وڃڻ ۽ هي ڏٺو ڇي ڇاڙ ٻارائيل لاءِ
 ايندا هئا پر چيٽنداس رات جو نند ڦٽائڻ ڪري ۽
 ڏانهن جو ٻاهڙي ڏٺي هي گراڻڪي ڪري ماڻهن
 سان اهاو ڪري چوانو هون ۽ مون ڇاڙ پائڻ چئڻ
 ڏي آهي ۽ ٻيڪ لعلچند ڄاڻي ٿو ان وقت وڃو ماڻهن
 چيٽنداس هي ڳالهه ٿي وشواس رکي ٻيڪ لعلچند وٽ
 ايندا هئا ٻيڪ ڪن گهڻو ڀڄندو هو ۽ آڻ ڇاڙ ڪول
 ڄاڻان ان ڏي ماڻهو وشواس ڪن ڪندا هئا ۽ واهي
 لٽائيندا هئا. ٻيڪ ۽ ڇاڙ ڄاڻندو ئي ڪول هو پر ٻوڙ
 ٿيا هئا ٻه ماڻهي ڪٿي ڇڏيندو هو ۽ ڏٺو جو سور گهڻي
 ٻاڙي لاهي ويندو هو ۽ اتي ڪي ڏسي ٻڌي ڏي ايندا
 هئا شا ٻاڙي ايندا هئا ڪڏهن ڪس بهال لاهي
 ڇاڙ ڪڇي سڙي ماما صاحب چيٽنداس ڇڏي
 ٻه ڏينهن لاءِ ايندا هئا ۽ اُهو کان ڇاڙون وٺي
 ۽ ڪرڻ لڳو ۽ نروال ڏياري وغيره وٺڻ ڏانهن
 وڃڻ ۽ ماڻها ڪٿي ڪٿي هئا واهي ساڙيندو هو ۽
 اُهو ئي استعمال ڪندو هو.

ڪنهن به ڏهر لاءِ ڪري ٻڌا هئا. ڇهه ڪي بهاريءَ
 ورار ٿي لهن جي ٻچا به آسرو مهر ڪو ٿيندو هو.
 اعليٰ چڻا بنا جن به ڀليڪه جي بهاريءَ به ٿي سرڳواس
 ٿيا. ان وقت ان سالن جي ڪري مهر به ڀليڪه به ٿي
 بهاريءَ ورار سندس ڪاڪو پڳت شامنداس چوندو
 هو ته جي ڪرو هري پڳت به ڄم وٺي آڻي
 سندس هالدر سڌ ٻڌ هري پڳت جهڙو ٿي آهي. اعليٰ چڻا
 ڪي بهاريءَ مان جهڙو به آسرو ته ٿي پڳت شامنداس
 سڄي رات وڃي مسائن به لپسيا ڪرڻ لڳو ۽ صبح به
 انهي ڪيس ٿاڙو بالالين ۽ ڦيٽو رکيائينس ۽ پاڻي پڙهي
 لهن به ڪو وڃي پيارائينس ٻاڪو اعليٰ چڻا لڳو ٿي
 اٿيو به ڪيس ٿورو سباب ٿي به ڪو به هالدر هو ته
 به ٻڌو ڪندو هو. ڇهه سالن جي مهر به سڪول به داخل
 ٿيو ۽ ڇهه درجا سنڌي پاس ڪري اچي لڏي ۽ وهيءَ
 به ڪم ڪار ٿي لڳو سندس ٻاءُ پڳت بهلاج جي ولايت
 وڃڻ کان پوءِ دال پوريءَ به ٿڌو ڪندو هو سپاءِ به
 ٺاڻو رستم دل امام سادو قد چوڻو بدن البت واکرو
 اڪيون وڌيون صورت ۽ چڻيءَ مان ائين به معلوم ٿي ته
 سچو به درويش آهي ۽ درويشن جي ستن آهي
 درويشن جي مٿس راجهه آهي ۽ سندس هال مان ٿڌو
 ٿو نه ڪرڻا جي به ڪا مٿس وڏي ڪرا آهي شادي
 ڪانه ڪئي اڃان. پڳت شامنداس جي لڏي هوندي

کری کڈھن کٽي۔ کڈھن کٽي۔ ویندو ضرور آهي
سندس ڏهڻي واکيان کي آهي سمب کري آهي کي
جڏي آهي سندس رهڻي ڏهڻي سياه ۽ ڪن مان آهي
تاسا آهي نه هتي ۽ هڪ لڪل لعل آهي.

ڦوٽ :- هن سڌ ڀرڻ کي چاليهن سالن کان لک
لک آهي نه ڪو بهن ڏي ڀرڻ (ڀڳڻ) ڇو ڀانڊار
ڌار ڪرڻ ڀر اها مڏوڪا مان اڃان ڀرڻي ڪاڏي آهي
مڪڏھن سندس جھري ڪڇ ٿي نه سگھيو نه سندس
سڙواس لھڻ کان پوءِ سندس گھڙو، عزازن ۽ ڀرڻي کي
وڌي آهي نه سندس ڀڄي ۽ ڀڄڻي ڪاڏي مان
جيڪا ڪنن لڀيل آهي نه ڏهن کي ڪڏھن ڀرڻي
ڪاڏي ڀر لڳائي سندس ڌار ڌورڻ کي لڳ لڳي
ڀرڻي ڀر ڀڄي ۽ آهي ڀڄڻي ڀڄڻي ڀڄڻي

جيولوجي جي پڳت لکيند

پڳت لکيند جو ڄاڻو ۱۹۷۰ع کان پوءِ
۱۹۱۳ع ۾ غور ٿي ۽ پڳت ڀرڻي ۽ ڀڄڻي
ڀڳت ۽ ڀڄڻي ڀڳت ۽ ڀڄڻي ڀڳت ۽ ڀڄڻي

سکي ٻي سر ڪرڻ نه سگهڻي ڪولھين اول اول سويل اگھائي
 سگھائي يا سخت بيمار ٻوڙ جي حالت ۾ آھي. ان کي ۾
 ئي رھيو ٻيو ھوندو آھي. مٿ مائت گھر ھلڻ لاء بيماريءَ
 جي حالت ۾ گھڻو ئي اچي زور ڪندا آهن مگر ڪنھن
 جي گھر ڪول وٺندو آھي سندس ٻائيچر چوھڙيل ۽ ان
 جا گھر وارا اچي ستائيندا اٿس نه ماڻا گھر ھلي رھن آھن.
 ۾ ڪول وٺندو ٻيوئي آھن ڪي ڊڙڪا ڏيندو ۽ ناراض
 ٿيندو آھي جيئوئيڪ اھڙو گھر ائين ڪڍي ڇڏي آھي.
 پٺون جي ئي گھر والکر اٿس جو روئي ٻائي اٿاھين لھي
 ملندي اٿس ٻي ڪڏھين اول سويل نه گھر ۾ آھي. رھندو
 آھي مھدي ماس ايندو چڪر ھڻي گھمي ڦري وٺندو ٻي
 وات گھر ۾ نه رھندو ھمرد نه جھڙس ڪو وراڻو ھوندو
 سرار ۾ ھلڻ جي شڪتي نه ھوندي آھي. شل نه ڪڍي
 ٻڌائين نه ڪو بيمار سيمار يا ڏکي آھي نه ان جي دل
 وٺڻ لاء ھلي وٺندو ٻاڻ بيمار ھوندي جي ھلڻ جي ٽوھنق نه
 ھولندس نه پاڙو بچ ڪري نه ٻين وقت ھمردي ڪرڻ
 ضرور وٺندو آھي. مھمان نواز نه سندس جھڙو نڪر ٿيو
 نڪرڻي ٿيندو مھمان جي خاطري نل وڃان سان ڪندو
 ۽ مھمان آھي نه خوشيءَ ۾ آھي. ٻيو ماڻھو ڪيترا مھمان
 سندس بسترا بچسا ڪڍي ويا ھولدا ڏھين نه مھمان جو
 آڌر سٽڪار تمام سٺي ٺھولي ڪندو آھي. سٽنگ ڏي
 نه سٽر لاڙو اٿس روزانو سٽنگ ۾ وڃڻ لاء پاڙو خرچ

پڳس بهلا چراغ سن ۱۹۵۵ع جي ڪامر ڪاٺيءَ
 کان ورتل چمڪر سن ۱۹۰۵ع هو - ڙي آغا، حيدرآباد سڌ

۱. ڪيترو دٻر سان هڪڙي ڏينهن رات جو پار هين اچي
 ان سانگي ٻنهن جي دوست جنهن سان ولانت ۾ جهڳڙو
 ٿيو هون ان سان گڏ اوچتو اچي اڪتو سندس ايترو
 وقت اڪيوار پاڪستان ۾ رهڻ جو مطلب اهو ئي هو ته
 جيڪي ڳوٺ جا غريب جن ۾ لڏڻا جي سمور ٿي نه هئي
 ان کي ٻاڙو شرح ڏيئي لڏائڻا هتي اچي ۾ اچي پارهن
 مهينا کن چالو. جي ڪٽي ليا ٻار ۾ رکيائون ڏٺو سڌو
 ڪندو هو جو هتي ۾ سندس چالو. ڏاڍي مشهور ٿي
 وئي ۾ جو ڪهر ۾ سندن دل اصل ڪالهه اڳي هئي
 سو وري جهڙو هليو ويو آلي جهه مهيا ڪن خوب پورهيو
 ڪيائين پر آلي ۾ دل نه لڳيس ۽ وڃي احمدآباد وسايائين جتي
 گهمندي گهمندي هڪ جهڙي دلي دروازي جي ٻاهر
 دٻيڻ وڌ ٿي ورتائين ۽ چالو جو ڏٺو چالو ڪيائين
 پنهنجي پاڻجي چهرڙ مل ڪي ٻار وٽ رکيائين ماڻهن
 گهڻو ٿي چيس ته هتي چالو جو ڏٺو ڪول، هلندو پر
 هي اوچ مڙس مڙار ڪول ۽ وڏي لکن سان ڪم ڪي
 لڳو رهر هت جو نه ڪڇي ڪان سخي ۽ دالار هوندو
 هو سندس هت ڏٺو ٿي هر ٻل آهن پر وٺڻ جي هير ٿي
 ڪانه اٿن. هن سڄي زندگي پورهيو ڪري پسند
 وهائي پير ڪهائي پنهنجي سرپر ڪي سڪي ۽ آرامي ڪول
 ڪيو مگر اوڪي ۽ سوڪي ۽ ٻارن کي مدد ڪرڻ ۽ دان پيچ
 نيرت بالرائون ساڌو ارهه ۽ لياڻن کي ڪارائڻ ۽ پنهنجي

آندرو رهڻي وار جديدو ڏڪر اڙهن ڪڍل آهي. ڀڪس
 ٻهلاجرام کي اعائي جوڙوي لڳل هراڊي هئي نه ٻههڻي
 ٿرڙڪن (اڳڪن) جي باد ۾ گهڻي (ڪلي) جيترو جلد اسي
 سگهي اولرو جلد اهرابان پر اوچتو ئي اوچتو سنه ۱۹۴۷ع
 ۾ پاڪستان ٺهيو ۽ بادگار جو وڏيل ڪارند ئي نه سگهيو ۽
 لڏپلاڻ شروع ٿي وئي. ڀڪس ٻهلاجرام سان عيذالله
 هندستان اچڻ لاءِ تيار نه ٿيو. باقي اسان ٽيهن ئي ڏور
 اڙڻ لڳو نه ٿرڙڪن هار مان ڀرڻ ايندس. مولڪي ڀڪس ئي
 نه هئي اسان کان ٻههڻي جان چڙاڻ ٿي چاهي اسان
 روالا ئي وينداسون نه هئي ۽ پٽي ۽ ڪنهن ايندو. مون سنه
 ۱۹۵۰ع ۾ اوهان نه هار ۾ هئي ۽ ٻههڻي هڪ ئي ٿي ٻڏي.
 ٻهڙي مون ئي غصي ٿيڻ لڳو ۽ پياليون نه مان سڀني
 کي لڏائي ڀرڻ ايندس مولڪي اڃا غصي ڪم ڪرڻ لاهي
 مولڪي ڀڪس ئي نه هئي ايندولي ڪنهن نههڻي لاءِ
 کي وٺس ڇڏي اسان به چٽا روالا ٿياسون اسان آڪٽولر
 ۾ هئي اڄمير آياسين. لاءِ کي انڙي لاءِ ٻڏي آيو هوس
 نه مٿان ٻهلاچ هون نه اچي نه اوهي ۽ ٻيالي ايندو پر هن
 نه ڀري نه ڪنهن ماڻهو سان لاءِ ڪي ڪڏهه ڪلي
 ۱۹۵۰ع ۾ هڪاري ڀڪس ئي نه هئي هاڻي بلڪل
 بندو هٿان ڪيترادن چلبون لکيون هيون پر ڪو
 سندس ڪم نه ايندو هو. جڏهن سنه ۱۹۵۰ع پاڪستان
 ٺهڻ ۽ سرڪاري ٿي نههڻي لاءِ

دعتو جوڳي پنهنجي گودڙي ويڙهي اسان پنهنجن ڀائرن
کي ڇڏي ڪيڏانهن نڪري هليو ويو. ٿورن ڏينهن کان
پوءِ خبر ملي ته مائليءَ جي شهر ۾ دالپوريءَ جو ڌنڌو پيو
ڪري. پوءِ ته اسين به گهر جي جڳهه مسواڙ ٻي ڏيئي
مائليءَ آيا-مون.

اسان جي مائليءَ اچڻ کانپوءِ پهلاج دالپوري بند
ڪري ڇانهه جو ڌنڌو اختيار ڪيو. سندس هٿ ۾ شيري
۽ سواد هوندو هو جيڪا به شي ٺاهيندو هو ته بالڪل
صفائيءَ سان ۽ خرچ کان ڪين بچندو هو پر جي ٺاهڻ
۾ ڪا غلطي يا نقص ٿي پيو ۽ کيس سواد نه آيو ته اها
شي ڦليليءَ ۾ پروان ڪري ڇڏيندو هو وري ٻي نه
ٺاهيندو ۽ ان ڏينهن ڇوڙي ڪري ڇڏيندو هو- ڇانهه ۾
هي چڱو مشهور ٿي ويو جو ڪٿي ڇانهه جي راڻي هل
هوڻل واري جي پاسي ۾ پرمتمنداس ڪپڙي دارن جي
دوڪان ٿي ٿي رکي هوندي هيس ۽ گراهڪ ڀڪا پنڊجي
ويا هئس جو ڪنهن ڏينهن ڇانهه ٺاهي ڪٿي اچڻ ۾ دير
ٿي ويندي هئس ته ڪاريون پيا ڏيندا هئس پر ڪنهن ٻي
جي ڇانهه نه پيئندا هئا. اولهاري ۾ وري جهٽ پٽ
ڪلفيءَ ۽ آئسڪريم مائر ليار ڪيو هو. همڻي بندو مددي
جدا. ڪمائي ڪري هيءَ راجمل جو قرض لاڻو ۽ جڳههون
آجهون ڪيون ويو ۽ پٽ انهن جڳههون جي وچ ۾ پٽ پيل
هو سو خرچ ڪري سنه ۱۹۴۶ع ۾ گهڻي ٺهرائڻ جو ڪم

ٺڪ ٿي ۽ اڪهڙا ملڪ اچي ٿڌ ٿي جو هندو ۽ ڇا پڻ
 مسلمان به ڏيندا ۽ ڇا هٿن ۾ کڻي هڪ ٻئي کان اڙي
 ٿي جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. ڳوٺ ۾ انهن ٻنهن جو
 خاص رواج ڪوڙ هوندو هو. ڪو اڪڙو اڪڙو شاعروڪار
 ٻنڌ ڪهرالهندو هو پر ٻيلاج جي شاديءَ تي ڇا به ٻنڌ
 ۽ ٻنڌن کولائي ٻيلاجي ۽ اڇڙو ۽ رنگ لڳاڻو ڇو سڀڪن
 جي واس ۾ راند واه جي وائي لڳي ٻئي هٿي سرڪس
 (ٻيٽو) وڏي شان مان ۽ سٺيءَ ڌام ڌرم سان لڪو هٿي
 شهر جا ماڻهو لندا اڙي وڏا ٻيٽو ۾ شامل هئا سڀني
 کي اڻاهه عوشي لڳي ٻئي هٿي ڀر ڏهوت راجا ٻيلاج
 جي ٻيٽاليءَ تي اڇڙي ڏنهن مڙن کي عوشي ۽ مڙي
 مڙ ڪا ڪا ٻي آئي سندس سرڻ تي سٺا ۽ ٻي لڳا.
 لڪر شادي عوشيءَ سان گڏوڏي ڏهوت راجا ڪندڙ وڏي
 لاڏي ڪوڏي ٻنهن جي ڪهر آڏو هرڪو مٺ مائٽ ٻار
 دوست عرش ٿيندو ٻنهن جي ٻنهن جي ماڳ وڃي سڄي
 ٿيو پر هن ٻار کي شاديءَ جي عوشي ڇو ڏسڻ ۾ نٿي
 ڪا ٿي آئي. ڳوٺ جي شادي ڪندڙ ڇاڙ ڏنهن مائٽن
 ۾ نه ڇاڙ ڏنهن ساهران ۾ وري سندس مائٽن مان ٻيٽون
 ٻارن جي آڇ وڃي زال وڃي مائٽن ۾ نه کيس وري ساهران
 ۾ وڃڻ اوي پر ٻيلاج جي آڻا کي سڄي عوشي ڪا
 هٿي هن سڄي عوشي ڪا اڻهڙي ڪا اڻهڙي ڪا
 ڇو ان مڙن ڪا ٻي ٻي ٻي ڇو وڃڻ وڃي وار ۽ هٿ

ٿر ۾ ڪوئي ڇوڪري ٻڌهنجي ڳوڙهي ويڙهي اسان ٻڌهن ڀائرن
 ٿي ڇڏي ڪيڏانهن نڪري هليو ويو. ٿرون ڏينهن کان
 ٻڌهن ڇوڪري ملڻ مائليءَ جي شهر ۾ دالپوريءَ جو ڏندو پيو
 ڪري. پوءِ ٻه اسين ٻه گهر جي جڳهه مسواڙ ٿي ڏيئي
 ٻه مائليءَ آهون.

اسان جي مائليءَ اچڻ کانپوءِ بهلاج دالپوري بند
 ڪري ڇانهه جو ڏندو اختيار ڪيو. سندس هٿ ۾ شيري
 ۽ سواد هوندو هو جيڪا ٻه شي ٺاهيندو هو ته بلڪل
 صفائيءَ سان ۽ خرچ کان ڪين ٻڌندو هو پر جي ٺاهڻ
 ۾ ڪا غلطي يا نقص ٿي پيو ۽ کيس سواد نه آيو ته اها
 شي ڦليليءَ ۾ پروان ڪري ڇڏيندو هو وري ٻي نه
 ٺاهيندو ۽ ان ڏينهن ڇوڙي ڪري ڇڏيندو هو ڇانهه ۾
 هي چڱو مشهور ٿي ويو جو ڪٿي ڇانهه جي واڻي مل
 هونل واري جي پاسي ۾ پرائمٽاس ڪوڙي وارن جي
 دوڪان ٿي ٿي رکي هوندي هيس ۽ گراهڪ پڪا ٻڌجي
 ويا هئس جو ڪنهن ڏينهن ڇانهه ٺاهي ڪٽي اچڻ ۾ دير
 ٿي ويندي هئس ته ڪارڊن پيا ڏيندا هئس پر ڪنهن ٻي
 جي ڇانهه نه پيئندا هئا. اولهاري ۾ وري جهٽ پٽ
 ڪلفيءَ ۽ آئسڪريم مانڊو ڪيو هو. همٿي بندو مددي
 خدا ڪمائي ڪري هيمراجمل جو قرض لاڻو ۽ جڳهون
 آڇيون ڪيون ويو ۽ ٻڌانهن جڳهين جي وچ ۾ پٽ پيل
 هو سو خريد ڪري سنه ۱۹۴۶ع ۾ گهڻي ٺهراڻي جو ڪم

ڏک لي ۽ اڪيچار خلق اچي گڏ ٿي جو هندو ۽ ڇا ۽
 مسلمان به ڏهتا ۽ هار هٿن ۾ کڻي هڪ ٻئي کان اکر
 ٿيڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. ڳوٺ ۾ انهن ٻنهن
 خاص رواج ڪول هوندو هو. ڪو اڪڙ ٻيڪر شاعرو
 ٻنڌ ٿورا مٺو هو پر بهلاج جي شاديءَ تي ڇا به ٻنڌ
 ۽ ٻنهن ٿولا آلهڙيءَ اهڙو نه رڳو اڳاڙو جو سڀڪن
 جي وات ۾ واه واه جي وائي لڳي ٻيئي هئي سرس
 (ٻهڪر) وڏي شان مان ۽ سٺيءَ ڏام ڏرم سان لڪتو-هي
 شهر جا ماڻهو ننڍا نرڙي وڏا پيشڪي ۾ شامل هئا سڀني
 کي آگاهه خوشي لڳي. ٻيئي هئي پر ڪهرت راجا بهلاج
 جي پٺاڻيءَ تي اهڙي ڏينهن مون کي خوشي ۽ ملڙي
 مرڪ نظر ڪانه ٿي آئي سندس سون ٿي سٺا نه ٻي لڳا.
 آخر شاديءَ خوشيءَ سان گذري ڪهرت راجا ڪندو وڃي
 لاڏي ڪوڙي ڏينهن جي ٿور آڏو هرڪو مٺ مائٽ ٿور
 دوست خوش ٿيندو ٻنهن جي ٻنهن جي ماڻ وڃي سڳي
 ٿيو پر هن ٿور کي شاديءَ جي خوشي ڇو ڏسڻ ۾ نٿي
 ڪانه ٿي آئي. ڳوٺ جي شادي ڪندو ڇو ڏينهن مائٽن
 ۾ نه ڇو ڏينهن ساهڻن ۾ وري سندس مائٽن مان ٻين
 ٻانڻن جي اچ وڃڻ زال وڃڻ مائٽن ۾ نه کيس وري ساهڻ
 ۾ وڃڻ وڃي پر بهلاج جي آتما کي سڳي خوشي ڪانه
 هئي هن سڀ ٻارن اهڙي ڪا. انهن کي آڏا ڪئي
 ٻنهن کالو ٻئي ٻئيءَ جو وڃڻ وڃي وار ۽ هي

۾ تان هٻائين ٿا، چور وٺو هو ۽ اڇڻا لڳو ٿا، ڏوڙي
 وڃي کيس ٻاڪو ۾ ٿاڻو ڪڍائين چور کسي وڌو ٻٽڪو
 ٻڌل هو الهيءَ ٻٽڪي مان اڏي هيٺ وٺي آيس. ماڻهن
 کيس آفران ڏني. پر پاڙي وارن کيس ڇڏو ٿا، اهو
 دور اٿي ڪنهن لاءِ نه پر لوهائجي ئي لاءِ صالح ڪري
 ڪامت هٿڻا ڇڏي. هولوٽ ڏسڻ لاءِ مٿي چڙعو هو ٻيا
 سندس سالي گهر ۾ اڪل آهن کيس به اهو خيال آيو. نه
 ڇڳو ڪڇي آهي مان ڪنهن به وقت ڪو ڪم لڳي
 وڃي ان ڪري ڇڳو ڏهراڻي ٻڪي ڪري لهرائين ۽
 سندس لالي جهولي ڇڳو جيڪا ڦرند ڪيل هئي ان
 مان نه ئي دوڪان ڇڙائي نه ڪرائي ئي ڏٺائين ۽ هڪ
 ۾ اٺ ڪرپائي جو دوڪان لڳائي وٺو پر ٻنهن جي
 عادت موجب جيڪو ساڻو سندس ڦرندو هو انهن
 سان رهاڻا واپسي ڪندو هو ۽ انکي سڌو وغيره ڏيئي
 روانو ڪندو هو ۽ اٿي وٺي موهان مڙي جي مٿي آيو.
 اهو ٻئيءَ ڀليءَ حالت ڪندو هو. دوڪان جي ڀوري موري
 ڪمائي مان سندس الهيءَ ڦرند جي ڪري ڏوت اٿو لڳي
 ۽ مالا صاحب به ڇڳو اٿو کان ڏيڻ سال کن پوءِ گذاري
 وئي. ٻنهن کان پوءِ دوڪان ۾ ٻاڪسي جيڪو ڦرندو هو
 اهو ڪرپاڻو ڦرندو سو ڏت وڃي دوڪان
 ئي ڏيئي پاڻا ڪڍيائون لڪري وڃڻ جو معبر
 ڏن. مون ئي اها ڳالهه ٻڌي ٿا، اهو ٻئيءَ ڀليءَ

مڙڪليا ايتو گهٽ وڌ ڳالهائون ٿيليفون تي ٻڌايائون هن
 ڏاڍو نه نياءَ ڪونه ٿيندو مگر رياءَ خلق کي ڪاٺي ڇڏيو
 سو پوءِ ائين هليو آيو ۽ اوچتو ٿي اوچتو اچي ٿو
 پهتو ان ڏينهن جي خوشيءَ جي حد نه هئي پر ڪاڪو
 شامداس سندس اچڻ کان هڪ مهينو اڳ گذاري وڃڻ وقت
 پاڻي مالا صاحب ۽ ڀائرن کي جهڙو سندس وڃڻ وقت
 صدموڻ پهتو هو اهڙي ئي خوشي سندس اچڻ وقت
 نصيب ٿي. هيءَ بالڪر بهادر پنهنجي سڀرائيءَ کان
 هميشه ڌڪو (لڪ لڏي) ۽ ٽارچ رکي سهندو هو.
 ڪڏهن به ڌڻي ڪو سڏ واکر ٿيو نه هڪدم ٽارچ ۽
 ڏنڊو کڻي ڪاهي ٻوڏو هو سر چر سانگو ٿي ڪونه
 ڪندو هو هڪڙي دفع جي ڳالهه آهي پاڙي ۾ رات
 جو چور چور ڇوڙ ڏانهن ٿيون پاري وارا کڏن تي چڙهي
 ويا پر چور لڌو ئي ڪونه ۽ سڀ گهرن ڏي واپس لهي
 ويا هن بهادران کي ان ڏينهن بخار هو سو به ٺيهڙ ٺپ
 جو وارو هوس ان وقت ڏنڊو سڀرائيءَ هيٺان ڪونه
 هوس باقي ٽارچ کڻي اتي ڏاڪڻ تي چڙهڻ لڳو مون
 ۽ مالا صاحب گهڙائي جهليس نه ماڻهو سڀئي وڃي گهرن
 ۾ سکيا ٿيا هاڻي اڏن اڪيلو ڇا وڃي ڪنڊن بخار به
 اٿي هلي سونهي ره. ٻرهنڪي ڪا الڳي ڪهڙي من ۾ ويٺي
 سو چڙهي وڃو ڇوڪر ٿي ۽ ائين اوسي پاسي جا سڀ
 کڏ ڇاچي واپس موٽي ٻي آيو نه هڪڙي بازگر (سنگهه).

پگت پھلا جراء سنہ ۱۹۲۹ع یر ولایت (پارہن) ج-۳
 ملا کا شہر یر۔ هن وقت شام مراری ہندو ہوئل
 دد یشر روڈ احمد آباد

احس پر چي ۽ ڪاڏ ڀرواڇ ڪرڻ ڪندو هو. سڀار ۽
 انما لار سندن جهڙو غسي زماني ۾ ڪو منگل ٿيندو
 حساب ڪتاب ليکي چوڪي وڃيوار ۾ مٿس ڪنهن ڳڻي
 رکي نه اٿار ٿاڻ کي ڪٿس لڳائيندو. ڀرائي ٻئي يا
 ڀرائي ۽ ڪنهن نه شيءَ کان تمام ڊڄندو آهي ڪنهن به
 ڪم لاءِ ڪور نه سوال ڪندس نه پڊهن جا ڪم ڇڏي
 ڀورائين سرائي ۽ هو ڪم ڪندو هو ولایت (فارسن) ۾
 سبڪاڏوڙ جي اربان ملاڪا شهر ۾ اڏائي مال مزي سان
 وهندو، اوچتو هڪ ڏينهن اعترفي هٿ ڏوڪي سڄار ۽
 ايماندار ڏاڍا روپ ٿي سڀن چرويءَ جو ڪڙو الزام
 لڳاڏو جنهن تي سائين اٽڪي پور جڏهن مٿس الزام لڳاڏو
 اهو سندس ڏوسٽ هر ڪلاسي هو ان جي ٿي معلوم
 ولایت آڏو غر آهيءَ سائين جهڙو ڪو جهيٽو ڪاڏ
 ٿيندس ڏوسٽ بدن چو سگهو هسو پر پاڻ ۾ وڙهندي
 وڙهندي ڪٿس اڏو ٿارو ڪهائين ۽ ڪهڙي ٿي رکي
 ڪيس هيٺ ڏک ڏاڍ لاءِ اٿار ٿيو مگر وري نه ڪيس ڏنا
 آهي ۽ ڇڏي ڏنائينس ۽ سڀن کي ڄاڻين ته باقي ڇهه
 مهينا اڳريهيت وارا مان نه رهندس مون ڪي حساب
 ڪري پڊهن جا پيسا ڏيڻو پر سڀن ڪيس سندس پيسا
 نه ڏنا ۽ هيءَ علمو آڏو رستي ۾ سبڪاڏوڙ آهي سندن
 جي پٺڀاڻ ۾ ڏانهن ٿيو الي هڪي پٺڀاڻ طرفان آسرو
 رکيو ۽ ڏهه ڏينهن راهي رهيو پر ليک سڀن پيسا ڪوڏ

۾هندو هوءَ ان سان گڏ اسٽيشن تي هزوري (حمالي) ڪندو هو ۽ گهر ۾ ڪڏهن ڪڏهن ايندو هو ڪو اٺر مليل هوس گهڻو ڪري اُتي ئي رهندو هو. ماڻهن جو ٻڌپ اهڙو هوندو هوس جو روئي ناهي کائڻ لاءِ باسٽ آندا هوائين کي جي ڳالهه نه گهر ۾ ڪانه ڪيائين جڏهن ان اسٽيشن کان اوچتو ولايت جي مسافري ٻڌي ايگرومينٽ کي سان جي ڪري وڃڻ واري ڏينهن کان هڪ ڏينهن اُتي ڳالهه ڪيائين ته مان سياڻي ولايت روانو ٿيندس اوچتي اهڙي جدائيءَ جي ڳالهه ٻڌي سيني ۾ هليون هارڇڻ لڳو ۽ کيس ايلانٽ لڳا ته ولايت وڃڻ ڪمبل ڪري پر هيءُ ڪين مڙيو جيتوڻيڪ سٺ کي مڃارايو ته هو ۽ هن کيس خوشيءَ سان چيو ته ڀلي نه هلي ته مون کي ڪو اعتراض ڪونهين پر هيءُ مڙس زبان جو پڪر سر ڪٽي ٿو پنهن جي ڳالهه ڪسي ڪري وڌي ڳالهه سندس لاءِ اها سٺي ئي جو گهر جي غلاميءَ کان آزاد ٿيو هيءُ سدائين آزاد خيالن وارو شير وانگي نذر چوڏهن پنڌرهن سالن جي عمر ۾ پئسي ڪمائڻ جي خيال کان جهنگل مان رات جو آڏيءَ مانجهيءَ گهوڙي تي يا پيادل اليڪ وارا ايندو ويندو هو ته ٻڌپ ڪونه ٿيندو هوس. ڳوٺ جا بزرگ کيس گهڻوئي ٻڌڻا ڏيندا هئا ۽ پنهن جا ڏاڏا ڪرشنا کيس ٻڌائيندا هئا ته اسان هيءَ ڪي هوءَ ڪئين سرڪر ۽ جن ڳوٺ انهن رستن تي ڏنا

جي ڪڙاڪي جي ٿڌ ۾ ڳوٺ کان ڏيڍ يا ٻن ميلن جي
 پنڌ تي مٽي واهه جي موريءَ تي وڃي رهندو هوندو.
 اُتان ٽپالي گهوڙو ٽپال جو ڀري حيدرآباد کان ننڍي مهڏن
 ويندو هو ان کي هڪ ٿيلهي ٽپال جي ڏيئي اي وٺي
 ايندو هوندو. ان وقت ۱۹۱۴ع واري انگريزن ۽ جرمنيءَ
 جي لڙائي لڳل هئي جنهن ۾ حيدرآباد کان ٻڌن ريلوي
 لائين پتھي وٺي هئي. ان ڪري ٽپال حيدرآباد کان
 گهوڙي تي ايندي ويندي هئي انهن ٽپال کڻي وري
 شهر ۾ ڏيندڙي ڪري انهن کان پوءِ اچي
 اسڪول جا ڪم ڪندو هو ۽ پڙهائيءَ ۾ به چڱو چاهه
 رکندو هو ۽ کيس شوق جاڳيو ته فائنل جو امتحان
 ڏيئي ماستري ڪرڻ سو عمر پوري نه هئي سبب
 حيدرآباد جي آفيسرن ۽ هالنڊيءَ وارن وقت پهرين پنڌ
 ايندو ويندو هو نيٺ وڃي هتي هڏ ڪيائين ۽ امتحان
 ۾ وهڻ جي آڱيا مليس پر پاڻ نه پرائيس جو امتحان ۾
 فيل ٿي پيو ۽ وڃي ڪاڪي شامنداس سان پنيءَ تي
 ان کي مددگار ٿيو پر پنيءَ جي پوک مان پورائي نه
 ٿيڻ ڪري مڙس جي دل نه لڳندي هئي تنهن ڪري
 ڪاڪي کي پني ڇڏرائي دڪان لڏيڙو کولي ڏنائينس
 ۽ پاڻ وڃي دال پوريءَ جو ڏنڊو اختيار ڪيائون ان
 وقت اسين پڻي پائر پڙهندا هئاسون ۽ سندن ٽپال وارو
 ڪم وري آءٌ سنڀاليندو هوس ۽ پاڻ دال جي ڏنڊي

ڊاڪٽر مورجمل سنڌ پور واري جي معرفت جڳهه جو سونو ملهه جو ڊاڪٽر صاحب جو انهن سڀني سان گهڻو سڀيٽو هو. اهو جڳهه جو سونو ۱۹۴۵ع ۾ ٿيو هو. الاهي مان اها ثابتي ملي ته ڀڳتن جا وچن سورهن آنه سڄا آهن جو سندن ملڪيت ڦري گهري نيٺ وري سندن ئي حوالي ٿي ۽ پاڻ پهلان جڳهه جو وقت اڳي وات جو پلا هو کڏو هو سو به سندس سڄو سڄو ٿيو ۽ پنهان جي نروڙن (ڀڳتن) جي نالي الاهي جڳهه مان گهڻي گهڻاڻا جو ڪم ۱۹۴۶ع ۾ شروع ڪيو پراڻي جي ٽنگي سبب ڪم اڌ ۾ رهجي ويو ۽ ۱۹۴۷ع ۾ پاڪستان ٿيو ۽ هندستان ۾ اچڻ پيو ۽ الاهي سڄي پراڻي جي عيوض هتي اجهه ۾ دهليءَ کيت اندر جڳهه مليل آهي جنهن ۾ رهندا به آهن ۽ ڪراچي به ملندڙ آهي اسان انهن ڀائرن کي به ڪا ستن ڪا آهي الاهي ڪري ويچار آهي ته پنهنجن نروڙن جي ياد ۾ الاهي جڳهه ۾ ئي ڪو يادگار قائم هجي پر هڪ الجهن آڏو اچي رهي آهي ته چارئي ڀائي گڏ نه ملنداسون ڪونه حياتي آلائي ڪيتري آهي هن ڪالپوءِ آلائي ڪهڙو وقت درپيش اچي ڪير ڪنهن کي ڏيندو ڪارائيندو ۽ وهاري ڏيو. مگر آشاواڌي آهيان ته اهڙو ڪو سچو ڀرس مانيءَ جو سچو نعل پيدا ٿئي جو اسان سڀني جي مري وڃڻ کان پوءِ الاهيءَ ڪار به ڪي سڦل بڻائي ته اسان جي ۽ اسانجي

بهلاج مون سان ڳالهه ڪئي ته هيءَ جڳهه جيڪا وچ ۾
 آهي سا ملي وڃي ته ڪي گهڻي ٺهراڻي ڇڏجي ته ماڻهن
 کي نه اچڻ وڃڻ ۾ سهوليت ٿئي ۽ پوکڻ جو به پادگار
 قائم ٿي پوي ۽ انهن ٻاسي دونهن کي پيدا ٿي مان منور
 ملندي. بهلاج ته اها خواهش ڳالهه خالي من بهلائي لاءِ دل
 ڇو. لڏون کائي ڪري ڇڏي هئي. ڇو اها ڳالهه بڙڪل ٿيڻ
 لاءِ مڪمل هئي ڇاڪاڻ ته اسان وقت پٿر ڪو نه هو اٿار
 ٿي فرض رٿو ٿي هڙون لڏيڪا سڀني ڇو ته لڏون سڀ
 مل ٿي هو ۽ شاهوڪار هئاسي جڳهه ڪيئن وڪڻڻ. مطلب
 ته اسان کي جڳهه ڏيڻ ڪوڙ جي طاقت ڪانه هئي ۽
 سڀني کي وڪڻڻ جو ڪو سبب ڪونه هو پر قدرست
 ڪو اهڙو ڪيل وڃايو اوري ٿيڻي ٿيڻي سڀني ٻڌيڻي
 ڪم ڪار بند ڪري ٿيڻي عالم خان مري ۽ ٻيڻي ڳوٺ
 هليا ويا ۽ جڳهه خالي پئي هئي هڪ ته جڳهه ڪڍي
 ۽ ڇڏي هئي پر وري چار پنج سال سنڀالي پئي هئي
 هئي. پر سالن ۾ ٻي ٻي ٿي وئي. لڏهن سڀني
 وڪڻڻ جو وڃيڻ ڪونه ٿيڻ وقت اسان ٿيڻي پيار هڙي
 ڇڏي ماڻهيءَ وڃي ويا هئاسن ڇو ان وقت ڪنهن به
 اسان وقت جمع هئا ڇڏهن لاءِ ٻيڻي ٿيڻي لڏهن
 پاءُ بهلاج مولڪي ڇو ته ٿيڻي عالم خان مري سڀ
 ڪڍڻي مل وقت روزو وڃي گهٽ وڌ ڪيئن نه ڪري
 سڏو ڪري آه. مان پاءُ جي ڪارڻ موجب رڙو ٿيس ۽

کیس سیء ۽ لب اچي ورارو سو گھوڙي لي چڙهي
 ٿندي عالم خان مڙي ۽ پنهنجي گھر روانو ٿيو پر وري
 دڪان لي ڪونه آيو ۽ گذاري ويو. اڌو هوم نه اٿڻ
 ڏينهن بيمار هو تنهن کانپوءِ سرگواس ٿيو.

يو مثال هيءُ ڏنر نه پگت هيري مل واري گھر جي
 جڳهه جا نه حصا ڪري هڪ چيني مل پگت ۽ ٻيو پگت
 ليٽومل جي نياڻن کي مليل هئا. سوئي پگت چيني مل جو لياڻو
 پارومل ڏچڙاپور وارو پنهنجي سڌيو ليٽومل جي لياڻي
 کان خريد ڪري آيو هو ۽ سڄي جڳهه پنهنجي حوالي
 ڪيائين نه ڏچڙاپور ڇڏي اچي هوسڙي ۽ رهندو پر سندس
 اها مراد پوري ڪانه ٿي. اڃي ڪهڙي سبب جڳهه
 ويڪو ڪيائين دلال سودي لاءِ اچڻ وڃڻ لڳا ان وقت اسان کي
 ڳالھ لاءِ وڻان جي ضرورت هئي ڪاڪي شامداس اها
 جڳهه خريد ڪري پاءُ پهلاج جي نالي لکائي ورتي جو پوءِ
 ان جڳهه ۽ پنهنجي گھر واريءَ جڳهه کي سنبت ۱۹۸۸ع
 ۾ ٻهراڻي لڳن سرٺهراڻو گھر واريءَ جڳهه کي گهرائي ڪيو هو
 ۽ خريد ڪيل جڳهه مان دڪان ٺهرايو يا جيئن نه جڳهه
 کي اڳيان پٺيان بازارون هونديون هيون هڪڙيءَ بازار جا
 ماڻهو ٻيءَ بازار ۾ وڃڻ لاءِ گھر مان يا دڪان مان
 نڪهندا هئا. ان وقت پاءُ پهلاج دڪان تي رهندو هو.
 اها ماڻهن جي آڇ وڃڻ ۽ ماڻهن کي سمجهائيندي ۽
 چولدي نه ڪو اثر ڪونه ٿيندو هون. ٿڌين هڪ ڏينهن

هڪ ۽ ماڻهو ٻيو ۽ اچي رهندو هو ۽ گهرڙو به اچڻ
 وڃڻ لاءِ هون ۽ اڪري رهي ۽ لاءِ لوڪر هوندو هون
 اهو لوڪر جڏهن ڳوٺ ويندو هو ته مان سڀني جي
 رهي ٿا ٻڌندو هوس. جو اسان جو گهر پاڻي ۾ هو.
 سندن لوڪر جهنگولالو وارو هوندو هو تنهن سان ڳالهائڻ
 ٿيڻ لاءِ جو رستو هوندو هو. ان ڪري وارو جڏهن به
 ڳوٺ ويندو هو تڏهن سندس ڪم مان سڀاڻندو هوس
 کيس پگهار ۱۵ روپيا ۽ زوئي ملندي هئي الهيءَ ڪري
 ابن تاراج جي حساب سان مولڪي مڃرا ٿيندو هو.
 هڪ ديسي وارو ڳوٺ وهل هو ۽ مان سندن جي رسولي
 ٿا ٻڌندو هوس. ان ٿاڻي ۾ ڪندومل. وليرام ۽ ليڻو مل
 ٿيئي ڪرليءَ تي هئا ۽ جڳهه جي مرامت پي ڪرايائون.
 هڪڙي ڪهري جي ڪنڊ ۾ جيڪا ننڍڙي ڪڇي
 سماڙي هئي تنهنڪي ٻاهي زمين ڪي سڌو ڪرڻ لاءِ
 وليرام رازي کي چيو. رازي جو نالو آرب جمعدار هو.
 شيدي مسلمان هو پر ترڪ هو ۽ پگهن جي ڳالهين کان
 وائڻ هو تنهن هت اڏي سيٺ وليرام کي چيو ته سيٺ
 اها ڏکي آءُ ڪرڻ ٻاهي ٿيس. وليرام مٿس غصو ڪيو
 ته آرب جمعدار ڪم ڇڏي وڃڻ قبول ڪيائين پر ڏکيءَ
 کي هت نه لائين. وليرام کي چيائون ته توهين ٻاهي
 ٿيو ته باقي ٻت کي لبي سئون مان ڪندس. وليرام
 به ڪوڏر ٻڌي ڏکي ٻاهي ڇڏي. ڪلاڪن گذرڻ بعد

ابشور سان اولين ٿيا.

ڪاڪو شامداس ڀڳتن جون جيڪي مهمائون ٻڌائيندو هو تن جا ڪي مثال مون ڏٺا. هُو چوندو هو ته ڀڳتن جو پَسو يا شيءِ ڪنهن کي به ڦلندي ڪانهين ۽ ڀڳتن جي مٽيءَ جو به ڪنهن اُيمان ڪيو نه اُن کي ڇڳائي ڪانه رهندي.

حال حقيقت

ڀڳت پارو مل ڀڳت هيري مل ۽ ڀڳت خالچند ٽنهي جي گهرن جي ڪنڊن ۾ مٽيءَ جون ڪچيون ۽ لٺڙيون سمائون هونديون هيون. جنهن جڳهه تي ڀڳت جي مراڪ شير کي نشان ڪرائيو هو اُن جڳهه تي اهي سمائون ٺهيل هونديون هيون خاص سمائون نه سڪ ڪڍ ڪري اُن جي مٿان مسائون ۾ ٺهيل هونديون هيون ۽ هي لٺڙيون سمائون سندن پوڄا ڪرڻ لاءِ گهر ۾ هون سندن پوڄا ان تي واس ڏوپ ڪندا هئا. ۽ جيوت ڇڏائيندا هئا ڀڳت پارو مل واري جڳهه جيڪا سندن لپاڻن کي مليل هئي سا ٽنهي عالم خان مريءَ جي ڳوٺ وارن مولاڻن آڪهه جي ليجومل پوهوملاڻيءَ وارن خريد ڪري اُن ۾ اُناج ۽ جيس جي ڪوٺي (دڪان) کوليو هئائون. اُن ڪوٺيءَ تي هين جا ۽ ماڻهو مقرر رهندا هئا. تنهن کان سواءِ ڪڏهن مهمان نه ڪڏهن سندن

ڪوڊ هونڊو هيو. هڪم اصول ڪٿي هڪم جوڙو،
 ڪٿي مشهور هئا. وٽائس ڪٿي ڪٿي جا مراض جا
 ئي ويڏا هئا اهي به جواب ڏيئي ڇڏيو. لڏهين وري
 عيڊر آباد شهر جو ڪالڊيرو ڊاڪٽر مشهور هو ان کي
 آڏالون ٿيڻ به جواب ڏنو ته مراض جي ٻيڙ هو آسرو
 ڪولهي جهڙهين سڀ ڪا وسيلو پورا ئي ڇڪا لڏهين
 خالچند ساريءَ جو پاڻ ٿوارام ساري پکيڻ شامنداس
 وٽ آيو ۽ اچي پيرن لسي ڪري پيو ۽ رولي وري
 ڪرڻ لڳو ته مان پاڻ کان سواءِ دنيا ۾ ڇوڙو وڃي ڪو
 سگهندس ڪيئن به ڪري منهن جي پاڻ جي ڪيائي
 بچايو. ان کي اوڏي مهل دلالتو ۽ دلداري ڏيئي پاڻ وٽ
 جو جهنگل ۾ هليو ويو ۽ صبح جو آڏو پاڻي پڙهي ٿيڻ
 ۾ پنهون هسي وٽ مان اچي ڏري وڃي ٿوارام کسي
 ڏٺائين ته وڃي پٿاريس ۽ هڪ ڪارو ڏاڳو به ڏٺائون
 ته اچي ۾ پڏي ڇڏارس ائين ڪرڻ کان پوءِ خالچند
 ڏاري ڏري ڇاڪ چڱو ڀرو ئي پنهجو دڪان هلائي لڳو
 پکيڻ شامنداس کسي ٿوڙي وقت کان پوءِ (ڇڪ)
 چاهو ۾ سڙو پڏا ٿو جهڙو ڪري استري داخل ٿيو.

سن ۱۹۳۰ع پراڻو سن ۱۹۸۷ هه ۽ ۱۹۸۸ هه لاراج ٿوران
 وٽ جو ٿورن اچي پکيڻ شامنداس جولي جو وٽ سالي
 (سرڳراس ٿيا) پکيڻ شامنداس کي به سندن ڪالهه اچي
 اهڙي طرح پکيڻ پنه جو مشر اورو ڪري سڀئي وڃي

(مان) ٻڌندو. ان وقت ماسي صاحب لالي ٻائي، ان سان
 وقت اٽڪيل هئي. انهن ٻين جي منهن جي ان ٻائون جا
 ورلاب ٻڌي اچڻ وڃڻ وارن ماڻهن جا، هرڏا هار جي
 ٿي ويا. ان رات به پڳت شامنداس سڄي رات گهر کان
 نڪري ويا ۽ صبح جو اچي خاطري ڏنائين ته ڇوڪري
 جي عمر وڏي آهي ڇنڻا ۽ غم ڪرڻ جو ضرور ڪونهين
 ۽ پنهنجي جو ڏاڍو ڦيٽو به ڪنائين. تنهن کان پوءِ سڀني
 ماڻهن ۽ گهر وارن مان حراس دور ٿيو ته هر ڪنهن
 ائين ٿي ڇيو ته بلا جو ڪاڌل آهي وڃون ۽ جو ڏاڳ ٺاهي
 پر ماسي لالي ٻائي وڃون ماريو هئو جو رکيو هو ۽
 سڀني کي ڏيکاريو ٿي ويا پر پوءِ ڏس ٻند ۽ علاج بلا
 جي ڪاڌل وارا ٿي ڪيا ويا هئا پير محبوب شاه جو
 ٻائي وغيره مالدار هارڻ ٿوريءَ جو جلاب ڏيڻ انهن
 سڀني علاج ڪرڻ کان پوءِ ستن ڏينهن مان سڙي ۽ ۾
 آيس ۽ ٿوري ٿوري چاڪ ٿيڻ لڳس پوءِ ته اسڪول ۾
 ماستر ۽ سڀ ڇوڪرا هن کي چوندا هئا ته رڳو ٻيون
 جنم مليو آهي.

مثال ٿيون: هي مثال منهن جي روبرو جو ڏنل هئو
 هوسٽي ۾ خالص پاري مشهور هو تنهن کي اچي نمرليا
 جي بيماريءَ ورتو. مٿس صفا ضعيف هو ٿي ويا ۽
 بيماريءَ اهڙو زور ڀڳڙو جو گهر وارن کي سندس اچڻ
 جو آسرو ڪرڻ رهيو. ان وقت هوسٽيءَ ۾ ڪو ٻڌاڪار

جو ڪم ڪرڻ پھچندو هوس تنهن ڪري لوڪر رکي سڙيون پوکائيندا هئا. جو اسان ٽن پائين ۽ پاڇائي (اسان جي مالا) جي پاڻ پوشت جو ٻار به مٿن اچي پيو هو ڪيت به پاڻ به ڪم ڪندا هئا صبح جو سوڀر ويندا هئا ۽ رات جو ائين نوان بچي ٿاڻن لوڪرن سان گڏ پاڻ به ڪم ڪندا هئا. گهوڙي ۽ ڪاٺن جو ڪاهه ۽ ڏارو وٺڻ جي عثائي. وري ڪيت به وڃين لوڪرن سان گڏ ڪم ڪرڻ اهڙي عمر به ڏکيو هو پر هڏن جا پڪا ۽ سڃا هئا رات ڏينهن محنت ڪندا هئا ٿڌهين به گهر جو خرچ پورو ڪرڻ لکڻدو هو ڪڏهن نه سڙين جي پوک به نقصان نه ٻوڏو هون پوءِ نه ڪيت ڪي ڇڏي لڏڙو دوڪان کولي ويندا.

پگم شامنداس به وڏو سڌ پرش هو. ڳوٺ جا خواه ٻاهر جا ماڻهو وٽس ڏاڳي ڦيڻي لاءِ ايندا هئا. سندن نظر به اڳندي هئي پاڻ گهڻي ئي پاسو ڪندا هئا پر ڪڏهن ڪڏهن ڪو سندن نظر جو شڪار بڻجي پوندو هو پر وري به ڏاڳي ڦيڻي سان ان ڪي ٺيڪ ڪري ڇڏيندا هئا. اسان کي به وڻي وڻي اوچتو پري کان ٿڪ اچي هڻندا هئا جو سڄو منهن لڻجي ويندو هو. پوڙهي ماڻهوءَ جي ٿڪ ۽ مائيلي ماءُ جي مڪه جو مثال مشهور آهي. اسين روئي مالا صاحب کي ڏانهن ڏيکارڻ ويندا هئاسين ته مالا صاحب اسان کي سمجهائيندي هئي

س. ۱۹۵۴ع ۾ ٺهي پاڙ ديوي رڪه ٿي

سهيت ٻشڪر ۾

ڏٺو. ڏٺو ۽ پنهنجي گهر ۾ اچڻ ڪيترن ڪندا هئا ۽
 مڙهي ۽ مدد ۾ ڏينهن وار لڳي اچڻ ڪيترن ڪرڻ ويٺا
 هئا. اهڙي ريت هي ڀڳت پنهنجي زندگي ۽ جوصفر پورو
 ڪري ڏيڻي ڏيڻي جوئي جوت سمايا. انهي ڀائرن کي
 پنهنجي گهر جون جڳهون هڪ ٻئي لڳي هيون.

ڀڳت هيري مل کي ٽي پٽ ”هاسومل، نيٽومل ۽ جيٽومل“
 ٿيا پر ڪنهن کي به پٽرستان ڪانه اچي سندس جڳهه
 جا ٽي حصا ڪري به نيٽومل جي نياڻين ۽ هڪ
 جيٽومل جي نياڻيءَ کي ٽيئي ڀارومل ڀڳت کي پٽرستان
 ڪانه هئي. نياڻيون هئس ان جي جڳهه به انهن نياڻين
 جي حوالي هئي ۽ باقي ڀڳت خانچند کي ٽي پٽ هئا.
 شاهمداس، پوڄومل، وينسي مل. ڀڳت شاهمداس جي شادي
 ملان فراس جي ڳوٺ مان ۽ سندس ننڍن ڀائرن ڳوٺ
 ٽنڊي سيد خان ۽ وسي واٽڪي جي شيوڪاڻي آڪه
 مان ڀڳت پوڄومل جي شادي ٿلڪچند جي نياڻيءَ
 وچل ڀائي سان ۽ ڀڳت وينسي مل جي شادي ڏيولنداس
 جي نياڻيءَ ڪيائي ڀائي سان ٿيل هيون. اهو گهراڻو به
 ڀڳتاڻو ٻالي هو. راڳ ڳائڻ جا ماهر ۽ دياوان درماڻا هئا
 سندن پويان هن وقت احمدآباد مهيساڻن ڀالپور ۽
 سوائي ماڌوپور ۾ رهندا آهن ڀڳت پوڄومل کائڻ وڌيا
 ۾ پڙ هو. سندس سهررو ٿلڪچند ۽ ان جو ڀاءُ قتن مل
 ۽ پوڄومل ٽيئي چڻا کڏجي جڏهين راڳ ڳائيندا هئا ته خلق

[illegible]

ٺڪري اچي اتي گڏ ٿيا اهڙي روڻداد کي ڏسي
 اتي هڪڙي ۽ ڀڳت ۾ ڪي به ڄڻا ٺاڙو هئا سي هيري
 ڀڳت جي ڀڳت ۾ هلي آيا ۽ سيءَ لاءِ ڪسي ٺڌري
 وڌائون جو سندس ڪار ٺپ بيهي ويو. اهڙو حال ڏسي
 هير و ڀڳت سڄي ۽ ڳالهه ڪي سمجهي ويا جو به ماڻهو
 اچي ڀڳت جا اتي پيل ڏٺائين پوءِ نه هيري ڀڳت اهڙو
 منتر اُچارو جو اهي ٻئي ڄڻا ٺاڙو پنهنجي ڀڳت ۾
 اچي ڏسڻ نه سگهندن چارئي ماڻهن لڄ ۽ ڳائڻ وارا
 اونڌا ٿيا ٺڳيا پيا آهن ۽ ٺوڪري ساوڻگي ۽ وارن جا
 هٿ به ڪونه ٿا هلن ٺوڪريءَ جو ڌڪڻ ٿي هٿ
 ساوڻگيءَ واري جو ساوڻگيءَ ۾ هٿ پيو آهي پر آواز به
 ڪنهن جو ئي ڪونه ٿو ٺڪري اها حالت ڏسي ٻئي
 ڄڻا ٺاڙو موٽي هيري ڀڳت وٽ آيا اچي لڳائون ۽
 پنهنجي پل بڻائي ڀڳت هيري کي عرض ڪيائون ته
 اسان جي ماڻهن کي جيئڻدان ڏيو ڀڳت صاحب پاڻ ٽولي
 ان ڄل جو لوڻو ڀري اتي ويا ۽ ڄل جو ڇنڊو ٺهڻائون
 نه وڌائون اتي آيا ۽ سڌوان ٿي هٿ ڇوڙي ڀڳت هيري
 جي قدمن ۾ ڪري آسپس ورتائون پر ڀڳت ٺوڪري
 مٿن تي پيل هون سي زمين ۾ وهڻون ۽ ڏسندي ڏسندي
 ڪم ٿي ويا. اتي دفعي جي ڳالهه آهي ته وري به ماڻهي
 لاءِ زوالا ٿيا ٿي سامان به سندن ماڻهن اهڙي ۾ هئا
 باقي پاڻ ٻئي ڀائر جيئن گهر کان ٻاهر ٺڪري رهيا هئا

پھن نہ گھر ۾ ڇڏڻ چالور ۽ اڄ خلاص آھن مھمان بہ اچي
 لکيا آھن. ڇڏو انھن کي ڪٿي ٿا ڪارائون پاڻ اڄ ڪٿي
 ڪو نہ ٿا ڪائون پر شل مھمانن کي بہ پوري ٿئي ڀڳت
 صاحب ڪٽڻ مل ورائڻ نہ ڏاڳير ڇڏي آھن ڏس نہ.
 جھولڻ ڪيئن ٿو منجھس پر ڪٽ وجهي ائين چئي لڙو
 ڪٿي ويا ڦليليءَ تي اُڪو پاڻو. اُڪو پاڻي پاڻي لوڻو پري
 ڪٿي آيا ۽ اُڪوچو بہ. پاڻيءَ مان ڀڙي آيا هئا اُڪوچو
 دٻڪريءَ مٿان ڪٿي کولي وڌائون ۽ لوڻي پاڻيءَ سان
 پُريل دٻڪريءَ جي ڇوڪرڻ تي پيرا ڦيرائي دٻڪريءَ جي
 پاسي ۾ رکي ۽ ان ڏينھن رسوئي وڌڻ پاڻ وينا ۽ پسيءَ
 کي چيائون نہ ٿون مھمانن کي وٺي ڪاراءَ ۽ پاڻ ڏيندا
 آيا پر اُڪوچو دٻڪريءَ مٿان ڪو نہ لاڏائون اُڪوچي جي
 اندران ئي اکيون پوري ڇاڻي پربندا آيا مھمان بہ کائي
 خوش ٿيا پر پاڻ بہ کائي ڏي ڪيائون.

ڀڳت صاحب ڪٽڻ مل جڏھن شرار ٿيا ڳيائون ٿي ٿڏھن
 ڳوٺ جا سڀ پٽيچ گھرائي انھن کان موڪلائي سامگري
 تيار ڪرائي پاڻ بھون جي هٿن مان چادر مٿان اوڍي
 سمھي پيا ۽ سڀني کي چيائون اوليو ستنام. پٽيچن ستنام
 چيو ۽ ڀڳت صاحب جوئي جوت سمائجي ويا. اھڙيءَ
 ريت سندن ڪر ڏار آڏي ڪر سواميءَ بہ جيئري ڪڍي
 ٽڪر ۾ سماڏي ورتي هئي. ڀڳت صاحب ڪٽڻ مل پٽيچن
 کي پھريان آکيا ڪري ڇڏي هئي نہ منھن جي شرار

ٻڌهن جو ڪم ڪرڻا لڳو باقي حصو به به ڪلاڪ رڪي وري اچي پڙهائين ۽ صوبيدار کي چيائين ته هاڻي پلي هلو نه هلون. صوبيدار پيرن تي ڪري ڇڏوڻ لڳو ته اسان اسس ڪٿي نوهان پلي بهوڪيو يا ٻيٽو يا وڪٽرو نڏهن تي پڳت صاحب چيس ته وڪٽل پاڻ ڪسي، حرام آهي هاڻي، سروي ڪو ايندو آهي. نه وئي ويندو آهي پوءِ اهو جيڪي ڏٺو سو اسان جو ئي وقت مس آهي. اتي دنيا جي ڳالهه آهي ته هڪ لائڙ جي سرداگر ڪنهن واپاريءَ کان لاکه خريد ڪئي هئي ان جي لورڻ واسطي پڳت ڪنٽرمل ڪي مقرر ڪيو ويو پڳت صاحب پالڊي (ونار) جي هڪ ٿاڪ (بلڙ) بيڪڙال (بند) رکيو ۽ اتي ٿاڪ تي ڪائو ٺنڪي لاکه ٽوريندو رهيو سرداگر جيڪا ڊولڊي (لڊي ٻڙي) آڏي هئي سا لاکه سان ڀرجي ويئي ٺڏهن سرداگر اچي بند ٿيل ڊوڪي ٻاهر سان ٽٽو هڻي چيو ته اڃا به آهي ڇا ڊوڪو نه پالڊو هالي لڳو پير هو تنهن تي پڳت صاحب ووٽائيس نه ڊوڪي ٽٽو هڻي ڪولين نه ها ته ٽوريندي هئا حال يعني ته ڪي ئي ڪار ها.

هڪڙي ڏينهن مهمان چار ٻار به زالون به مڙد ڇڏي ڏينهن دعا وٺڻ لاءِ وٽس آيل هئا پر رات جو دير سان پهتا هئا پڳت صاحب جن جي رسوئي تيار هئي ته ته ڏيکارڻ ڪري لاهري رڌي هئي. منهن ٻڌي

جيون چريئر پگت صاحب ڪٽل مل

هي وڏو سڌ پرش هو. ٽي لک لک سان ايشور پڻ ڪندو هو. سدائين سچ ڳالهائيندو هو جنهن ڪري سندس زبان تي سرسولي جو واسو هو جيڪي به زبان سان چوندو هو لئين ئي ٿيندو هو ڪٿي ڪٿي جا ماڻهو آسپس وٺڻ کانئس ايندا هئا راجڳ به ڳائيندو هو. ڪم سندس ڪيتريءَ جو هو، ڪيٽ به پنهنجي پين واسطي پنگ به. پوکيندو هو هڪ ذبجي ڪنهن ماڻهوءَ مٿس چڱي هٿين نه پگت پنگ پوکيندو ۽ وڪرو ڪندو آهي شهر جو صوبيدار پاڻ سان به پوليس وارا ٻيا به وٺي سندس ڪيٽ تي آڻي اچي ڏٺائين ته برابر پنگ چڱيءَ انداز ۾ پوکيل هئي صوبيدار پگت ڪٽل مل کي ڦارولي ڳالهائون اڏائي کيس گرفتار ڪري ٿاڻي تي وٺي هٽا لاءِ چيو. پگت صوبيدار کي عرض ڪيو ته سائين جن هڪڙا چار ڪلاڪ ڪنهن وٽ هيٺ آڻار ڪن تيسين مان پنهنجو ڪم ڪار لاهي وٺان پوءِ جيڪا ٽوهان جي مرضي. صوبيدار سندن چوڻ ڪري ٽرسني پيو. پگت ڪٽل مل هڪ ٻاريءَ جو ٽيون حصو پنگ بچي ڪٽي آيو ۽ صوبيدار اڳيان گهرائي پيشاني وري وڃي پنهنجي ڪم کي لڳو اهڙي طرح به ڪلاڪ ٽرسني وري پيو حصو گهرائي پيشاني وري به وڃي

مٿس ڪم ٿيو هو ان وقت هس پهرئين ڪيم سان
گهڻن ٺاهڻ جي شروعات ٿي هئي جنهن جو
ٿل آهي:- ”ٻڌ الڪرڙ ٿون ڪن لائي پڌ شازدا بل ڪي
هٿائي.“ ان وقت مذهبي عمر اڙهن سال هئي ڪيڏاڻڪا
ڪيم ان وقت جا جوڙيل آهن هن وقت جڏهين ڇپائڻ
جو ويچار آيو ۽ لوم ڪرڻ لڳس تڏه ڪي نه وسري. ويل
اڏوڪارا مس باد پيا اچن تنهن کي ٿنهن سر ٺاهڻ مشڪل
ٿيو لڳي تنهن ڪري نه ۽ خاص نه مذهبي ڪرڻ ڪونه
هو ۽ ايتري اڏي نه ڪانه هئي ان ڪري غلطيون
ڪروو هونديون تنهن لاءِ پڙهندڙ ڪميا. ڪندا ۽ غلطيون ڪي
پنهنجي دماغ ۽ عقل سان سڌاري پڙهندا نه مهرباني.

شوا بر. وريند مل واپسي مل

۲۵۹-۳ بهلاج ڀٽ پٽ پون

دهلي ڪيم ٺاڙو، اجمير

۾ ڪم ۾ ڪونه آندو آهي ٻاڻ سان ڪٿي وڃڻ بدران
 بهتر سمجهڻ ۾ هتي لکي ڇڏي وڃان ٿو من ڪو ٻيو
 ڪم ۾ آڻي يا ڪنهن کي ڪم ۾ اچي ٿو. وڃن. ٿيندي
 هوندي مون کي ڳاڻڻ جو شوق هوندو هو پر ڪنهن
 محفل مجلس يا ڇڻ ماڻهن جي اڳيان ڳائيندي لڄ ٿيندي
 هئي ڪيترائي ماڻهو منهنجي حوصلي وڌائڻ لاءِ مون کي
 آساهت ڪندا هئا ۽ چوندا هئا ٿو. ڀڳت ڪانه ٻولي
 اٿئي جو پٽ سالهي ملندڙ جهڙو اچي ٿو ڪٿي ڳاء ڳائڻ ۾
 وري شرم ڇا جو ڪي وري چوندا هئا وڌائي اٿس مان
 ٿو ڪري ٿو ڇڻ وڌيڪ مدد ٿيڻ ۾ سچ ٿو. مون کي ڏاڍي
 لڄ پئي ٿيندي هئي ۽ همت نه ٿيندي هئي ۽ اڄ
 سوتو ٿو. همت ڪانه ٿيندي اٿم پر جي اکيون پوري ڪٿي
 ڳاڻ ٿو. خود مون کي آئندڙ ايندو آهي پر جي پنهنجي مدد
 ۾ ڪن گڏائيندو آهيان ٿو وٺندو اٿم ان ڪري مون کي
 ڳاڻڻ جو اڻو ڪونهي ٿو. ڪو راج ۽ راجڻيءَ يا طرز جي
 خبر اٿم ڳاڻڻ يا گڻ گڻاڻ وارو پنهنجي پنهنجي طرز ۽
 پنهن جو پنهن جو سر ڏيئي ڳائي يا پڙهي.

سنه ۱۹۲۸ع يا ۱۹۲۹ع ۾ هڪ بل شارڌا ائڪٽ نالي
 سرڪار بحال ڪيو هو جنهن ۾ شادي ڪرڻ جي عمر
 چوڪري جي آڙهن ۽ چوڪريءَ جي چوڏهن سال مقرر ڪيل
 هئي ان وقت ۾ منهنجي هڪ دوست شادي ڪئي هئي
 سندس عمر قانون موجب سال کن گهٽ هئي جنهنڪري

(مدوراجن) دل ولدراڻڻ جي خيال کان به هي ايت
 ٻنھجو مت پاڻ آھن ڪھڙو به غمن ۾ غلطان انسان اڪالت
 ۾ يا ڪنھن مجلس پارٽيءَ ۾ يا مستسنگ ۾ سڪ سان
 ويهي پڙهي چئي يا ٻنھن جو سر ڏيئي ڳائي ٿو. سڀني
 جي شوق کان وڌيڪ ولد ۽ چڪڙي جي چشڪي کان
 ڪھڙو آلد امدس ھن ايتن ۾ ڪي ايت سڌه جي مشهور
 درويشن- شاعرن- ساهيءَ جي سلوڪن ۽ شاھ لطيف-
 سچل سرمست- راجل فقير جي رسالن مان نام سولا ۽
 سليس چولہ ڪيل ۽ عمر مارئيءَ سڀني ٻنھون ۽ درويشن
 جي روح رھائڻ جا آھن ھرھڪ ايت ٽن چئن کان ڏھن
 ٻارھن سلوڪن- ٻڌن يا مٿرائن جو ٺھل آھي پر ھون ڪي
 ڪي لمبروار ۽ ڪي ٻيا لمبروار سلوڪ ياد آھن ۽
 ڪيترا ۽ وري به ويا اٿم جن ڪي ڳولڻ لاءِ سڌي
 ڪتابن کي ڄاڻو اٿم پر ٻورا ڪولہ ٿا ملن جھڪي ڪڇ
 مليا آھن يا جھڪي ياد اٿم سي اٿورا يا اٿورا ھولدي
 به ھن ڪتاب ۾ درج ڪريان ٿو ٽنھن لاءِ ۽ ٻين چوڪن
 لاءِ ڪميا ڪندا.

ب- مان ايڪو ۽ ڪوي يا شاعر ڪين آھيان اڪي
 ڪاڪ يا ڳوٺ آھيان ھن ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ جھڪي
 ھي ڪيت ٺاھي اڪيا اٿم سي پاڻ ڪي پرچائڻ ۽ خوش
 رکڻ جو ساڌن ھوم- گرھست جھون ۾ اچي ڪري ھن
 سنسار جي صفر ۾ ڪھترن ئي لاهن چاڙھن مان لنگھڙ

لاهن ڪافين ڪلامن لوڪ گيتن لائن ٻڌڻ سان ڪهاڙي
 نه خوشي ٿيندي هئي اڄ ڏسجي ٿو ته ڪيترن سنڌي
 ڀائرن کي انهن جهولن ڪلامن ۽ لائنن سان دل ٿي ڪا
 ٿي لڳي پر سنڌي ٻوليءَ کان به ڪيترا ڀائر ڄڻ لفرت
 ڪري رهيا آهن ايتري قدر جو پنهنجو نالو به کين پسند
 ڪونه ٿو اچي پيمت نه اسين سنڌي ۽ انهن سندن جي
 سمن، آهيون جن پنهنجي سوان ۽ ڌرم خاطر پنهنجو وطن
 گهر گهات ملڪيتون ڇڏي هتي هندستان ۾ اچي
 وري به پنهنجو ڳات اوچو رکيو آهي پر وري جي اسين
 پنهنجن رستن رواجن ۽ پنهنجي سبيتا ۽ ٻوليءَ کان مولهن
 موڙينداسون ۽ وري ڇڏينداسون ته اهو اسانجي سنڌيهي
 تي ڪلڪ ٿيندو ٻهڙڪري ڪوشش ڪري پنهنجي
 ايندڙ سنڌان کي پنهنجي سنڌي آدرشن اصولن کان واقف
 ڪرڻ گهرجي خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو وري به ڪن
 بزرگن ۽ سوان جي سڌارڪن جي مدد سان سنڌه جي اصل
 شاعرن ۽ درويشن جا ڪلام ڪافيون ريڊئي دوارا سنڌي
 پروگرامن ۾ ٻڌجن ٿا ۽ ڪڏهن ڪڏهن ورهين ۽ ميلن ۾
 سڀتن مهاڻن گائيڪن ۽ ڀڳتن کان به اڳڪري ڪرڻ جهوئا
 ڪلام ڪافيون ٻڌڻ ۾ ايندا آهن پر مان جڏهن وڏياري
 هوس ته ڀارتي درجي کان ستين درجي تائين سنڌي
 ڪتابن ۾ هون جيڪي پيمت پڙهيا هئا تن مان لکڻ
 ريڊئي تي لکڻ ڪنهن محفل مجلس ۾ لکڻ وري ورهين

* وڄيڻو ڀوڪ ڳهٽ ۽ لاڏاڻو
 مڻهڻو ڄمارو ڇڏڻ جو هون ڄمارو ۽ ڀورو
 ٺاهي ٿورو سڃڻ - ڀورو وٺي ڏانهن
 گهومت جو ڏک ٿي رهڻ مڃڻ

لاڏو - مڙو ڏوٽي آ ٺٽي ۽ وي هڙنا
 سڄ سڄي ٿو ولا ٺٽي ڏانهن ڇڪا
 لاڏو هڻندو ٺٽي ڏانهن هڻا

سڙڪا سڙو سڙي مڙيا - سڄ سڄ
 ٺٽو وٺا ٺٽي ڏانهن ڇڪا
 لاڏي ڪي جا لکڙي هڻا سڄ سڄ

ڪڍو مڙيا - سڄ سڄ ٺٽو وٺا ٺٽي ڏانهن ڇڪا
 آڙي آءِ لاڏا ڇڏي ڇڏي ٺٽي

مڻهڻو ڀورو لاڏا ڇڏي ڇڏي ٺٽي
 مڙڪا ٺٽي ڏانهن وڃي سڄ سڄ مڙيا هڻو
 ٺٽي گهومت ٺٽي ڏانهن وڃي

لاڏو - آڏاڻا ٺٽي ڏانهن - آڏاڻا ٺٽي ڏانهن

ڇڏي ڇڏي ٺٽي ڏانهن ڇڏي ڇڏي ٺٽي
 ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن

ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن
 لاڏو ڪڍو ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن

گهومت جو ٺٽو سڄ سڄ ٺٽي ڏانهن

ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن

ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن ٺٽي ڏانهن

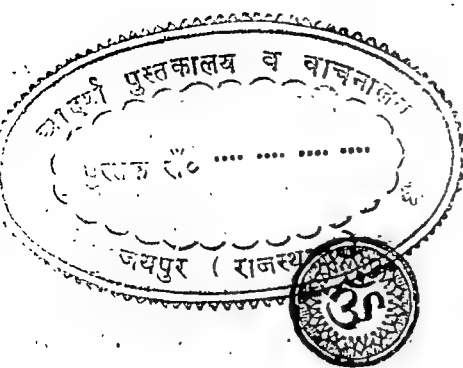
- ۸- رهن سان غلام ڪيو اٿئي يار اسان کي
- ۹- قسم آهي خدا ئي جدائي ٿي ماري
- ۱۰- نه مون چوروارو چرخو لڪا ڪٿي ڪٿي جي
- ۱۱- هميشه هوت جي حب رک ڇڏي ٿي حرص حيواني
- ۱۲- مون چاڙهي ڇڏيو وڃ پڙيالا پڙيءَ وارا
- ۱۳- اصل اصل اسانجو آهي ننگ، پارو چل ٿو ئي
- ۱۴- آڇ پارو چل آڇ موت وڃ-وڙو ٿو ماري
- ۱۵- مون سان مڙا ملڻ ۾ ڪرڻ ٿو عجب ڪهڙو
گهرو گڏ رکين آهي حساب ڪهڙو
- ۱۶- جدائيءَ ۾ تنهنجي جالي جگر منهنجو جليو
اوهالسان لينهن لائون مون ٿي مولڪي پلهو هتي هتي
- ۱۷- حال محرم ويا ڇڏي ڪنهن سان درد دل جو اورمان
- ۱۸- اي طبيبان وڃ ٿوڻ مون کي ڪا به گهرجي ٿي دوا
ڇٽو منهنجو-و ڪو نه ٿيندو يار پنهنجي ڪا سوا
- ۱۹- ويندس يار مري وو مري تنهنجي درد فراق ۾
پيري ٻولدي سان چولدي سان رهي وڃ رات پندر ۾
- ۲۰- ڇڏو سڀ جي رات رات ڪٿا اڪه-ون پئي ڪل وري
منهن نه مت محبوب منهنجا محب هونسان مل وري
- ۲۱- مون ڪٿي به ٻورو پاءُ ڙي مولڪي صبح سڏينداسين ته
اڃ ڪيو ڪيو مست پٺيان جي ناز مولڪي
وسر وارو روزو نه ياد نماز مولڪي

۽ ايشور ۽ ڇن لڻ لير سان ڪندا هئا ۽ راڳ به ڳائيندا هئا سندن راڳ ۾ گهڻو رس - جس هوندو هو - مينهن جي مند نه هوندي به سارنگ راڳ ڳايائون نه. اجهوڪي اجهو برسات آئي ۽ اهڙي ڪرامت هو لندي هين جو زبان مان جهڪي چوڻا هئا ٿيڻ ٿيندو هو - اڪري سڄي شهر جا ماڻهو ايندا خواه. وڏا سندن عزت ڪندا هئا هرڪو ٻڌندو هو نه متان ڪڏهن پگت ناراض ٿي ڪو پاراڻو (سراپ) نه ڏئي وجهن. شهر جا سڀئي غريب شاهوڪار مڪي چوڌري سندن چڱو آدرشڪار ڪندا هئا ۽ کين سڄيءَ سڪ ۽ شردا سان شيون ڏيندا هئا ڪاڪو شامداس وقت به وقت پنهجن بزرگن جون وشواس ۾ نه اچڻ جهڙيون وچتر ڳالهون ٻڌائيندو هو جن مان ڪي ٿوريون مولڪي ياد آهن ۽ ڪڇ جهڪي ڏنل اٿم ان جي آڌار تي ٿوري ۾ (مختصر) جيون چرلر سان هن بستڪ جي شروعات ڪجي ٿي.

ب:- اسان سندن جي سولھاريءَ سنڌيءَ جي درياھ ۽ واهن ۾ مھر بھر (پڙين واڙا) پڙين (لوڪاڻن) ڪسي ڪاهيندي ۽ جهر جهنگل پڙين - رستن تي ڳاڻن مينهن ۽ اُنن جا جهنڊ ڪاهيندي وات هلندي آهي ڏنار طرح طرح جا گيت پيٽ ڏوهيڙا ۽ ساڪيون سر سان آلاپيندا هلندا هئا. تنهنڪانسواءِ سنڌ جي شاعرن جا شعراءَ ڪوٺن جون ڪويتائون ۽ عاشقن جون ڪافيون ۽ درويشن جي

۽ سندن ڪن ٻاليندا هئا کيس ڪيٽيون ۽ موڱاڻون ۽ ڏن
 سڀڙو سمان شيرڙا ۽ ٻيا ڪاڌا هئا پر اهو سڀ ڪجهه برعهمڻن ۽ ڦٽورن
 کي ڏائي ڇڏيندا هئا ۽ پاڻ پنهنجي پيسي جي ڪمائي
 ڪري ڪلراڻ ڪندا هئا کين هن اهڙو زماني جي عوا
 جو اهوڙو ڪو آليو هو جو پنهنجي مڪارولد مان پوئس
 پاڻي ٻولي ويا ته اسانجي ٻڙيان ڪو ٿيندو ئي ڪو نه
 جو ڪل کي لجهت (لڇاو) ڪري اهڙن مها پرشن کي
 واريون وار امڪار آهي. پنهنجي ٻڙين جي اهوڙي
 ڪمڍي تي اُڇ لاهي اچي ڪلهيا ئي آهي ته هيءُ ڀڳتار
 ڪل اُڀري عرصي اندر - هائت توت وارو آهي جهڙن
 ڪو مڪمل بادگار قائم ٿي يا نه ٿئي ٿين سندن
 باد به هيءُ دستڪ چاهي ڇڏي اُڳتي جهڪا اٿس
 جي مرضي هوندي.

مون کان وقت به وقت ڪم ترا ماڻهو پڇندا آهن ته
توهان کي ڀڳت ڇو نه ڪرڻو وڃي لڪو لڪيائو لڪو
منڍر يا مڙهي اٿو هاڻي ڀڳت ڪيئن آءِ منڍر سوال
ساڳيو مون پنهنجي ڇاڪي پوڄ شامنداس نه ٻانڀ پڇيو
هو هن مولائي ٻڌايو هو ته اسان جا وڏا (پروڳ) ڪلا
ڌاري سادي سپاهه وارا غريب هئا، ڪي ضروري نه ڪي
گيتي ۽ ڪي جانن جو رڳ هو ته ڪم ڪندا هئا سندن
ڪم به ڪم هو ڪم به هو ڪم به هو ڪم به هو ڪم به هو

मो-मा-ग-ब-

الف:- جيڪي مڻس هن ڌرتيءَ تي جنم وٺي ڪري
اچي پر آپڪار ڪن ٿا تن کي ئي وٺيءَ-اولياءَ-مهاپرش
سڏيو وڃي ٿو. اهڙو هڪ گهٽ گهراڻو سڏهه حيدرآباد
ضلع جي هوشري ڳوٺ ۾ ئي گذريو آهي هي درويش
سڏائين سچ ڪمائيندا ۽ سچ ڪائيندا ۽ سچ ڳالهائيندا هئا
سندن گهرهستي جيون سڌا چاري پر آپڪاري هوندو هو
۽ نم لير سان پڳوان جي پڳتي ڪندا هئا جهڙڪري
صدائين کان سندن ڪل تي پڳت ٽالو پيل آهي هي پڳت
چيلا چيلينون ڪوڙ رکندا هئا لڪوئي ورسينون مڻلا لڳائيندا
هئا پر پاڻ ٻن جا نيش ٿي رهندا هئا ۽ ٻن جي ورسين
مڻان ۾ ايندا ويندا هئا سندن واٽس ۽ وڇن ۾ رڌي
سڌي هوندي هئي ۽ پڳتاڻو گهر دعا جو در هو ڪهترا
جڳها سو پنهنجون آڻاڻون ۽ مڊو ڪامڊاڻون پورائون ڪندا
هئا ۽ دوکي پنهنجا دڪم دور ڪري ڪڍ ڪڍ ٿيندا هئا

پستک جو پرکاشک پیٲت وریند مل

☆ وينتي ☆

(۱) ڪن ڪارٽون ڪري ڪتاب ۾ ڪٿي ڪٿي
چوڪون ٿيل آهن. پڙهندڙ سڄڻ پنهنجي ڏهاڻ مان ڇڪ
ڏرڻسٺ ڪڍي پڙهي ڇڏي ڪڙيا ڪڍدا. ص ۱۳۸ تي
پارهيءَ ست جي پڇاڙيءَ ۾ (رڪن پاران لوهه) جي عيوض
(رڻ راتن وٺڻ) پڙهي ڇڏي ڪورجي.

(۲) هتي هندستان ۾ جڏهڪا سنان ٿي آهي سا
گهڻي هاڻي سنڌي پڙهيل ڪالهن لهن ڪري ڏهن ٻه
جي الف ٻاڳ (مقتصر جبولون) کي ڇڏي هاڻي ان ٻاڳ
ب-ب کي ڏهه لکڙيءَ ۾ ڇپائي ڇڏي ٿي. لڳاتار ڏهن لاءِ
سمن ڇڏڻ ۽ پڙهڻي سڄڻ جي پڙهڻ ۽ پڙهڻي جي
سهرهه جي ڏرڪار آهي.
(ورهندل ٻيٽ ويسا مل)

شاوڪ:- لهندجي نه ٻڌي ڪير ڪول ٿو.

ٿون سڀ ڪنهن جي سڀڻو ره.
ٻڌي ڪوئي نه ٻڌي. ٻيو ٻار ٻڌي پڇاڻيندو ره.
هه ٻار لالا ماڻهه-ن جا سڀئي سهائيندو ره.
ڪاروان ڳڏ ڳلا ٿون. ويٺو ويٺو ٻڌائيندو ره.
ڪڇ ڪڇ ڪڇن سان ڪڇن- صبر ڪري نه ٻڌو ره.
(ٺٺو). ٺٺن ٺٺڪن ٺٺ ٻيا- ٺٺڪي ٻڌندو ره.
رڳو ڪال کان ڪڍندو ره ڇوڪرو عالم اٿئي ڪڍائي
آرام ٿي نه اٿئي ڇوڪرا اٿئي ڇوڪرا آڙماڻن پڙ
آڙماڻن ڪسي آڙماڻي- مٿي مٿن ۾ ٻاڻي ٻيو
ورائين ورندي ڪڇ ڪڇن کي- اجاڙو وڌو ڇاڻن ٻيو
ٺٺن ٺٺڪن ٺٺو- (ٻلي) سارڻا نه سڀئي ٻيا اٿئي

ٻـ اڪـر

ٻائرن، ٻزرگن، گائڪن ڪلاڪارن ۽ ٻارم پوڄيہ ساڌن
 سمن-مھان پُرسن کي لوڀدن- هن ٻستڪ ۾ صفح ۶۵ کان
 صفح ۱۵۴ تائين بيتن کي پڙهڻ سان اُميد تـ پندھجي
 ننڍڙي هوندي جون سڀ ڳالھيون اکين اڳيان ڦرلنديون نہ
 ڪيئن نہ هڪ ٻائي يا هڪ ٻئسڙ ٺاهي جو خرچي وٺي
 ڪول ۾ ويندا هئاسين. ماستر (اُستاد) ۽ مائٽن جو ڪيڏو
 نہ ٻپ ۽ ادب رکندا هئاسين ۽ ماستر جي مار کان ٻڃي
 ڪيئن نہ لاءِ ٻيٽ ياد ڪندا هواسون. پر اڄ اُنهن
 بيتن کي وساري ويٺا آهيون جن ۾ ڪيڏو خزانو لڪل
 آهي- منهن جي هن ٻستڪ ڇپائڻ جي مراد سان گڏ اُتي
 اها پڻ مراد آهي نہ پندھن جي سنڌھ ديش سنڌي زبان
 (اوليءَ) ۽ سنڌي شاعرن- درويشن- جي ياد ۽ پندھجي
 ٻزرگن جي ريتن رواجن سنڌي سڃيٽا ۽ سادگيءَ کي ڏيان
 ۾ آڻيون ۽ ايندڙ پيڙهيءَ کي پڻ واقف ڪرايون. انهيءَ
 ارادي سان هيءَ ٻستڪ ڌرم-ي آستان- ڀڳتن- گائڪن
 ڪلاڪارن ۽ ڪن ٻزرگن ڏي مفيد موڪلجي ٿو باقي
 عام ٻائرن لاءِ لاڳت کان بہ گھٽ قيمت تي پيش ڪجي
 ٿو جيئن سڀڪو لاپ وٺي سگھي. آشا آهي تـ ٻارم
 سچن چاهه ڏيکاري وري وري ڇپائڻ لاءِ اُساهت ڪندا.

(داس ورپند)

فیر ست

الف. مختصر حیوانیات

	الف۔ مختصر حیاتیات		
صفحہ		صفحہ	
۲۰	پگبف شامنداس	۱۳	لیف صاحب کنگل مل
۳۰	پگبف پھلا جراء	۲۵	ال حنیف
۵۱	هو-ژي چو لئاس	۴۴	پگبف لعاجند
	دیت		

ب۔ اچھ جا سکولی بیت

٦٨	ب۔ اچھ جا سکوي	
٨٦	مدرس جي ساراه	٦٥
٩٧	پلائي ۽ رحم	٧٧
١١٦	وارثا عربائي	٩١
١٣٣	ڪ سبھو سني	١٠٥
٥٥	کيان واراڳ	١٢٥
	آزاديء کان اڳ ۽ پوء	١٥٢
		برکاش

ب۔ ورید دوا ٹی

۱۶۱	رمالي جي لھيمه	پرام دست
۱۸۱	پگتيل وارو	سڳا سھڙي
۱۹۳	وانڪاري	(آرٽي) ڏهن اولارن جي

۱۵ ۱۵۹

سنڌ ۾ جي سوڌا ۽

عرف

سونواري سنڌ ۾

ٻاڻ ٻڙ ۽ ٻن ڪي ٻڙ ۽ جي آڇ ڪراد

بيتا: صرف سوا روپيا

چپائيندڙ

وريند مل پڳت وينسي مل

رهندڙ

اصل هوسڙي ڀوءِ ماڻهي هاڻي اجهير ۽ آجهن آباد

